

Onsdagen den 27 november fm.

Kl. 10.00

1 § Justerades protokollet för den 19 innevarande månad.

2 § Föredrogs och hänvisades
Proposition
1985/86:65 till justitieutskottet

3 § Föredrogs och hänvisades
Motionerna
1985/86:189–199 till skatteutskottet
1985/86:200 yrkandena 1–4 till jordbruksutskottet
yrkande 5 till skatteutskottet
1985/86:201 yrkande 1 till jordbruksutskottet
yrkandena 2–4 till skatteutskottet
1985/86:202 yrkande 1 till jordbruks- och skatteutskotten
yrkande 2 till jordbruksutskottet
yrkandena 3 och 4 till skatteutskottet
1985/86:203 till jordbruksutskottet
1985/86:204 yrkandena 1, 2 och 4 till jordbruksutskottet
yrkandena 3 och 5 till skatteutskottet
1985/86:205 yrkandena 1 och 2 till jordbruksutskottet
yrkande 3 till skatteutskottet
1985/86:206 till jordbruksutskottet

4 § Föredrogs men bordlades åter
Konstitutionsutskottets betänkande 1985/86:9
Skatteutskottets betänkanden 1985/86:5 och 6
Lagutskottets betänkande 1985/86:10
Trafikutskottets betänkande 1985/86:5
Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1985/86:2

5 § Föredrogs
trafikutskottets betänkanden
1985/86:1 om trafiksäkerhet och trafikföreskrifter m. m. samt
1985/86:2 om vissa yrkestrafikfrågor m. m.

Anf. 1 TALMANNEN:

Trafikutskottets betänkanden 1 och 2 kommer att debatteras i tur och ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas alltså trafikutskottets betänkande 1 om trafiksäkerhet och trafikföreskrifter m. m.

Trafiksäkerhet m. m.

Anf. 2 GÖREL BOHLIN (m):

Herr talman! I trafikutskottets betänkande 1985/86:1 behandlas en lång rad trafiksäkerhets- och trafikföreskriftsfrågor. Utskottet har varit enigt på de flesta punkter. Man har dock inte från majoritetens sida velat hörsamma de moderata motionskraven att de nuvarande hastighetsgränserna skall ses över. Inte heller har man velat biträda vårt förslag om utglesning mellan kontrollbesiktningarna av fordon.

I reservation 1 tar vi därför upp den första frågan, nämligen hastighetsgränserna. Vi anser att det är viktigt att gränserna för maxhastighet uppfattas av bilisterna som motiverade. På goda vägar med perfekt underlag men med en begränsning av hastigheten till låt oss säga 90 km/tim trissas lätt hastigheten upp, och en bil vars prestanda medger snabba omkörningar bidrar därigenom till hastiga omkörningar. Trafikrytmen blir ojämn och ryckig.

Eftersom bilarna numera har en genomgående god standard och tillåter höga hastigheter, och genom att vägarna samtidigt kontinuerligt har förbättrats, finns risken att gränserna för hastighet på de bästa vägarna inte uppfattas som motiverade. Undersökningar har också visat att genomsnittshastigheten på bra vägar ofta är högre än maximalt tillåten hastighet. Man respekterar inte hastighetsgränserna. Lagar och regler som inte har allmänt stöd och inte uppfattas som motiverade blir på sikt underminerande för efterlevnadsviljan eller obsoleta.

Självfallet menar vi att en översyn av hastighetsgränserna, som vi alltså vill ha, också skall kunna leda till att gränserna sänks, inte bara inom tätbebyggda områden där hastighetsgränserna kan påverkas lokalt utan också inom områden där, t. ex. på slingriga grusvägar, man tillåter en alltför hög hastighet. En hastighet av 90 km/tim på sådana vägar eller på vägsträckor där av- och tillfarter är skymda upplevs säkerligen också av bilisten som orimligt hög. Jag yrkar bifall till reservation 1.

I reservation 2 tas frågan om intervallerna mellan kontrollbesiktningar upp. Under en övergångstid efter införandet av kontrollbesiktningar var täta kontroller bra och nödvändiga. Nu har emellertid den tekniska standarden på bilarna successivt förbättrats, och de udda bil exemplar som kan ha allvarliga anmärkningar tas genast ur trafik. Det ursprungliga syftet med periodiska fordonskontroller var att minska antalet trafikolyckor, men enligt Svensk Bilprovning själv är det sällan som bilens beskaffenhet är grunden till en olycka. Vi anser därför att kontrollerna bör kunna glesas ut.

Vi föreslår nya intervaller för besiktning: efter tre och fem år och därefter varje år. Det gör vi med tanke på den stora belastning som kostnaderna för

besiktning innebär för den enskilde – särskilt gäller detta människor boende på landsbygden eller i glesbygd. De eventuella fördelarna med nuvarande täta kontroller kan inte motivera de besvär och kostnader som bilister, särskilt i de här delarna av landet, har.

Herr talman! Jag yrkar med detta bifall till reservation 2.

Anf. 3 VIOLA CLAESSION (vpk):

Herr talman! Bilismen har ökat. Antalet dödade och skadade i trafiken har också ökat. Fartgränserna nonchaleras i ökande takt.

”När jag skall gå över gatan stannar jag och tittar åt alla håll och lyssnar. Så darrar jag en liten stund och sedan går jag över.” Så säger en liten sexåring om trafiken. ”Jag håller vanten för munnen och näsan vid korsningar och försöker sedan hosta ur mig”, säger en tolvåring.

Barnen upplever trafiken som ett ständigt hot, men även om de av de vuxna i sin omgivning ”lärt sig” att undvika farorna har de inte samma mognad och förutsättningar att klara sig. Ett av de allvarligaste hoten mot barns hälsa och välbefinnande är därför bilismen och dess effekter – trots samhällets alla informationsinsatser.

I Sverige subventioneras bilen med miljardbelopp. Samma summor har inte satts in för att rädda barnen undan blyförgiftning och trafikolyckor. Varför?

Professor Stina Sandels har beskrivit hur trafiken har förändrats. För bara några decennier sedan gick den farligaste trafiken på räls, och denna trafik var nästan hundra procentigt skyddad mot barnolyckor. Men i dag stryker en ännu farligare trafik tätt förbi våra hem, barnstugor, skolor och lekplatser.

En av förklaringarna till denna utveckling är enligt Sandels, att vår bostads- och trafikmiljö skapats av friska människor i arbetsför ålder för människor i arbetsför ålder. De planerar våra städer, ritar och bygger husen, formar stadsplaner och vägsystem, bestämmer om vägmärken, tillverkar bilar och andra fordon, bestämmer deras hastigheter och platser för deras parkering, stiftar lagar om skadestånd vid bl. a. trafikolyckor, etc. De flesta av dessa planerare och beslutsfattare är mellan 25 och 60 år, människor som är alerta och rörliga, både fysiskt och psykiskt, och som ytterst sällan torde ha vårdat och verkligen vet något om behov och förmåga hos människor i de åldrar och livssituationer som är mest olika de egna – barn, gamla och handikappade.

Bilsamhällets uppbyggnad handlar om makt och inflytande. Aldrig tidigare har detta bekräftats så tydligt som i dag. Det är de stora biljättarna i Sverige och Västeuropa som dikterar villkoren för samhället och dess transport- och miljöpolitik. När vi diskuterar privatbilism kontra kollektivtrafik, när vi diskuterar järnvägsupprustning kontra motorvägar, när vi diskuterar katalytisk avgasrening ”så snart det är möjligt” osv., då handlar det alltid om att det bakom de parlamentariska kulisserna finns ett spel och en lobbyverksamhet som står utanför vår demokratiska kontroll.

Motororganisationer som backar upp de ekonomiskt mäktiga med paroller som ”Utan bilen stannar Sverige” har enormt mycket större resurser än Hem och skola-föreningar, dagisgrupper och miljöorganisationer som vill minska bilismen och hoten. Bilismen backas också upp av politiska högerkrafter som

ser en dynamik och tillfredsställande utveckling i detta, som går stick i stäv mot arbetarrörelsens och folkrörelsernas ideologi.

I dag kan man faktiskt höra moderater som sjunger bilismens höga visa. Det låter ibland nästan som om bilarna hade ett alldeles eget känsloliv som måste vårdas. I debatten på senare tid har den typen av argument framförts allt oftare. Jag ser ett direkt samband mellan den argumentationen och Volvos och andra biljättars framfart politiskt, bakom de kulisser som jag har nämnt.

I dag handlar det mycket om att det skall byggas motorvägar för att skapa jobb, att man skall släppa farterna ännu friare, att bilarna är så konstruerade att de skulle må bättre om man hade högre hastighetsgränser än i dag. Det är ett resonemang som går stick i stäv mot sakläget, som faktiskt handlar om att olycksfallen ökat. Fler barn – och även vuxna, för den delen – än tidigare skadas i trafiken.

I vpk:s motion och reservation anser vi att man måste ta hänsyn till att de trafikprognoser som tidigare legat till grund för ställningstaganden i de här frågorna har slagit fel och att man därför måste ha en ny utgångspunkt för beslut och diskussioner i de här frågorna. Tidigare trodde man nämligen inte att trafiken skulle öka så enormt som den har gjort. Det finns nu siffror som visar att den trafikökning, som man räknade med 1980 och som legat till grund för både miljöbeslut och trafikpolitiska beslut och som skulle innebära en ökning med 12 % fram till år 2000, redan är ett faktum i dag. Vi måste alltså tänka om. Vi måste göra någonting för att hejda privatbilismens ökning och biljättarnas makt.

Genom olika forskargrupper framkommer att den största orsaken till barnadödligheten är trafiken. Vpk:s motion och reservation handlar just om hur viktigt det är att värna barnen och skydda deras intressen.

Trots informationsverksamheten hittills och de insatser som har gjorts i olika instanser är det ett faktum att skadorna fortsätter, att dödsfallen har ökat. Vpk vill därför ha en allmän översyn av trafikmiljön, bl. a. i syfte att minska privatbilismen, särskilt i tätortsområdena, för att åstadkomma en trygg trafikmiljö för barnen. Det är mycket angeläget, mot bakgrund av de uppgifter som jag här har presenterat om trafikens utveckling. Detta måste lyftas fram i debatten och i de beslut som vi skall ta.

Med detta vill jag yrka bifall till reservation 3, En säkrare trafikmiljö för barnen.

Anf. 4 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! I trafikutskottets betänkande 1, som vi nu debatterar, har utskottet behandlat ett drygt trettiotal motioner med förslag som berör trafikföreskrifter och trafiksäkerhet.

Under många år har vi i vårt land kunnat glädja oss åt att antalet dödade och skadade i trafiken har minskat. Tyvärr har det hittills i år dödat 616 i vägtrafiken. Det är en ökning med 5 % jämfört med samma period i fjol, då 586 dödades i trafiken. Främst har det skett en ökning av antalet dödade bilförare och passagerare, med i runda tal 25 %, medan antalet dödade och skadade oskyddade trafikanter har minskat med 18 %. Glädjande är att dödsolyckor med cykel och barn inblandade har gått ned.

Nyligen har regeringen lagt fram en proposition om obligatorisk användning av bilbälte också i baksätet. Den åtgärden är en del av satsningarna för att pressa tillbaka olyckorna bland bilförare och passagerare.

Trafiksäkerheten angår oss alla. Förutom att alla olyckor innebär tragedier för de direkt inblandade och deras anhöriga, kostar dessa olyckor också samhället stora summor varje år – enligt en uppgift, hämtad ur trafiksäkerhetsutredningen, ca 5 miljarder per år. Det är ett faktum som i sig är ett ytterligare skäl för att alla skall hjälpas åt med att informera om riskerna i trafiken och hur man kan undvika olyckor.

I det betänkande som vi nu behandlar är trafikutskottet enigt på nästan alla punkter. Det finns dock tre reservationer fogade till betänkandet.

Den första moderatreservationen innebär krav på en översyn av hastighetsgränssystemet i syfte att granska möjligheterna att höja de nuvarande hastighetsgränserna. Utskottsmajoriteten har avstyrkt detta moderatförslag, eftersom all erfarenhet visar på ett samband mellan höga hastigheter och en ökad olycksfrekvens. Under perioder då hastighetsgränserna har sänkts av energiskäl har olyckorna minskat.

I ett annat motionskrav vill moderaterna utreda möjligheten att glesa ut kontrollbesiktningarna till en när bilen är tre år gammal, en när bilen är fem år och därefter varje år. Utskottet har avstyrkt detta krav, bl. a. med motiveringen att den ordning som i dag tillämpas när det gäller kontrollbesiktningar har lett till att vi har en bra fordonspark. Den tekniska standarden på fordonssidan har förbättrats tack vare det nuvarande systemet för kontrollbesiktningar. Dessutom får faktiskt relativt många personbilar anmärkningar redan vid den första kontrollbesiktningen, dvs. när de är bara två år gamla. Det är ytterligare en viktig anledning till att man inte skall vänta längre tid till den första kontrollbesiktningen av nya bilar.

I en vpk-motion krävs en allmän översyn av trafikmiljön i syfte att bl. a. minska privatbilismen och åstadkomma en trygg trafikmiljö för barnen.

I de riktlinjer för trafiksäkerhetsarbetet som fastställdes 1982 slås fast att de oskyddade trafikanterna skall vara en prioriterad grupp och att särskilt barnens trafiksäkerhet skall beaktas. I förskolan och skolan skall barnen få en förbättrad trafikantutbildning, och detta skall ske successivt.

NTF, Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande, inriktar en stor del av sitt arbete på att förbättra just barnens situation i trafiken. NTF har också nyligen angett att föreningens verksamhet även i fortsättningen i mycket stor utsträckning skall handla om att minska barnens och ungdomens andel i trafikolyckorna och att detta arbete kommer att ha en hög prioritet.

För att öka barnens trafiksäkerhet är det vidare mycket viktigt att stor hänsyn tas till barnens situation vid byggandet av nya bostadsområden och förändring av äldre. I det förslag till plan- och bygglag som nu behandlas i detta hus finns det bestämmelser om att planläggningen skall ske så, att den främjar en allmän lämplig utveckling och ger en från social synpunkt god bostads-, trafik- och fritidsmiljö.

Alla tillgängliga bedömningar tyder dessutom på att kollektivtrafiken i kommunerna framöver kommer att öka på bekostnad av biltrafiken. Därmed skapas en betydligt bättre miljö i bostadsområdena och en bättre trafiksäkerhet för de oskyddade trafikanterna, då främst barnen.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till hemställen i trafikutskottets betänkande och avslag på reservationerna.

Trafiksäkerhet m. m.

Anf. 5 GÖREL BOHLIN (m) replik:

Herr talman! Jag vill påpeka för Sten-Ove Sundström att det vi önskar är en översyn, vilket också framgår av reservationen. Det kravet tycker jag att majoriteten borde ha kunnat ställa sig bakom. Sten-Ove Sundström borde veta att TSV, trafiksäkerhetsverket, självt funderar på att göra en översyn av hastighetsgränserna. VTI, statens väg- och trafikinstitut, har också aktualiserat frågan. Det är mycket viktigt att man tittar över om hastighetsgränserna är motiverade.

Vad är det som inverkar på olyckstalet? Jag vill inte göra någon rangordning, men vägens beskaffenhet är en viktig orsak till olyckor. Det kan t. ex. vara spår i vägbanan, och friktionen på vägbanan varierar. Förarens kunskaper, vana och kondition är andra betydelsefulla faktorer, liksom bilens standard, hur vägsystemet ser ut, hur utfartsvägar ansluter osv. Fordonshastigheten är alltså bara en av flera faktorer som kan inverka på trafiksäkerheten. Trafikrytmen är en mycket betydelsefull faktor, och i det sammanhanget har man anledning att fundera över om de nuvarande hastighetsgränserna är de rätta.

Beträffande våra förslag om en utglesning av kontrollbesiktningarna vill jag nämna att Svensk Bilprovning i en rapport har sagt att den förbättrade fordonstandarden är tydligt påvisbar och att det är mycket sällan som en bil beläggs med körförbud – det är en "udda företeelse".

Det finns inte någon statistik som visar hur stor andel av trafikolyckorna som beror på fel på bilen. Statistiken över trafikolyckor är för övrigt mycket dålig. Det konstaterades i samband med utredningen om trafiksäkerhetsverket. Men VTI har den uppfattningen att det är sällsynt att en bilolycka inträffar på grund av fel på bilen, och jag hänvisar här till min tidigare uppräknings av vad som inverkar på trafiksäkerheten.

Allra viktigast när det gäller trafiksäkerhet är den mänskliga faktorn. Det vet vi genom undersökningar i samband med andra trafikslag än vägtrafik, t. ex. järnvägs- och flygolyckor. Sannolikt kommer en förbättrad olycksstatistik att bekräfta detta. Det är i alla fall VTI:s förmodan.

Trafiksäkerhetsåtgärder skall sättas in där de gör bäst nytta. Det är framför allt på informationssidan. Informationen bör kunna intensifieras ytterligare.

Anf. 6 VIOLA CLAEISSON (vpk) replik:

Herr talman! Det är just hur viktig den mänskliga faktorn är som vi från vpk:s sida har försökt beskriva i den motion som vi har väckt och i den reservation som jag har yrkat bifall till här i dag. Den mänskliga faktorn är ganska ödesdiger när det gäller barnen kontra bilismen och bilarna. Det är detta vi måste peka på.

Även om det inte är fel på bilen menar jag att det är fel på bilismen. Därför tycker jag att Sten-Ove Sundström och utskottsmajoriteten har skyggglappar när de inte vill inse hur situationen i dag är. Sten-Ove Sundström nämnde de trafikpolitiska riktlinjerna från 1982, där det talas om att vi måste värna de mest utsatta, alltså även barnen, och att det är särskilt barnens trafikmiljö

som vi måste tänka på. Men trots dessa beslut och riktlinjer fungerar det alltså som det gör – inte minst på grund av den mänskliga faktorn.

Från vpk:s sida anser vi: Vi kan inte nöja oss med att konstatera att vi har antagit bra uttalande, utan vi måste se till dagens bistra verklighet, där man, som vi menar, tar mer hänsyn till bilen och bilens konstruktion än till den mänskliga faktorn och barnens konstruktion. Vi tycker att det är nödvändigt att man har dessa synpunkter och dagens verklighet framför ögonen när man gör den utredning och undersökning som vi efterlyser.

Anf. 7 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Först till Görel Bohlin: Det är självklart att jag känner till att VTI fått i uppdrag av TSV att undersöka kopplingen mellan olycksfrekvensen och hastighetsbegränsningarna. Det står i utskottets betänkande, och jag förutsätter att även Görel Bohlin har läst det. VTI:s rapport väntas komma vid årsskiftet 1985-1986, och vi kan inte gärna ta beslut på det som vi hoppas och tror skall stå i den rapporten, utan vi får först ta del av rapporten och fundera över effekterna på det här området framöver.

Den andra frågan som Görel Bohlin tar upp gäller glesare fordonsbesiktningar. Låt mig bara notera att det är självklart att vi har fått en bättre fordonsstandard i landet, bättre bilar osv. Detta beror naturligtvis bl. a. på de täta kontrollbesiktningar som görs för närvarande. Det är ju bl. a. det nuvarande systemet med kontrollbesiktningar som har lett till denna bättre fordonsstandard. Om man plötsligt skulle glesa ut antalet kontrollbesiktningar föreligger en risk för att fordonsstandarden på sikt kan komma att sänkas något.

Vidare till Viola Claesson: Viola Claesson säger att man från vpk:s sida inte kan nöja sig med bra uttalanden, men faktum är att vpk:s krav i detta hänseende är väldigt allmänt. Man talar om en allmän översyn utan att egentligen precisera vad man vill åt när det gäller att förbättra trafikmiljön. Det är ju så mycket som spelar in. Först och främst måste vi ta hänsyn till trafikmiljön redan när vi planerar nya bostadsområden. Som jag sade i mitt huvudanförande ger den nya plan- och bygglagen bättre möjligheter att planera just för en säkrare och tryggare trafikmiljö, i synnerhet för de oskyddade trafikanterna och då i första hand barnen.

Jag tycker att om man skall ställa krav på det här området så bör man precisera sig litet grand. Det pågår ju ett brett arbete i vårt land just för att förbättra trafiksäkerheten för de utsatta grupperna. Det handlar om en väldig massa åtgärder – alltifrån att fortsätta att bygga upp en förbättrad kollektivtrafik till att förbättra trafikmiljön ute i bostadsområdena. Då tror jag inte att det räcker med några allmänna översyner. Det pågår också ett arbete ute i länen och kommunerna för att förbättra de äldre bostadsområdena i detta hänseende.

Anf. 8 GÖREL BOHLIN (m) replik:

Herr talman! Det som majoriteten i trafikutskottet beslutat innebär ju att man i princip har låst sig vid att bibehålla de nuvarande hastighetsgränserna eller att möjligen sänka dem. Vad vi föreslår är att man också skall lämna vägen öppen för att höja hastighetsgränserna, när det är befogat av det skälet

att trafikrytmen därigenom skulle bli jämnare och trafiksäkerheten därmed förbättras.

Det ursprungliga syftet, Sten-Ove Sundström, med den periodiska fordonskontrollen var att minska trafikolyckorna. Nu har både Svensk Bilprovning och VTI bekräftat att det är utomordentligt sällan som bilens beskaffenhet är grunden för en olycka. Bilarna har blivit allt bättre under ett stort antal år. Svensk Bilprovning visar också på att antalet bilolyckor i förhållande till det utökade antalet bilar har sjunkit enormt.

Vad vi föreslår är en utglesning mellan de två första kontrollerna. Det gör vi därför att vi tycker att kontrollerna nu är för täta och att man skall ta rimlig hänsyn till kostnaderna i samband med bilbesiktningen, framför allt för de människor som bor i glesbygd eller på landsbygd. Den genomsnittliga tidsåtgången per bil är en timme och 15 minuter för en kontroll. Till det skall man lägga bilistens tidsåtgång i samband med besiktningen. Det är alltså körtiden och den tid han får vänta. Dessutom skall man till det lägga hans kostnader för drivmedel och slitage. Utöver det som jag nu har räknat upp, som är kostnader för bilisten, kommer samhällets kostnader för kontrollbesiktningen. Jag tror att vi skulle kunna undvara en del av detta – vi vinner inte tillräckligt mycket på att ha så täta kontroller.

Anf. 9 VIOLA CLAESSION (vpk) replik:

Herr talman! Jag tycker att vpk:s krav är väldigt konkreta. Problemet, Sten-Ove Sundström, är väl att man inte vill diskutera den kärnfråga som ligger i vårt yrkande och som vi upprepat i en mängd trafikpolitiska och för den delen även miljöpolitiska motioner. Vilken inställning skall vi ha till privatbilismen och ökad bilism? Vad skall man säga från de ansvarigas sida, när de intentioner och riktlinjer som man har diskuterat och beslutat om har slagit slint?

Det är nämligen så att privatbilismen har ökat på kollektivtrafikens bekostnad mot allt vad vi har sagt här tidigare. I detta ligger en mycket konkret fara. Man kan nämligen, precis som Görel Bohlin säger, konstruera bilar på ett visst sätt. De är säkert bättre konstruerade i dag än tidigare. Men små barn kan man inte konstruera om hur som helst. Här har vi den mänskliga faktorn. Kärnfrågan för vpk, som jag önskar att också socialdemokraterna inkl. Sten-Ove Sundström skulle våga diskutera, är: Vågar man klart säga ut att privatbilismen har ökat för mycket och att detta är en fara både för barn och för vuxna människor? Vad tänker man göra åt detta?

Anf. 10 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Låt mig först säga till Görel Bohlin att utskottsmajoriteten naturligtvis fattar sina beslut på grundval av de omständigheter som vi känner till i dag och inte enligt vad vi hoppas kan komma i framtiden. Som jag sade tidigare kan vi konstatera att en ökad hastighet på vägarna innebär ökad olycksfallsfrekvens. Men vi är naturligtvis inte låsta för evigheter. Skulle någonting nytt dyka upp i framtiden får vi diskutera det i trafikutskottet.

Görel Bohlin stryker under att bilens tekniska standard sällan är orsak till olyckor. Det ligger mycket i det. Men orsaken till att vi har så bra fordonsstandard i landet är just de täta kontrollbesiktningarna. Skulle vi

glesa ut dem finns det risk för att fordonsstandarden på sikt sjunker och därmed kan bidra till att försämrade trafiksäkerheten.

Till Viola Claesson: Sedan länsstrafikbolagen började fungera runt omkring i vårt land och länsstrafiken fick mer organiserade former har den ökat med 50–60 % på några år. Det är en utveckling som fortsätter och som vi gemensamt kan glädjas åt, även om vi kanske kan tycka att det går för långsamt och skulle önska en snabbare utveckling av kollektivtrafiken i storstadsområdena.

Talmannen anmälde att Görel Bohlin och Viola Claesson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 11 HUGO BERGDAHL (fp):

Herr talman! Jag vill i mitt inlägg kommentera ett par av de motioner som har väckts om trafiksäkerhet samt trafikutskottets behandling av dessa motioner.

Karl Erik Eriksson har i motion 874 krävt en översyn av gällande bestämmelser för framförande av s. k. A-traktorer. Liknande krav framförs i den socialdemokratiska motionen 1379.

A-traktorn var från början egentligen avsedd som ett motorredskap för bl. a. jordbruket. Den har dock under senare tid i allt större omfattning blivit ett "ungdomsfordon". Enligt nu gällande bestämmelser får A-traktorer föras av den som har fyllt 16 år. Inga körprov, endast teoretiskt förarprov, erfordras. Med dessa ytterst bristande kunskaper på området får oerfarna ungdomar framföra A-traktor på allmän väg – det räcker med att ha ett traktorkort. Fordon av den här typen behöver inte heller besiktigas mer än en gång. Många olyckor, ofta med tragisk utgång, har blivit resultatet av den enligt motionärerna bristande överensstämmelsen mellan verklighet och gällande bestämmelser.

Trafikutskottet har i sin behandling av motionen hänvisat till den beredning som pågår inom kommunikationsdepartementet av frågor om motorredskap och som omfattar även frågor om A-traktorer.

Det är min och motionärernas förhoppning att frågor kring A-traktorernas status och framförande snart leder till en säkrare trafikmiljö på våra gator och vägar. Kommunikationsdepartementet har nu bollen.

Herr talman! Folkpartimotionerna 1970 och 2548 berör trafikpolitiken på ett mycket viktigt område, nämligen trafiksäkerheten. Motionärerna finner det speciellt angeläget att markera barnens utsatta läge i trafiken. De pekar främst på det förhållandet att krav på hastighetsbegränsningar i tätorternas bostadsområden, där det finns många barn, alltför ofta möts av oförståelse från myndigheternas sida. Ofta önskar invånarna i sådana bostadsområden en hastighetsbegränsning till 30 km/tim. De beslutande åberopar att sådana krav inte inryms inom trafiksäkerhetsverkets anvisningar. Det borde vara rimligt att på detta område begränsa trafiksäkerhetsverkets restriktiva hållning till mer när demokrati – en när demokrati där lokala organ och människor i bostadsområden får mer att säga till om när det gäller att bidra till ökad säkerhet i trafiken, inte minst för våra barn.

Utskottet hänvisar i sin skrivning bl. a. till utredningar och arbetsgrupper

som arbetar med dessa frågor. Barnens situation i en alltmer växande trafik, inte minst i bostadsområden, kräver enligt min mening en allt större uppmärksamhet.

Herr talman! Med det jag har sagt vill jag yrka bifall till hemställan i trafikutskottets betänkande nr 1.

Anf. 12 WIGGO KOMSTEDT (m):

Herr talman! Åldersgränsen för traktorkörkort är i dag 16 år. Dispens kan medges för den som fyllt 15 år, om denne är son eller dotter till en lantbrukare. Sådana här dispensansökningar behandlas mycket olika av olika länsmyndigheter i landet och av handläggande tjänstemän.

I motion 1984/85:2565 har jag föreslagit att dispensmöjligheterna också borde gälla andra yrkeskategoriers barn som är i behov av traktorkörkort innan de har fyllt 16 år för att delta i familjeföretagets arbete. Exempel på sådana företag är mindre transportföretag och mindre byggföretag. Ungdomar som fyller 15 år första hälften av året och går ut högstadiet i juni skulle kunna få arbete med att köra exempelvis en traktorlastmaskin i föräldrarnas företag och därmed slippa slussas ut i ungdomsarbetslöshetsköerna, som ju redan i dag är tillräckligt långa. Det är bl. a. av den anledningen som jag har framfört dessa synpunkter i min motion.

Trafikutskottet avstyrker motionen med hänvisning till bestämmelser från 1951. I denna något ålderstigna lag hänvisas till trafiksäkerhetsaspekten. Jag är självfallet angelägen om att slå vakt om den, eftersom jag under ganska många år har tillhört trafiksäkerhetsverkets styrelse och följt detta arbete med intresse.

Jag skulle vilja att utskottets talesman Sten-Ove Sundström svarade på frågan vad det är som gör att vissa yrkeskategoriers barn anses trafiksäkrare än andra yrkeskategoriers barn. Jag vill här och nu veta varför utskottet gör denna skillnad och denna värdering.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motion 1984/85:2565.

Anf. 13 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Om man vidgar begreppet på det sätt som Wiggo Komstedt redogjorde för finns det en risk för att alltför många ungdomar skulle köra omkring direkt när de har fyllt 15 år och får traktorkörkort. Det kan vara svårt att dra en gräns, och ibland kanske gränsen uppfattas som orättvis. Från utskottets sida har vi emellertid sett det som viktigt att hålla en bestämd gräns, därför att det annars kan bli svårt med gränsdragningen gentemot andra grupper. Låt vara att regeln kom till 1951, men till stora delar har familj jordbruket ännu mycket stor nytta av att ungdomar har möjlighet att hjälpa till något år tidigare genom denna dispens.

Anf. 14 WIGGO KOMSTEDT (m) replik:

Herr talman! Det är alldeles riktigt, Sten-Ove Sundström, och jag har aldrig anmärkt på att finessen är att lantbrukarungdomen skulle kunna få möjlighet att delta i familj jordbruket redan innan de fyller 16 år. Jag har inte talat emot detta, men det är inte heller svar på min fråga varför man har specificerat dispensen till just denna yrkeskategoris barn, när det finns andra

yrkeskategorier vars barn uppenbarligen har lika stor anledning att delta och hjälpa till i familjeföretaget. Samma sak gäller om ungdomarna skulle sluta skolan och lämna högskolan. De skulle då kunna ha möjlighet att börja arbeta i familjeföretaget med detsamma, eller är det absolut nödvändigt att de skall in i ungdomslagen? Jag har konkreta exempel på sådana fall.

Jag menar att det som är viktigt är bedömningen. Jag har exempel där dispens har sökts inte bara därför att vederbörande skulle kunna hjälpa till i det egna företaget utan därför att det fanns möjlighet till praktik, exempelvis vid maskinstationer och dylikt. Man har i det fallet hänvisat till att det gällt en lantbrukarson. Ansökan har då avslagits med motiveringen att gården är för liten. Det kan väl inte vara så att arealens storlek skall bestämma trafiksäkerheten? I lagen från 1951 talas det om trafiksäkerhetsaspekten. Då kan inte arealen ligga till grund för bedömningen av dessa ansökningar.

Jag har också ett exempel från mitt eget län där landshövdingen faktiskt biföll en framställning från en ung grabb som inte tillhörde jordbrukarfamiljekategorien. Han gjorde det faktiskt genom att gå emot tjänstemännen på länsstyrelsen, som skrev en lång inlaga mot sin landshövding. Han gjorde en praktisk insats, han förstod det här.

Men vi bör inte stifta lagar i riksdagen som innebär att vi lämnar ut människor till en sådan subjektiv bedömning. Vi måste ha en lagstiftning som går att någorlunda följa. Konsekvenserna för de enskilda människorna måste på ett riktigt sätt kunna bedömas. Det är det som utskottet inte har brytt sig om. Men erkänn gärna att ni inte ägnat er åt det eller att ni inte förstått det, så skall jag komma tillbaka med motionen om ni lovar att behandla den på det sätt den borde förtjäna.

Anf. 15 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Låt mig bara notera att det är ganska svårt att dra exakta åldersgränser. Därför finns dispensförfarandet i det här sammanhanget.

Jag tror, med vetskap om hur lång tid Wiggo Komstedt har arbetat i trafikutskottet, att han vet att vi ser seriöst på och arbetar noggrant med sådana här motionsförslag. Så har vi också gjort i det här fallet. Det kan Wiggo Komstedt själv konstatera om han läser hela den fylliga skrivning som utskottet har gjort i detta sammanhang.

Anf. 16 WIGGO KOMSTEDT (m) replik:

Herr talman! Jag konstaterar i alla fall, Sten-Ove Sundström, att utskottet står fast vid att hänvisa till trafiksäkerhetsaspekten när man gör det möjligt för endast en yrkeskategoris barn att få framföra traktor innan de fyllt 16 år. Det är ingen större heroisk insats ni har åstadkommit.

Anf. 17 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! I detta betänkande behandlas bl. a. motion 1984/85:2550, som jag skrev under den allmänna motionstiden. Jag ville med den motionen få en utredning om möjligheten att skapa en s. k. ungdomsbil, dvs. en bil som 16-åringar skulle kunna få köra om de genomgått de prov som i dag krävs för körkort för bil. Denna motion har avstyrkts, vilket i och för sig inte är något att bli förvånad över, för det händer ganska ofta i denna riksdag. Däremot

har moderaterna med ett särskilt yttrande åtminstone visat en form av positivitet.

Jag menade att denna ungdomsbil skulle köras av 16-åringar som skulle genomgå exakt samma körkortsprov som man i dag måste klara för att få köra bil. Man skulle få köra med en hastighet av högst 50 km/tim.

Jag skrev motionen därför att jag anser att vi skulle få en säkrare trafik, i varje fall om vi jämför med dagens förhållanden, när man kan få tillstånd att köra en s. k. A-traktor utan att ha kört en millimeter i trafiken. Det räcker med att klara ett teoretiskt prov.

Herr talman! Jag menar också att "ungdomsbilen" måste vara mycket säkrare än de motorcyklar som man får köra när man fyllt 16 år och som i flera fall kan framföras med betydligt högre hastigheter än 100 km/tim. Jag vill än en gång betona att kravet för att man skulle få framföra s. k. ungdomsbil var att man skulle genomgå det körkortsprov som 18-åringar gör för att få köra bil.

Att motionen avstyrkts är ingenting att förvåna sig över, det händer ofta. Men det jag blev förvånad över är att politiker tydligen talar med dubbla tungor. Det var bara moderaterna som med anledning av min motion skrev ett särskilt yttrande. I somras hade man en trafiksäkerhetskonferens i Tylösand. I tidningen Motors augustinummer refererades samtal med fem politiker. Samtliga var riksdagsledamöter och samtliga var med på konferensen, där det var mycket folk och många motorjournalister. Alla dessa fem ställde sig positiva till ungdomsbilen. Så tolkades det i tidningen Motorföraren och i många andra tidningar runt om i Sverige, så jag är inte ensam om min uppfattning.

När sedan frågan kommer upp i kammaren och skall avgöras blir det avslag, och man hänvisar till en beredning. Det är möjligt att detta på sikt kommer att föra något gott med sig, men jag tycker ändå att om man i Tylösand i juni eller juli månad från samtliga partier var positiv till ungdomsbilen, borde man ha åstadkommit en bättre skrivning i detta betänkande än vad man nu har gjort.

Herr talman! Jag vill avsluta mitt anförande med att säga att jag förstår att folk kan få en något underlig uppfattning om oss politiker, när vi ute bland människorna har en uppfattning och sedan vid beslutet i kammaren har motsatt åsikt. Det är icke hedrande, herr talman!

Anf. 18 ROLF CLARKSON (m):

Herr talman! Jag återkommer till den diskussion som Wiggo Komstedt förde med Sten-Ove Sundström om traktorkort för 15-åringar. För förtydligande av utskottets ställningstagande vill jag säga att lagtexten innehåller ordet "exempelvis" före jordbrukare. Från 15 års ålder skall en son eller dotter till *exempelvis* en jordbrukare få dispens att köra traktor. Yrkesgruppen jordbrukare är inte nämnd annat än som ett exempel, och det borde i all rimlighets namn vara möjligt att barn i åkerifamiljer skulle få utföra transporter vid samma ålder och på samma sätt. Det vore mycket beklagligt om de myndigheter som utfärdar dessa behörigheter tolkar riksdagens skrivelse på ett annat sätt. Framför allt vore det förkastligt om Wiggo

Komstedt har rätt i att man tar hänsyn till gårdarnas storlek när man skall bevilja behörighet. Det är helt irrelevant för beslutet i fråga.

Anf. 19 WIGGO KOMSTEDT (m):

Herr talman! Låt mig till Rolf Clarkson säga att anledningen till motionen är just den tolkning som man tillämpar. Min förhoppning var att vi skulle kunna få riksdagen att uttala sig för en annorlunda skrivning, så att det inte skulle vara så fritt för de tjänstemän och handläggare som behandlar denna fråga. Faktum kvarstår ju att dessa personer strängt taget har strukit ordet "exempelvis". Kommer det aktuella kravet från någon annan yrkeskategori än jordbrukare är det omöjligt att få bifall. Därutöver kan man komma i kläm beroende på vem som handlägger ärendet på länsstyrelsen.

När vi nu har den här dispensgivningen bör den också tillämpas på ett sådant sätt att vi alla är lika inför lagen. Det är vi inte med den uttolkning som man i dag gör.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om trafikutskottets betänkande 2.)

Anf. 20 TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera trafikutskottets betänkande 2 om vissa yrkestrafikfrågor m. m.

Yrkestrafikfrågor

Anf. 21 OLLE GRAHN (fp):

Herr talman! Efter det att vi har behandlat trafikutskottets betänkanden kommer riksdagen att behandla konstitutionsutskottets betänkande nr 5. I detta betänkande finns det en gemensam reservation från folkpartiet, moderaterna och centern som jag skall be att få citera ur, då denna reservation behandlar just de frågor vi nu har att ta ställning till, alltså näringsfrihet och yrkesfrihet:

"Beträffande frågan om grundlagsreglerad närings- och yrkesfrihet är dessa friheter i dag delvis kringskurna av t. ex. monopol, bidragsbestämmelser, långtgående reglerings- och styrningsåtgärder, auktorisationskrav och liknande företeelser. Det är mot denna bakgrund angeläget att söka fastställa de gränser som skall gälla för närings- och yrkesfriheten."

Det är svårt att finna samstämmighet med den citerade reservationen i konstitutionsutskottets betänkande när man i trafikutskottets betänkande 1985/86:2 finner att både moderaterna och centern tillsammans med de socialistiska partierna, socialdemokraterna och kommunisterna, avstyrkt folkpartimotioner med krav på avreglering av yrkestrafiken. Några av de konkretaste exemplen på monopol, långtgående reglerings- och styrningsåtgärder och auktorisationskrav finner man inom transportbranschen.

Vi vet alla att det i dag inte går att starta ett åkeri eller börja en egen taxirörelse utan att länsstyrelsen ger tillstånd, facket yttrar sig och de tidigare etablerade åkarna eller taxiägarna i princip ger sitt medgivande.

Folkpartiet vill upphäva den reglering som finns inom transportbranschen och införa ett grundlagsskydd för näringsfriheten.

Moderaterna och centern vill visserligen införa ett grundlagsskydd för näringsfriheten, men de vill inte ta bort de absurda regleringar som redan i dag finns inom transportsektorn – samma sorts regleringar som de uppenbarligen vill förskona andra branscher från genom grundlagsbestämmelser.

Herr talman! Det går inte att ta bort regleringarna, säger utskottsmajoriteten. Vi har aldrig sagt att det är en enkel åtgärd. Att införa en reglering är betydligt enklare än att ta bort en existerande. Det är därför som folkpartiet motsätter sig nya regleringar inom t. ex. vissa delar av byggbranschen och verkstadsbranschen. Sådana förslag arbetar man som bekant med inom kanslihuset.

Jag måste fråga företrädarna för moderata samlingspartiet och centerpartiet: Det skydd för äganderätten som era företrädare i konstitutionsutskottet vill förstärka, skall det inte omfatta trafikbranschen? Är det så att ni driver principiella krav så länge de inte riskerar att förverkligas? Gäller skyddet av näringsfriheten bara de branscher som i dag inte har några regleringar?

Jag sade tidigare att det är svårt att ta bort de regleringar som redan existerar, och det har vi också sagt i både motioner och reservationer. En reglering av det slag som yrkestrafiklagen och yrkestrafikförordningen utgör kommer inte att kunna avskaffas utan att komplikationer uppstår. Sådana svårigheter får enligt vår mening inte tas till intäkt för att de inskränkningar i näringsfriheten som regleringarna innebär skall behållas.

Avvecklingen av regleringarna bör ske successivt samt på ett sådant sätt att marknaden får förutsättningar att anpassa sig och så att i huvudsak samma förhållanden kommer att råda inom transportnäringarna som inom andra branscher.

Det är angeläget att de skilda intressenter som är berörda av nuvarande trafiklagstiftning ges möjlighet att medverka i arbetet på att ta fram en plan för hur regleringsavvecklingen skall ske.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 2 som är fogade till trafikutskottets betänkande 1985/86:2.

Anf. 22 OLLE ÖSTRAND (s):

Herr talman! De frågor som tas upp i trafikutskottets betänkande nr 2 behandlade vi rätt ingående den 8 februari förra året i samband med att vi diskuterade propositionen om vissa yrkestrafiksfrågor. Därför skall jag begränsa mig till att något kommentera de två folkpartireservationer som avgivits.

Sammantaget innebär reservationerna ett krav på att den nuvarande regleringen av yrkestrafiken skall avskaffas på både gods- och persontransportsidan. Det är med andra ord fråga om ett slopande av alla regleringar och en fullständig etableringsfrihet, vilket enligt reservanterna skulle innebära att man fick ett helt idealiskt tillstånd inom branschen. Slopade man allt vad regleringar heter, skulle enligt folkpartiet alla de oscriösa företagare som bevisligen finns inom denna bransch, Olle Grahn, plötsligt kunna framträda som änglar.

Jag tycker att det egentligen är häpnadsväckande att något sådant här kan

framföras, för det förhåller sig ju precis tvärtom.

Det finns naturligtvis flera olika motiv för att man måste ha en viss reglering av den yrkesmässiga trafiken. Konsumentintressena har betonats mycket starkt, liksom vikten av att tillgodose kraven på en väl fungerande trafiksäkerhet, men också en god arbetsmiljö. Vi har nyss lyssnat till en trafiksäkerhetsdebatt, där det konstaterades att antalet olyckor i trafiken har ökat. Detta är illavarslande. I det läget går folkpartiet ut med kravet att vi skall slopa allt vad trafikreglering heter! Det innebär i klartext att för att köra buss, för att köra taxi, för att köra en tung lastbil, ett 24-metersfordon, skall det i stort sett endast behövas ett körkort. Då skall man få trafikera vägarna med en lastbil som är 24 m lång. Jag frågar mig: Hur kommer trafiksäkerheten att påverkas? Naturligtvis kommer det att inträffa ännu fler olyckor i trafiken, om ovana och ofta trötta förare tillåts köra så stora fordon. Skall man tolka folkpartiet på det sättet att fullständig näringsfrihet är viktigare än människoliv? För min del kan jag inte ställa upp på något sådant.

Ett annat tungt vägande motiv för att vi skall upprätthålla en viss reglering, innebärande tillståndsgivning beträffande den yrkesmässiga trafiken, är ett väl fungerande transportsystem i samhället. Med detta avses en transportapparat som kan nå upp till de mål som riksdagen slog fast i samband med 1979 års trafikpolitiska beslut, nämligen kraven på en god trafikförsörjning till lägsta möjliga samhällsekonomiska kostnader i alla delar av landet – i vad gäller både gods- och persontransporter. Tillståndsgivningen utgör ett mycket effektivt instrument för att man skall kunna uppfylla de här kraven. Genom tillståndsgivningen styrs tillströmningen till branschen, så att uppenbart olämpliga företag hindras att få tillträde. Till följd av länsstyrelsernas tillsyn stöts de företag ut som bedriver illojal konkurrens genom att bryta mot de bestämmelser som är förknippade med verksamheten.

Då man har möjlighet att pröva dem som vill etablera sig i branschen, skapas det också vissa garantier för att de som verkar inom transportbranschen har det yrkeskunnande och de ekonomiska förutsättningar som krävs.

Ett förhållande som gör att tillståndsgivningen bör finnas kvar är vidare den utveckling mot ökad användning av illojala konkurrensmedel inom yrkestrafiken som tyvärr har kunnat konstateras under senare år. Överträdelser av olika bestämmelser har ökat i antal. Det gäller inte endast överträdelser mot yrkestrafiklagstiftningen utan också överträdelser mot trafiksäkerhetsinriktade regler som hastighets- och belastningsbestämmelser, bestämmelser om arbets- och vilotid m. m. Överträdelser av det här slaget innebär otvivelaktigt att trafikutövarna i fråga tillskansar sig ekonomiska fördelar, som seriösa trafikutövare inte kan tillgodogöra sig.

Vidare har under senare år andra illojala konkurrensmedel blivit alltmer betydelsefulla. Det har visat sig att ett stort antal trafikutövare underlåter att helt eller delvis redovisa inkomst av rörelse, betala fordons- och kilometer-skatt samt registrera sig för mervärdesskatt, alltså betala in sådana skatter och avgifter som hänför sig till rörelsen. Betydande belopp undandras på detta sätt samhället samtidigt som konkurrensförutsättningarna inom branschen snedvrids. Genom tillståndsgivning och uppföljning av tillståndshavarnas verksamheter kan man emellertid motverka missförhållanden av det slag som jag nu har beskrivit.

Ett avskaffande av regleringen rimmar därför mycket illa med målet att i den här branschen få företag som drivs på ett seriöst och rationellt sätt.

Taxi regleras från två utgångspunkter, nämligen lämplighetsprövningen och behovsprövningen. Man ställer egentligen tre krav när det gäller lämpligheten: för det första yrkeskunnande, för det andra ekonomisk lämplighet och för det tredje acceptabla personliga förhållanden. Med dessa lämplighetskrav får samhället en viss garanti för att inte olämpliga personer kommer in i branschen. Den som skall driva yrkesmässig trafik bör alltså ha en ren bakgrund. Dessutom bör han bibringas ett visst teoretiskt yrkeskunnande, bl. a. genom introduktionskurser. Genom lämplighetsprövning får vi alltså förare, som har bättre förutsättningar än andra att utöva yrket, och naturligtvis är både kunder och tredje man betjänta härav.

När det gäller behovsprövningen vill jag framhålla att taxinäringen i framtiden kommer att bedrivas i ännu fastare former än i dag. Bilarna kommer att dirigeras genom beställningscentraler. Möjligen blir det flera beställningscentraler, kanske framför allt i storstadsregionerna. Det kommer också att finnas kommenderingsplaner, som skall fördela körningarna med hänsyn till antalet fordon och utbudet vid olika tider på dygnet. Men vid en fri etablering försvåras naturligtvis planeringen av bilutbudet. Man kan med andra ord inte längre ha en viss trafikeringsplikt. Släpper man allting fritt, kan man ju inte samtidigt ställa krav på att bilarna skall vara ute i trafiken. Detta blir givetvis till nackdel för såväl branschen som kunderna – inte minst för de stora kunderna samhälle, företag och organisationer. Dessa kunder har självfallet rätt att kräva rationella och effektiva företag som dels håller en rimlig prissättning, dels har möjligheter att snabbt få ut bilar. Kollektivtrafiken skattefinansieras i dag i väldigt stor utsträckning, och då måste samhället kunna ställa krav i det här avseendet.

Behovsprövningen ser också till, att kraven på taxehöjningar inom branschen inte blir alltför stora. En fri etablering skulle otvivelaktigt leda fram till att mindre seriösa företag kom till stånd, som inte skulle kunna tillgodose vare sig kundernas eller samhällets krav på effektiva, rationella transporter utifrån 1979 års trafikpolitiska beslut. Något av djungelns lag skulle därmed råda. Detta vill jag på det bestämdaste motsätta mig.

Mot denna bakgrund yrkar jag bifall till utskottets hemställan på alla punkter och därmed avslag på de båda folkpartireservationerna.

Jag vill ändå säga att inte heller vi inom utskottsmajoriteten anser att tillståndet i dag är idealiskt i den här branschen. Det är därför som man inom kommunikationsdepartementet håller på med en översyn av yrkestrafiklagstiftningen med inriktning bl. a. på vissa taxefrågor. Det tycker vi också är mycket angeläget, och vi förutsätter att översynen omfattar möjligheterna att genom en modifierad form av behovsprövning eller på annat sätt åstadkomma ett ökat inslag av konkurrens inom bl. a. taxitrafiken. Detta, Olle Grahn, är emellertid något helt annat än fullständig avreglering.

Till slut: Olle Grahn höjde rösten väldigt kraftigt när han sade: Nu går moderater och centerpartister tillsammans med de socialistiska partierna.

Det är ju tur att vi har socialistiska och moderata och centerpartistiska politiker i trafikutskottet som kan se förnuftigt och med samhällsansvar på de här frågorna.

Anf. 23 OLLE GRAHN (fp) replik:

Herr talman! Jag har förvånat mig över utskottsmajoritetens sätt att läsa våra motioner och lyssna till våra argument. Vi har i både motionen och reservationen förklarat att vi vill avskaffa den nuvarande regleringen. Jag sade i mitt anförande att det naturligtvis inte är okomplicerat att avskaffa en reglering, men det betyder inte att man på något sätt skall slå vakt om regleringar där de finns.

Olle Östrand påstår att vi skulle vilja tumma på trafiksäkerheten. Det har vi inte alls sagt. Lyssnade inte Olle Östrand på debatten tidigare, där Hugo Bergdahl förde fram våra synpunkter? Vi har år efter år, gång efter gång talat om trafiksäkerhetsfrågorna. De är viktiga, dem skall vi naturligtvis slå vakt om. Vi måste se till, att man följer de bestämmelser som finns inom trafiksäkerheten.

Olle Östrand säger att näringsfriheten för folkpartiet skulle vara viktigare än människoliv. Det finns inget belägg för att vi skulle ha sagt så. Jag ber verkligen Olle Östrand att titta ytterligare på motioner och reservationer.

Jag har förstått av Olle Östrands inlägg här att socialdemokraterna egentligen inte är helt nöjda med majoritetsskrivningen. Man vill helst ha ytterligare regleringar och fastare former, och Olle Östrand ställde vid flera tillfällen förslag om nya krav på näringen.

Anf. 24 OLLE ÖSTRAND (s) replik:

Herr talman! Vi står, Olle Grahn, helt bakom utskottets uppfattning i det här avseendet.

Olle Grahn säger att ni vill avskaffa den nuvarande regleringen. Skall man tolka Olle Grahn så att ni vill ha en viss reglering men inte den nuvarande? Men man kan inte komma ifrån det faktum att ni i motioner och reservationer velat avskaffa trafikregleringen. Går man dessa krav till mötes får det konsekvenser för trafiksäkerheten. Det kommer man aldrig ifrån. Ju fler ovana förare vi släpper ut på vägarna, desto sämre trafiksäkerhet får vi och desto fler olyckor blir det. Det är fullständigt klart.

Ni säger också i er reservation att branschen skulle fungera mycket bättre om man sänkte skatterna. Då skulle allting bli bra. Redan nu är det mycket dålig lönsamhet inom branschen med mycket kraftig överetablering. Skulle man då sänka marginalsatterna, skulle detta inte komma den här branschen till godo. Det måste innebära att ni vill medverka till avsevärda taxehöjningar för att förbättra lönsamheten, vilket drabbar konsumenterna, i första hand landsting och kommuner men indirekt skattebetalarna. Det är vad som kommer att hända. Samtidigt har ni i motioner krävt att statsbidraget till kommunerna skall skäras ned med 6 miljarder. Det är 2 miljarder mer än vad moderaterna kräver. Skillnaden är att ni inte har preciserat era krav, som moderaterna gjorde och fick, vill jag påstå, mycket stryk för det i valrörelsen. För era förslag innebär ju ännu sämre färdtjänst, ännu sämre kollektivtrafik i glesbygder och ännu sämre social omvårdnad. Samtidigt skall då bussar och taxibilar bara behöva köra när förarna själva vill det, på grund av att vi saknar trafikreglering. Det är fullständigt vansinnigt, Olle Grahn.

Olle Grahn har jag upplevt i trafikutskottet som en mycket förståndig människa i många avseenden, en mycket förnuftig man. Därför vill jag till sist uppmana Olle Grahn: Tänk om i detta avseende!

Anf. 25 OLLE GRAHN (fp) replik:

Herr talman! Olle Östrand envisas med att påstå att vi skulle vilja ha en typ av näring som inte ger trafiksäker miljö. Jag förstår inte hur man tolkar våra skrivelser i motioner och reservationer när man påstår detta. Självfallet skall vi ha trafiksäkra fordon. Vi skall ha kunniga förare som är utbildade för sina fordon. Det är självklara saker, men det är inte en fråga som i sig berör näringsfriheten, som vi alltså vill ha. Vi vill ha fria företagare som har möjlighet att bedriva trafik under fullständig näringsfrihet.

Anf. 26 OLLE ÖSTRAND (s) replik:

Herr talman! Det är kanske så, Olle Grahn, att ni vill ha en trafiksäker miljö, men det är bara det att ni inte har gjort klart för er konsekvenserna i detta avscende när ni vill avskaffa yrkestrafikregleringen. Yrkestrafikregleringen har ju kommit till – lyssna nu noga, Olle Grahn – för att vi skall få ut kunniga, ansvarsfulla förare på vägarna och därmed bidra till en trafiksäkrare miljö.

Men skall man släppa det helt fritt? Egentligen skulle det då också bara erfordras ett körkort. Men då släpper vi ut förare på vägarna som inte klarar situationen, och samtidigt får vi då en ökad olycksfallsrisk. Det är bl. a. mot denna bakgrund vi i övriga partier i trafikutskottet har motsatt oss de här kraven.

Till sist, Olle Grahn, vill jag uttrycka den förhoppningen att det är sista gången som vi i trafikutskottet får se både sådana här motioner och sådana här reservationer från folkpartiet. Jag tror att vi gemensamt är överens om att målsättningen skall vara en samhällsekonomiskt riktig trafik och en god trafikmiljö ute på våra vägar.

Talmannen anmälde att Olle Grahn anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 27 ROLF CLARKSON (m):

Herr talman! Låt mig med en gång säga till Olle Grahn att vi från moderata samlingspartiets sida helt står bakom den gemensamma borgerliga reservation som finns knuten till konstitutionsutskottets betänkande och som Olle Grahn citerade.

För oss som trafikpolitiker gäller, att när den ideologiska kartan inte stämmer med verkligheten får vi försöka följa verkligheten. Våra visioner skall ju helst förverkligas, och är det inte helt och hållet möjligt så skall de i varje fall inte förvandlas till enbart illusioner.

När vi behandlade detta i trafikutskottet var folkpartiets företrädare de som ivrigast sökte samförstånd för ett gemensamt betänkande med den socialdemokratiska sidan. Sedan detta hade misslyckats på grund av ny ordergivning från folkpartiledningen och folkpartisterna bestämt sig för att reservera sig, förmådde vi på moderat- och centersidan den socialdemokratiska gruppen att uttala sig positivt om nödvändigheten av att i trafikpolitiken ha ett element av konkurrens i större utsträckning. Det är viktigt att få socialdemokraterna att gå med på detta, för just nu prövar man i kommunikationsdepartementet det förslag som riksrevisionsverket har gett om

liberalisering av yrkestrafiklagstiftningen. Om man vill söka sig fram på realpolitikens område är det viktigt att så mycket som möjligt få sina intressen tillgodosedda.

Vi i moderata samlingspartiet står bakom 1979 års trafikpolitiska beslut, då alla partier i riksdagen skrev under målsättningen att ge landets olika delar en tillfredsställande trafikförsörjning. Det betyder inte att alla delar skall ha lika hög service, men alla skall åtminstone ha en tillfredsställande trafikförsörjning. Detta skall ha positiva effekter på arbetsmarknadspolitik, regionalpolitik och miljöpolitik. För att uppnå det målet är det då nödvändigt att se till att vissa förutsättningar finns.

Yrkestrafiklagstiftningen har vi från moderat sida i årtal kritiserat. Vi har krävt dess förenklande, dess avbyråkratisering och en allmän liberalisering. Vi har envist, långt innan de nuvarande representanterna från folkpartiet i trafikutskottet kom dit, krävt större utrymme för konkurrens, mer avbyråkratisering och mer liberalisering.

Vi tycker inte att yrkestrafiklagstiftningen, som den tillämpas i dag, är förebildlig, någonting att sträva efter att behålla. Yrkestrafiklagstiftningen sysslar inte bara, som Olle Grahn sade, med trafikpolitiken, utan den sysslar också med näringspolitik och skattepolitik, och vi tycker att de båda sistnämnda sektorerna inte har det ringaste i yrkestrafiklagstiftningen att göra.

Vi är alltså från moderata samlingspartiets sida gärna med på så mycket avreglering av yrkestrafiklagstiftningen att endast de trafikpolitiska, säkerhetsmässiga elementen står kvar. För att använda en liknelse: Om det finns 100 sidor yrkestrafiklagstiftning, är vi med på att stryka de 95.

Jag lämnar därmed yrkestrafiklagstiftningen. Jag hoppas att vad jag nu sagt har tillfredsställt Olle Grahn i någon mån.

Jag går då över på taxinäringen, som är en del av yrkestrafiken. Som vi alla är överens om – eller rättare sagt har varit överens om – är den en del av kollektivtrafiken och därför också underkastad målsättningen i 1979 års trafikpolitiska beslut.

Vad finns det i taxiförordningen? Man har lämplighetsprövning, behovsprövning, kommenderingsplan, tvång att tillhöra en beställningscentral och en taxekonstruktion som transportrådet bestämmer över.

Här har vi från moderat sida krävt att man skall få ett ökat inslag av konkurrens för taxinäringen, så att dess typ av skråvälde alltmer försvinner. Vi har alltså sagt att vi vill – och på den punkten gav Olle Östrand ett halvt medgivande – ha möjligheter att i större tätorter ha mer än en beställningscentral, så att det alltså kan uppstå konkurrens mellan olika grupper av taxiföretagare.

Man kan inte bara öka konkurrensen utan att ge möjligheter till merförtjänster inom näringen. Därför är vi negativa till den toppstyrning av taxekonstruktionen som finns. Vi vill ha större möjligheter för taxiföretagen att variera sina taxor – det finns ju lågtrafiktider, högtryckstider, nätter osv. Också på denna punkt begär vi en uppmjukning.

Men det som vi tycker är allra viktigast i taxinäringen är att man har en lämplighetsprövning. Allmänhetens intressen går före alla andras i det här fallet, och om allmänhetens säkerhet och trygghet inte skall ifrågasättas eller

tummas på, då måste vi, Olle Grahn, ha någon form av lämplighetsprövning. Men ni i folkpartiet satte oss moderater i en svår situation när ni krävde total avveckling av yrkestrafiklagstiftningen och taxiförordningen. Det går inte i dag att säga: Vi skall eventuellt byta ut den mot något annat. Trafikpolitik är teknisk politik – man måste precisera sig.

Det står i era motioner och i era reservationer att det skall ske en avveckling, låt vara under en övergångstid. Nu frågar jag i stället Olle Grahn: Är ni inom folkpartiet villiga att i en framtida variant av nuvarande yrkestrafiklagstiftning, evad gäller både tung trafik och taxitrafik, ha kvar någon form av lämplighetsprövning som därmed ger trygghet och säkerhet åt allmänheten, både godsköpare och passagerare? Är ni villiga att gå med på att göra priserna fria i sådan utsträckning som vi har sagt? Eller skall priserna vara helt fria, enligt er motion – för det är ju vad en total avveckling betyder – så att vi när vi köper taxi i fortsättningen måste börja med en förhandling med taxiföraren om priset för den sträcka som han skall köra? Eller är ni med på den moderata positionen att vi skall ha en vidsträckt variationsmöjlighet i taxekonstruktionen?

Är ni med på att öka konkurrensen inom taxinäringen? Ökad konkurrens betyder nya incitament för att skapa kundkrets och inkomstunderlag genom fler beställningscentraler. Eller skall vi, som ni säger, helt och hållet avskaffa den tekniska förbättring som beställningscentralerna faktiskt innebär för en bransch som utnyttjar sin produktionskapacitet till bara litet över hälften? En taxibil kör i dag oftast inte mer än 30–35 minuter av varje timme med passagerare. Resten är tomkörning eller stillastående. Beställningscentralerna är ett av de tekniska medel som har tillkommit för att i detta avseende hjälpa taxinäringen.

Herr talman! Jag har tyvärr överskridit den anmälda taletiden, men det berodde på den omfattande diskussion som här uppstod. Innan jag avslutar mitt anförande vill jag säga några ord om tvånget att tillhöra beställningscentraler. Vi har från moderat sida, med hjälp av centern, i högsta grad medverkat till att generösa dispensmöjligheter skall ges åt de taxiföretag, särskilt glesbygdstaxi, som på grund av stora avstånd till tätorten inte kan vara med i en beställningscentral. Denna generösa dispensmöjlighet står vi fortfarande fast vid. Jag förmodar att även centerpartiet gör det.

Jag ber Olle Grahn svara på de frågor som jag nu har ställt.

Anf. 28 OLLE GRAHN (fp) replik:

Herr talman! Moderaterna, nu genom Rolf Clarkson, gör sig skyldiga till samma misstolkning som utskottets företrädare gav uttryck för tidigare i debatten. När vi yrkade att nuvarande reglering skall avskaffas trodde vi att vi själva var mest kapabla att uttolka vad vi avser med vårt yrkande. Jag har i debatten klargjort för kammaren att det på intet sätt innebär att vi gör avkall på trafiksäkerheten, som är ett viktigt inslag i trafiken i Sverige. Trafiksäkerheten måste naturligtvis gälla fordon och förare också inom yrkestrafiken. Det är det absolut primära. Jag hoppas att vi kan vara överens om att också vi har ställt oss bakom detta. Det behöver inte råda några missuppfattningar på denna punkt.

Både i motioner till riksdagen tidigare år och vid behandlingen i utskottet

har vi klart preciserat vilka åtgärder som är nödvändiga för att i samstämmighet med branschen – jag vill betona det – finna lämpliga övergångsregler som garanterar en verklig näringsfrihet. Och vi är tydligen överens, Rolf Clarkson, om att vi i dessa frågor måste söka nå samstämmighet med branschens företrädare.

Det är klart att en sådan övergång innebär att det även i fortsättningen kommer att krävas yrkeskunnande. Det kommer, precis som i dag, att krävas lämpliga fordon. Det kommer också att krävas en ansvarskännande yrkeskår, vilket jag anser att vi har. Därom må vi kunna vara överens.

Anf. 29 ROLF CLARKSON (m) replik:

Herr talman! För mig som moderat är problemet med folkpartireservationerna att det står skrivet en sak – och sedan säger företrädaren en annan sak. Det står skrivet i reservationen att man syftar principiellt till en total näringsfrihet även för detta område. Det förstår jag. Det var det jag kallade för visionen. Men nu säger Olle Grahn att han förbehåller sig rätten att själv uttolka vad folkpartiet har skrivit, och han har tydligen menat att det här måste kunna finnas någon form av reglering. Men då är vi ju överens. Jag sade att här finns 5 % kvar av de 100 sidorna om yrkestrafikreglering. Det behövs en lämplighetsprövning. Det gäller inte bara trafiksäkerhet, det är allmänhetens trygghet det är fråga om.

Så sent som i fjol skrev folkpartiet i en borgerlig reservation till trafikskottets betänkande 1984/1985:30 följande:

”I propositionen söker regeringen med ett penndrag avlägsna den rättsliga grund – trafiktillstånden – med vars stöd de nuvarande tillståndshavarna bedriver linjetrafiken.”

Jag måste fråga Olle Grahn, för att vi skall kunna precisera var vi står gemensamt: Är folkpartiet när det gäller yrkestrafiklagstiftningen, och då särskilt taxinäringen, berett att behålla åtminstone lämplighetsprövning av de förare som skall föra fordonen, så att man har en ansvarskännande medborgare som tar ansvaret för att fordonen är trafikdugliga, trafiksäkra och i görligaste mån förda med den skicklighet som en lämplighetsprövning har gett vid handen att föraren skall ha? Det är det första skälet. Kan vi inte komma överens på den punkten, utan folkpartiet vidhåller sitt krav på total näringsfrihet, som det står i reservationen och som det står i motionen, skiljer vi oss alltså bara i det stycket. Då fortsätter vi att tillämpa de små stegens liberalisering, som vi moderater i dag har förespråkat här.

Anf. 30 OLLE GRAHN (fp) replik:

Herr talman! Jag är litet osäker på om det över huvud taget är lönt att återigen upprepa vad vi har sagt i motionen, för det är helt klart att vi slår vakt om trafiksäkerheten. Det har jag gång på gång nu i kammaren talat om för kammarens ledamöter. Jag hoppas att även Rolf Clarkson har uppfattat det. Men jag skall gärna citera vad vi skriver i reservation nr 2, som ju handlar om taxitrafiken:

”Genom konkurrens ges möjlighet till bättre och effektivare trafik, vilket även kommer utövande taxiförare till godo genom lönsamhet i företaget. Nuvarande ordning konserverar verksamheten och gör det svårt att införa

nyheter för att kunna rationalisera och pressa priserna.

Avvecklingen av regleringen bör ske successivt på ett sådant sätt att marknaden får förutsättningar att anpassa sig till att i huvudsak samma förhållanden kommer att råda inom taxinäringen som inom andra branscher.”

Herr talman! Är det inte tillräckligt klart besked om var folkpartiet står?

Anf. 31 ROLF CLARKSON (m) replik:

Herr talman! När man svarar på frågor, väl preciserade, är alla andra svar än ja och nej av ondo. Olle Grahn har bara talat om trafiksäkerhet. Han svarar inte på min fråga om han är med om en framtida reglering som tillser att trafiksäkerheten och tryggheten för allmänheten säkras. Det är en fråga.

Anledningen till att vi moderater inte har kunnat gå med på folkpartireservationen är det explicita kravet på en total avreglering av yrkestrafiken i landet. Det som har hindrat oss från att gå med på detta är just de mänskliga aspekterna, omsorgen om att allmänheten skall kunna känna trygghet och säkerhet när den utnyttjar kollektiva trafikmedel av detta slag. Detta är vårt problem.

Jag tillåter mig hoppas på att vi till nästa år, efter mera fördjupande diskussioner, skall kunna komma fram till en gemensam ståndpunkt.

Talmannen anmälde att Olle Grahn anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 32 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! I trafikutskottets betänkande nr 2 behandlas frågan om skyldigheten för taxiägarna att tillhöra en gemensam beställningscentral. Vad frågan ytterst gäller är den enskildes rätt att inom ramen för nödvändig yrkeskompetens och de krav yrkesetikerna ställer fritt och frivilligt få utöva sitt yrke. Det borde inte vara svårt för Sveriges riksdag att ta ansvar för att denna rätt respekteras.

När riksdagen för några år sedan beslutade om skyldigheten för taxiägarna att ingå i en gemensam beställningscentral så togs beslutet självfallet i den förvisningen att detta skulle vara till gagn för taxinäringen och dess avnämare. Nu har erfarenheterna och verkligheten visat på betydande brister i detta avseende inte minst när det gäller den enskildes rättigheter och frihet. Då måste det vara en självklarhet att riksdagen är beredd att ändra på sitt beslut. Så prestigefyllda får vi bara inte vara, att vi inte kan erkänna ett begånget misstag och rätta till en felaktighet. Tyvärr tvingas jag konstatera att ledamöterna i trafikutskottet inte varit beredda att vidta en sådan åtgärd.

Det skulle aldrig falla mig in att ifrågasätta deras uppfattning som hävdar att beställningscentralerna är viktiga och värdefulla och till nytta för näringen. Vill taxiägarna gå samman i en beställningscentral så skall de naturligtvis kunna göra det. Men detta kan rimligen inte förutsätta att alla skall tvingas dit mot sin vilja, att den enskilde taxiägaren inte fritt skall få utöva sitt yrke, att han skall berövas sitt tillstånd, om han inte ansluter sig. Anslutningen måste bygga på frivillighet, inte tvång. Och om nu beställningscentralen har alla de fördelar som dess tillskyndare hävdar så ligger det ju i

taxiägarens eget intresse att ansluta sig av ren självbevaringsdrift. Han själv torde vara bäst skickad att avgöra detta. Låt honom då ha rätt att göra det!

Det är framför allt i glesbygden som tvånget med den gemensamma beställningscentralen skapat oro och bekymmer. Detta gäller verkligen inte bara taxiägaren och hans familj, som känner sin försörjning hotad och som är oroliga för att vad de gemensamt skapat för att trygga sin tillvaro skall raseras, utan också i högsta grad de människor som ofta nog är i behov av taxis service och tjänster och som känner en trygghet i att ha sin egen taxistation. De många utsagorna från enskilda människor i detta ärende vittnar med all tydlighet om att det är av största värde och betydelse i all synnerhet för den gamla människan, den sjuke och den handikappade att ha tillgång till "sin" taxi med vad detta innebär av personlig kännedom hos taxiföraren om var de bor och om deras behov av hjälp och tjänster. Vilken anledning har vi att förmäna dem rätten till denna trygghet? Rimligen ingen!

Herr talman! I utskottsbetänkandet avvisas möjligheten till frivillighet när det gäller anslutning till en beställningscentral, och illavarslande nog uttalar utskottet att en ofrånkomlig följd av anslutningsskyldigheten är att taxitillstånd kan vägras eller återkallas, om inte undantag från skyldigheten medges. Det är beklagligt att utskottet gör ett sådant uttalande som av många enskilda taxiägare måste uppfattas som ett mycket allvarligt hot när det gäller deras yrkesutövning. För dem är det svårt att inse vad dylika hotelser har i ett rättssamhälle att göra.

Så mycket större anledning finns det då emellertid att ta fasta på vad utskottet har att säga om undantag från denna skyldighet att tillhöra en gemensam beställningscentral. Utskottet fastslår med all tydlighet att länsstyrelserna får medge dispens från denna skyldighet i enlighet med de riktlinjer som transportrådet angivit, nämligen bl. a.

- då trafikutövaren av ålder eller annan orsak kommer att upphöra med sin verksamhet inom ett fåtal år,
- då en anslutning skulle innebära stora ekonomiska påfrestningar för trafikutövaren,
- då trafikutövaren har sin huvudsakliga inkomstkälla från annat än taxi-verksamheten, vilket inte torde vara sällsynt på landsbygden,
- då det är fråga om taxi-verksamhet i glesbygdsområden med stora avstånd mellan de enskilda trafikutövarna samt
- för taxistationer med uppställningsplatser inom en tätortskommuns landsbygdsområde.

Det bör särskilt betonas att det räcker med att ett av dessa kriterier är uppfyllt för att dispens skall kunna ges. Det är synnerligen viktigt att man på samtliga länsstyrelser blir fullt på det klara med den verkliga innebörden av dessa riktlinjer.

I utskottsbetänkandet anges också att det inom kommunikationsdepartementet pågår en översyn av yrkestrafiklagstiftningen med inriktning på bl. a. vissa taxifrågor. Denna översyn omfattar rimligen också beställningscentralerna. Det måste därför vara en fullkomlig självklarhet att några tvångsåtgärder inte vidtas från länsstyrelsernas sida innan denna översyn är färdigställd.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till det särskilda yrkande i anslutning till motion 2570 som utdelas till kammarens ledamöter och som har följande lydelse:

att riksdagen uttalar att skyldigheten att tillhöra beställningscentral för att få utöva taxitrafik skall upphöra.

Anf. 33 AGNE HANSSON (c):

Herr talman! Jag begärde ordet när Olle Grahn i debatten tidigare undrade var centerpartiet står när det gäller näringsfriheten och avvecklingen av yrkestrafikregleringen.

I och för sig har väl debatten givit klarhet om var folkpartiet nu står i avregleringsfrågan, och efter de deklARATIONER som Olle Grahn har gjort under debattens gång kan jag inte förstå att det finns några delade uppfattningar mellan folkpartiet och centern i dessa frågor. Inte heller folkpartiet vill ha en total avreglering på området. Men jag vill ändå för riksdagens protokoll ge Olle Grahn besked om hur vi från centern ser på dessa frågor.

Självklart slår vi vakt om full näringsfrihet på detta område. Vi vill ha fria företag i en sund konkurrens. Det finns all anledning för oss att vara vaksamma mot de regleringar som finns på yrkestrafikens område. Men inte heller vi är beredda att gå så långt att vi utan vidare avskaffar varje reglering på detta område. Vi vet inte vilka konsekvenser det skulle kunna föra med sig. Visserligen tror jag inte att det finns särskilt många oseriösa yrkesutövare som då skulle börja härja fritt – jag tror att de flesta yrkesutövare här som på många andra områden är seriösa och vill utöva sitt yrke på ett sunt och vettigt sätt. Men det finns två skäl till att inte gå så långt att man utan vidare kräver fullständig avreglering.

Det ena skälet är trafiksäkerhetskravet, det andra är kravet på att samhället tar ansvar för att det finns en tillfredsställande trafikförsörjning i landets olika delar.

När det gäller trafiksäkerhetskravet, som ju är det ena av de tre motiv enligt vilka man skall pröva trafiktillståndet, har Olle Grahn deklarerat var folkpartiet står. Samhällets ansvar för en tillfredsställande trafikförsörjning över hela landet är också mycket viktigt. Det är viktigt att man inte får en ordning där yrkesutövare kan plocka ut de mest lönsamma avsnitten av trafiken och lämna t. ex. glesbygderna vid sidan om en tillfredsställande trafikförsörjning. Den risken löper vi uppenbarligen om vi inte har någon form av reglering på detta område. Det skulle kunna innebära att glesbygden och en del andra orter skulle bli ställda åt sidan på ett sätt som inte är gynnsamt ur jämlikhetssynpunkt.

Detta är i stort sett motiven till den inställning centerpartiet har i den fråga vi nu diskuterar om trafiktillstånd.

Anf. 34 OLLE GRAHN (fp) replik:

Herr talman! Jag har uppfattat det så att centern och moderaterna under kommande riksmöten är villiga att stödja vårt krav om avreglering av den här branschen. Jag tror det var nyttigt att de deklarerade detta. Vi får väl

betrakta denna majoritetsskrivning som i viss mån ett olycksfall i arbetet. Jag har i varje fall velat tolka det så, även om jag förstår att man också lagt in tolkningar i våra motioner och reservationer som inte varit avsedda.

Prot. 1985/86:37
27 november 1985

Yrkestrafikfrågor

Anf. 35 KURT HUGOSSON (s):

Herr talman! Det av Hans Nyhage under överläggningen väckta yrkandet föranleder mig att begära ordet.

I sitt yrkande kräver Hans Nyhage att riksdagen uttalar att skyldigheten att tillhöra beställningscentral för att få utöva taxitrafik skall upphöra.

Jag vill erinra Hans Nyhage om att stadganden för beställningscentraler återfinns i yrkestrafikförordningen (SFS 1979:871). Den tillkom som en följd av en proposition som signerats av dåvarande kommunikationsministern Ulf Adelson, som nu är partiledare för Hans Nyhage. Det var alltså moderata samlingspartiets nuvarande partiordförande som signerade den proposition som reglerar dessa förhållanden.

Utskottet har behandlat motionen, och med bl. a. hänvisning till att frågan om yrkestrafikregleringen är föremål för översyn har utskottet föreslagit avslag på denna motion.

Vi har också i utskottsbetänkandet erinrat om de möjligheter som finns att få dispens från att tillhöra en gemensam beställningscentral. För att understryka vilka möjligheter som finns skall jag citera de riktlinjer för dispensgivning som transportrådet i en cirkulärskrivelse har givit till känna för landets länsstyrelser.

Enligt skrivelsen skall man kunna ge dispens i följande fall:

1. Då trafikutövaren av ålder eller annan orsak kommer att upphöra med sin verksamhet inom ett fåtal år
2. Då en anslutning skulle innebära stora ekonomiska påfrestningar för trafikutövaren
3. Då trafikutövaren har sin huvudsakliga inkomstkälla från annat än taxiverksamheten, vilket inte torde vara sällsynt på landsbygden
4. Då det är fråga om taxiverksamhet i glesbygdsområden med stora avstånd mellan de enskilda trafikutövarna
5. För taxistationer med uppställningsplatser inom en tätortskommuns landsbygdsområde

Herr talman! Jag yrkar avslag på det yrkande Hans Nyhage väckt under debatten. Jag hänvisar till den redovisning som lämnats i trafikutskottets betänkande och till att frågan är föremål för översyn inom kommunikationsdepartementet.

Anf. 36 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Om Kurt Hugosson hade besvarat sig med att lyssna på mitt anförande hade han dels inte behövt läsa upp dispensanvisningarna, eftersom jag redan gjort det, dels också hört vad jag uttalade om den inställning man hade den gången beslutet togs. Den gången var vi nämligen övertygade om att detta skulle vara till nytta och gagn för taxinäringen och dess avnämare.

Han skulle också ha hört att jag sedan konstaterade att erfarenheten av verkligheten har visat att det finns betydande brister. Dessutom tillät jag mig

säga att vi inte behöver vara så prestigefyllda att vi inte kan ändra på ett beslut som vi upplever som felaktigt.

I varje fall är inte jag så prestigefylld. Om Kurt Hugosson är det får han svara för det själv.

Anf. 37 KURT HUGOSSON (s):

Herr talman! Jag vill erinra Hans Nyhage om att den motion han väckt i denna fråga har avstyrkts av ett enhälligt trafikutskott, även av Hans Nyhages partivänner.

När nu Hans Nyhage under överläggningen här i kammaren i dag väcker ett särskilt yrkande är det min skyldighet som utskottets ordförande att som bakgrund till det yrkande om avslag som jag ställt på Hans Nyhages yrkande redovisa de synpunkter på frågan som har diskuterats i utskottet och som återfinns i utskottets betänkande.

Anf. 38 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Kurt Hugosson behöver inte tala om för mig vad utskottet gjort och att det var ett enhälligt utskott. Det vet jag redan.

Återigen, om Kurt Hugosson hade besvärat sig med att lyssna på vad jag sade hade han hört att jag beklagade att utskottet var enhälligt.

Så enkelt är det. Herr talman, jag vidhåller att för mig är det ingen prestigefråga att erkänna att man begått ett fel.

Överläggningen var härmed avslutad.

Trafikutskottets betänkande 1

Mom. 2 (översyn av hastighetsgränserna)

Utskottets hemställan bifölls med 243 röster mot 71 för reservation 1 av Rolf Clarkson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 13 (traktorkort för 15-åringar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion 1984/85:2565 av Wiggo Komstedt – bifölls med acklamation.

Mom. 21 (tidsintervall mellan kontrollbesiktningarna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Rolf Clarkson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 29 (en säkrare trafikmiljö för barnen)

Utskottets hemställan bifölls med 298 röster mot 16 för reservation 3 av Viola Claesson.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Trafikutskottets betänkande 2

Mom. 1 (avveckling av den nuvarande regleringen av yrkestrafiken)

Utskottets hemställan bifölls med 262 röster mot 42 för reservation 1 av Olle Grahn och Hugo Bergdahl. 6 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (avveckling av den nuvarande regleringen av taxinäringen)

Utskottets hemställan bifölls med 253 röster mot 42 för reservation 2 av Olle Grahn och Hugo Bergdahl. 17 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 5 b (undantag från skyldigheten att tillhöra en gemensam beställningscentral)

Utskottets hemställan – som ställdes mot det av Hans Nyhage under överläggningen framställda yrkandet – bifölls med acklamation.

Övriga moment .

Utskottets hemställan bifölls.

6 § Vissa grundlagsfrågor

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1985/86:5 om vissa grundlagsfrågor m. m.

Anf. 39 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Grundlagsfrågor brukar inte väcka någon särskilt häftig debatt i Sverige. Därvidlag skiljer vi oss, tycker jag, ganska ofördelaktigt från en rad länder i vår närhet, där de konstitutionella frågorna diskuteras livligt – med hetta, allvar och engagemang – också utanför politikernas krets.

De frågor som behandlas i det föreliggande utskottsbetänkandet är faktiskt mycket viktiga. Det finns dock, herr talman, också tecken som tyder på att vi i Sverige sakta men säkert håller på att få ett ökat intresse för vår lagstiftnings förenlighet med Europarådskonventionen, inrättandet av en författningsdomstol, grundlagskyddad egendomsrätt, näringsfrihet och yrkesfrihet – för att bara ta några exempel på de frågor som behandlas i konstitutionsutskottets betänkande nr 5.

Tiden medger inte att jag går igenom alla de förslag på dessa områden som förts fram från bl. a. moderat håll under en följd av år och som nu behandlas i betänkandet. Jag vill dock redan inledningsvis yrka bifall till reservationerna 2, 4, 5, 6, 7, 8 och 10.

Låt mig börja med frågan om utlandssvenskarnas rösträtt i svenska riksdagsval. Vi är från borgerligt håll eniga om att deras rösträtt bör skrivas in i regeringsformen. Det är djupt otillfredsställande att man med ett enda riksdagsbeslut kan beröva svenska medborgare som vistas utomlands möjligheten att utöva sin rösträtt.

Utlandssvenskarna gör faktiskt vårt land mycket stora tjänster. Vi är beroende av deras insatser för våra internationella åtaganden, för biståndsarbetet, för handel, industri och samfärdsel m. m. En del av vårt välstånd här hemma i Sverige, herr talman, beror på de insatser som utlandssvenskarna gör i andra länder för bl. a. vår räkning.

De attacker från socialdemokratiskt håll som gjorts under åren mot denna grups rösträtt är därför en allvarlig tankeställare. Vi kan inte utesluta att man från socialdemokratiskt håll, så fort ett tillfälle yppas, tänker fortsätta försöken att inskränka utlandssvenskarnas rösträtt. Detta kan vi naturligtvis

på intet sätt acceptera. Och en grundlagsreglering – kort sagt att utlandssvenskarnas rösträtt blir inskriven i den svenska grundlagen – skulle innebära att attackerna mot deras rösträtt försvårades, och skulle samtidigt, herr talman, utgöra ett erkännande av utlandssvenskarnas insatser på viktiga fält.

Jag tycker att frågan om rösträtt i svenska riksdagsval är en så pass viktig – ja, grundläggande – fråga för hela vårt demokratiska samhällssystem att den typen av frågor bör regleras i grundlag och inte av ett enda riksdagsbeslut, vid ett enda tillfälle, kunna helt och hållet upphävas – vilket faktiskt är möjligt i dag, om man från riksdagsmajoritetens sida skulle vilja slå till mot en stor grupp svenskars rösträtt.

Herr talman! Den svenska grundlagen saknar också tillfredsställande bestämmelser vad gäller skyddet för egendomsrätten, näringsfriheten och yrkesfriheten. Inte minst den fällande domen i *Sporrong-Lönnroth-målet* i Europadomstolen 1982 och det beslut i skadestandsfrågan som fattades av domstolen i december förra året borde vara en tankeställare, inte bara för konstitutionsutskottets ledamöter utan för samtliga ledamöter av denna kammare. Beslutet i Europadomstolen har faktiskt betydelse för en lång rad av de beslut som vi fattar i Sveriges riksdag, även om dess värre, herr talman, kanske inte alla är medvetna om domslutets räckvidd när det gäller vårt arbete.

Vad som har hänt i Strasbourg är ju att det föreligger ett rekordartat antal anmälningar mot Sverige. Och inte minst är det notabelt att en hel del av dessa anmälningar gäller kränkningar från svenska statens sida av den enskilda äganderätten, som är reglerad i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna, i ett av tilläggsprotokollen.

Det skulle, herr talman, inte förvåna mig om Sverige råkade ut för fler fällande domar på detta område under de kommande åren. I så fall har vi oss sannerligen själva att skylla, om vi inte är beredda att skydda t.ex. egendomsrätten på ett mera tillfredsställande sätt än tidigare. Ett gott skydd för den enskilda äganderätten är en naturlig företeelse i en rättsstat. Det skydd som finns i den svenska grundlagen – regeringsformen 2:18 – är inte tillräckligt. Vi skiljer oss, herr talman, härvidlag från en rad västeuropeiska länder.

Vad gäller närings- och yrkesfriheten framhålls i den gemensamma borgerliga reservationen att dessa rättigheter i dag är kringskurna av t.ex. monopol, bidragsbestämmelser av tvingande karaktär, långtgående reglerings- och styråtgärder, auktorisationskrav och liknande företeelser. Utvecklingen härvidlag går med förfärande fart i fel riktning. Det är därför nödvändigt att försöka fastställa de gränser som framdeles skall gälla för närings- och yrkesfriheten.

Det har då genmålts att detta är besvärligt, eftersom grundlagsstadganden på området nödvändigtvis måste förses med inskränkningar. Jag kan hålla med om att det här inte är någon lättöverskådlig och lättbearbetad materia. Men jag menar att detta inte får hindra att vi nu sätter i gång ett arbete för att försöka komma fram till ett tillfredsställande skydd på dessa områden. Det har alltså lyckats i andra länder, och det vore ju märkligt om det inte skulle gå i Sverige.

I reservation 5 krävs en utredning i syfte att uppnå en förstärkning av närings- och yrkesfriheten och egendomsskyddet. Jag yrkar alltså bifall till den reservationen.

Herr talman! Sverige saknar en författningsdomstol. Frågan om en sådan domstol har diskuterats av och till, men tanken har inte mötts av något övergripande stöd. Man har menat att en författningsdomstol är onödig och att vi redan i vår grundlag har andra instrument för att tillgodose den enskildes rätt. Jag kan inte dela denna uppfattning. Jag tycker att det framstår som allt tydligare att vår konstitution inte ger individer och minoriteter det skydd som kan anses rimligt – ja, självklart – i en demokrati. Det är allvarligt. Vi står ibland inför frågor där grundlagsenligheten i riksdagsbeslut är ifrågasatt. Jag skall nu bara peka på ett aktuellt fall. Det gäller förslaget till ny plan- och bygglag. Ett enhälligt lagråd har sagt att det där icke föreligger en grundlagsenlighet. Denna fråga behandlas just nu i konstitutionsutskottet. Jag frågar mig: Vad händer om utskottets politiska majoritet konstaterar att det föreligger grundlagsenlighet och talmannen, som enligt riksdagsordningen skall pröva detta och vägra proposition om grundlagsbrott föreligger, ändå ställer proposition? Vem skall i så fall avgöra?

Med en författningsdomstol skulle ett klarläggande kunna nås. Nu finns det risk för att det uppstår en ovisshet på området som med all säkerhet kommer att leda till lagprövning och som i sin tur kan leda till en långvarig process. Eftersom lagrådet består av domare från högsta domstolen och regeringsrätten är risken mycket stor, herr talman, att vi när målet når sista instans också får uppleva att riksdagens beslut upphävs såsom varande icke grundlagsenligt. Det är i varje fall en risk som riksdagen måhända kommer att ta. Jag vill inte föregripa ärendets behandling ytterligare.

Bara några avslutande synpunkter. En viktig fråga är domstolskontroll av förvaltningsbeslut. Vi har tillträtt Europarådskonventionen, enligt vilken myndighetsavgöranden som rör civila rättigheter och skyldigheter skall kunna prövas av domstol. Vi har fällts på den punkten, och även då gällde det Sporrang-Lönroth-målet. Det är hög tid att titta på denna fråga. Det finns här en borgerlig reservation.

Det är också viktigt att vi lär oss att skilja på skatter och avgifter. Rättsläget är oklart därvidlag, och i vår konstitution finns det inga klarläggande besked. Också detta måste utredas.

Herr talman! De här frågorna väcker kanske icke något svindlande intresse, som jag sade inledningsvis, men under senare år har det påbörjats en debatt, som jag är övertygad om kommer att leda till att vi tvingas ta dessa frågor på stort allvar.

Anf. 40 BÖRJE STENSSON (fp):

Herr talman! Jag vill först yrka bifall till de reservationer i detta betänkande som Birgit Friggebo och jag har undertecknat, nämligen nr 2, 5, 8 och 10.

Begränsningar har funnits i svenska medborgares rösträtt. Undan för undan har de rensats ut.

Rösträttsåldern har sänkts. Många åtgärder har underlättat för svenska

medborgare att använda sig av rösträtten. Som exempel kan nämnas utökad tid för poströstning, fullmaktsröstning och röstning på institutioner.

Utlandssvenskar hade under lång tid svårt att utöva rösträtten. Regler för mantalsskrivning och röstlängd kunde göra det omöjligt.

Väsentliga förbättringar har skett de senaste 20 åren när det gäller möjligheter för svenska medborgare i utlandet att använda sin rösträtt. 1967 beslöt riksdagen att den som någon gång under den senaste femårsperioden varit kyrkobokförd i Sverige skulle efter särskild ansökan uppföras i röstlängd. 1975 ändrades tidsperioden till sju år. 1977 beslöt riksdagen, på förslag av trepartiregeringen, att ingen tidsgräns skulle behöva tillämpas.

Dessa förändringar till det bättre för utlandssvenskar har skett genom att vallagen ändrats. Rösträtten vid val till riksdagen är annars grundlagsfäst för svensk medborgare, dock med det hårda förbehållet att det gäller svensk medborgare "bosatt i riket".

Av skilda orsaker synes det angeläget att utlandssvenskars rösträtt i riksdagsval ges grundlagsenligt skydd. Detta kan ske, som föreslås i reservation 2, genom att regeringsformens 3 kap. 2 § får en lydelse varav framgår att rösträtt har den svenske medborgare som är eller någon gång varit bosatt i Sverige. Med det föreslagna grundlagsskyddet kan inte en riksdag med enkel majoritet genom ändring av vallagen i praktiken ta ifrån svensk medborgare i utlandet rösträtten.

Direktiven till 1983 års rösträttskommitté kan ge intrycket att en socialdemokratisk regering ser med oblida ögon på att svenskar med mångårig vistelse i utlandet deltar i riksdagsval i Sverige. Kommitténs socialdemokratiska majoritet menade att boenderösträtt skulle införas, dvs. att personer skall rösta i det land där de bor oavsett i vilket land de är medborgare. En stilla undran kan infinna sig: Hur många bilaterala överenskommelser måste det till för att få en sådan princip att fungera i praktiken?

Det är förslag av den typ som jag här har relaterat från 1983 års rösträttskommitté som vi från folkpartiets sida tycker gör det angeläget att få fastlagt att rösträtten enligt grundlagen är knuten till medborgarskapet. Jag yrkar alltså ytterligare en gång bifall till reservation 2.

Likåsom yrkar jag bifall till reservation 5, som handlar om grundlagsskyddad egendomsrätt, näringsfrihet och yrkesfrihet.

Ett stort antal nya arbetstillfällen skapas inom näringslivet varje år. En av de viktigaste orsakerna till detta är det fria tillträdet till marknaden, rätten att starta och driva rörelse.

Men kraven på etableringskontroll är starka. Grunden för marknadsekonomi är emellertid att företag får startas. Yrkes- och näringsfriheten bör betraktas som ett grundläggande element i rättighetssystemet. Därför menar vi från folkpartiets sida att vi i grundlagen bör skydda rätten att starta och driva företag.

I reservation 8 behandlas en mycket angelägen fråga, nämligen hur den svenska rättsordningen förhåller sig till Europadomstolen. Denna fråga har alltmer kommit att aktualiseras under senare år i samband med att Sverige som första nordiska land har fällts för brott mot de mänskliga rättigheterna och som en följd av att antalet anmälningar till Europadomstolen kraftigt har ökat.

Bland politiker och jurister förs en diskussion om huruvida vi skall införa någon form av författningsdomstol eller annan form av möjlighet att få lagligheten i olika beslut prövad. Det är detta som vi från reservanternas sida vill skall närmare utredas. Det är förvånande, tycker jag, att socialdemokraterna säger nej till detta. De om några borde vara intresserade av att vi finner en sådan harmonisering av det svenska rättssystemet med Europakonventionen att vi slipper ytterligare prickningar. Vad jag har förstått av mina underhandssamtal med konstitutionsutskottets ordförande och hört i debatter där han har deltagit finns det sympatier för detta, och det kan då sägas vara egendomligt att den beredvillighet som ordföranden annars uttrycker för de här sakerna inte tar sig uttryck i ett bifall till det förslag som finns i reservation 8.

I reservation 10 tas gränsdragningsproblemet mellan avgifter och skatter upp, utifrån en motion av Bertil Fiskesjö. Där har vi från folkpartiets sida också slutit upp. Jag yrkar bifall även till den reservationen.

Anf. 41 BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Det gemensamma för huvudparten av de motioner som behandlas i konstitutionsutskottets betänkande är att de syftar till att stärka rättssäkerheten i olika avseenden. Flera av motionerna emanerar från centerpartiet. Vi tycker att det här är viktiga frågor, som vi ständigt återkommer till i motioner som behandlas i olika utskott. Det går inte, enligt vår mening, att bortse från att det bland många människor finns en djup oro inför vart utvecklingen är på väg. Samhället har blivit allt svårare att överblicka för den enskilda människan och många kommer i kläm. Alltför ofta kommer fall i dagen där enskilda råkat in i absurda situationer på grund av illa genomtänkt lagstiftning och den myndighetsutövning som sker i anslutning till denna lagstiftning. Klagomål över bristande rättssäkerhet är vanliga, och det förs en allmän debatt om detta. Denna debatt måste, enligt vår mening, tas på allvar, och som politiker måste vi vara beredda att agera och inte bara sopa problemen under mattan.

Det är inte min avsikt att i detta sammanhang göra något allmänt rättspolitiskt svep eller att ta upp till diskussion t. ex. den omfattande och komplicerade frågan om ramlagstiftning eller detaljlagstiftning.

Men i flera av de centermotioner som utgör en del av underlaget för utskottets betänkande tar vi upp frågor som gäller själva lagstiftningsprocessen, vilken naturligtvis är viktig. Om lagar jäktas fram med slarv och i hast och med åsidosättande av ett gediget utredningsarbete och en ordentlig remissbehandling av förslagen, så som skett i en hel del fall under senare år, så är naturligtvis risken stor att slutprodukten blir illa genomtänkt och svår att tillämpa. Vi förordar ett lugnare lagstiftningstempo och vänder oss mot att så många viktiga förslag numera endast utreds inom regeringskansliet och läggs fram i riksdagen utan en ordentlig remissomgång. Och vi påtalar, vilket jag gjort många gånger tidigare här i riksdagen, att lagrådet, som skall se på förslagen ur grundlagssynpunkt och från allmänna rättsliga aspekter, i flera uppmärksammade fall har klagat över att man inte har haft ett tillräckligt underlag för att göra de bedömningar som grundlagen ålägger lagrådet. Detta försvårar givetvis i sin tur riksdagens arbete, och det är riksdagen som

har det slutliga ansvaret för de lagar som passerar. Vi kan inte skylla på enbart förvaltning eller regeringskansli, lagstiftningsmakten ligger dock hos riksdagen. Men för att vi skall kunna fullgöra uppgifterna härvidlag på bästa sätt är det naturligtvis nödvändigt att vi har ett gediget och väl genomtänkt bakgrundsmaterial.

En uppstramning, för att inte säga besinning är således i hög grad att rekommendera. Det är sällan det inträffar några olyckor om ett lagförslag fördröjs. Däremot kan konsekvenserna bli svårartade om lagförslaget inte är ordentligt övertänkt och bearbetat. Dessutom måste vi vara beredda att ompröva tidigare beslut, när tillämpningen visar att de inte alls var så kloka som man i beslutsögonblicket hade tänkt sig.

Vi för ett ganska utförligt resonemang kring dessa frågor i en av centerns motioner som delvis har behandlats i annat sammanhang och som delvis är uppe till behandling i dagens betänkande. Det blir senare vid konstitutionsutskottets granskning av hithörande ting tillfälle att återkomma till vissa i den motionen behandlade delar av lagstiftningsprocessen.

Herr talman! Ett slags ledtema i det nu aktuella betänkandet är grundlagens ställning och tolkning, och detta diskuteras också med viss utförlighet i ett par av centerpartiets motioner. Jag skall översiktligt redovisa hur jag ser på dessa problem. Att de aktualiserats beror naturligtvis på att det uppstått tvister i en rad fall, nu senast i anledning av förslaget om ny plan- och bygglag. Vad det gäller är bl. a. hur man skall lösa tvister om en lags eller ett lagförslags förenlighet med de regler som ges i grundlagen.

Det är inte så som det ibland framställs att riksdagen är helt suverän. I regeringsformens första paragraf står det bl. a.: "Den offentliga makten utövas under lagarna." Det gäller även riksdagen. Riksdagen är således bl. a. skyldig att följa grundlagen – och det är ju detta som är av intresse i den här debatten.

Det finns i detta sammanhang ytterligare en restriktion, låt vara indirekt. Vi har i grundlagen skrivit in den s. k. lagprövningsrätten, vilken innebär att domstolar och myndigheter kan vägra att tillämpa lag som tillkommit i strid med grundlagen.

Hur bör man göra om det uppstår allvarlig tvist om grundlagens innebörd? I fråga om detta finns det olika skolor. En skola menar att man skall strida om dessa saker, väga sina argument mot varandra, och sedan skall riksdagen fatta ett beslut, och därmed har man angivit hur den omtvistade grundlagsparagrafen skall tolkas. Det beslut som har fattats blir riktninggivande för kommande beslut, dvs. man har skapat en praxis som anger riktlinjer för framtiden.

Jag tycker inte att detta är någon bra ordning, eftersom innehållet i praxis alltid är osäkert. Det kan bli föremål för kommande tvister, och om det finns stora politiska motsättningar vad gäller det ursprungliga beslutet som skulle ha grundlagt praxis kan man förvänta sig att en ny politisk majoritet fattar ett nytt beslut.

Den här metoden är naturligtvis ett utflöde, delvis i varje fall, av tanken att en grundlag skall vara fast för praktiskt taget eviga tider – den skall inte ändras. Man skall alltså undan för undan lämna sitt handlande allteftersom erfarenhet och konkreta beslut växer fram.

Man kan säga att kravet på författningsdomstol egentligen har liknande utgångspunkter, dvs. man utgår från att det råder tvister om grundlagen, och man utgår från att dessa tvister inte kan lösas utan blir bestående på det politiska planet, och sedan skall någon oberoende domstolsinstans, författningsdomstol, ta ställning i frågan.

Jag tycker inte att det heller är en bra lösning. Även den lösningen utgår från att man har en grundlag som är oklar, en grundlag om vilken det kan uppstå tvistigheter om dess rätta lydelse och tillämpning och att det behövs ett slags domstolsorgan vid sidan av som bestämmer det politiska innehållet i grundlagen – i grunden blir det ju på det sättet.

Man behöver inte ha en särskild författningsdomstol – i en del länder har man ett särskilt organ som har tillskapats för bl. a. sådana uppgifter – men man kan naturligtvis ha en liknande prövning av stor omfattning som ett utflöde av lagprövningsrätten. Det har man i USA, som man ofta refererar till i debatten även i Sverige. Man har alltså inte någon författningsdomstol i USA, vilket många människor tror, utan man tillämpar lagprövningsrätten flitigt. Detta har mycket stor politisk betydelse. Högsta domstolens utslag i sista instans förändrar det politiska skeendet i avgörande frågor. Från tid till annan beslutar domstolen stick i stäv mot vad man har beslutat tidigare. Domstolen fungerar alltså i detta avseende som en politisk instans. Som ett utflöde av detta i sin tur har man stridigheter om vilka som skall sitta i Högsta domstolen. Varje president försöker packa Högsta domstolen med anhängare av sin filosofi.

Att denna frekvens är så stor och att behovet uppkommer beror naturligtvis på att man har en grundlag i vilken det inte klart sägs ifrån vad som gäller, att man har en grundlag som är oerhört svår att ändra och att det finns en allmän motvilja mot att ändra grundlagen och att grundlagen är mycket kortfattad.

När det gäller situationen i Sverige vill jag först säga att en särskild författningsdomstol här i landet skulle få litet att göra normalt sett. Det skulle bli ett slags överorganisation. Det är också svårt att se att man för en särskild författningsdomstol skulle kunna hitta människor med en högre juridisk kompetens och med ett större personligt oberoende än de som kommer att sitta i högsta domstolen och i regeringsrätten och som alltså lagprövningsvägen kan få ta ställning.

Vi får inte heller glömma bort att vi har lagrådet som skall granska lagförslagen innan de kommer till riksdagen. Lagrådet är rekryterat ur vår högsta domstol och ur regeringsrätten enligt ett särskilt cirkuleringsystem.

Genom en författningsdomstol skulle det alltså bli ett slags dubbling, och då skulle man såvitt jag förstår inte kunna upprätthålla lagprövningsrätten.

I Västtyskland, där det finns en fristående författningsdomstol, har man gjort på det sättet att lagprövningen lyfts ifrån det vanliga domstolsväsendet, när fråga uppkommit om grundlagsenligheten i ett förslag. Då har man alltså brutit ut frågan.

Jag måste säga att jag ur olika synpunkter anser att det inte går att finna goda skäl för inrättande av en författningsdomstol här i Sverige. Det hänger bl. a. samman med grundlagens struktur och uppbyggnad och med att den är ny. Den linje som vi för vår del resonerat oss fram till i de motioner som vi

väckt i dessa frågor är att ambitionen skall vara, när vi har en ny grundlag, att grundlagen skall tillämpas. Och när det uppstår tvister om innehållet i olika delar av grundlagen skall vi sätta oss ner och diskutera detta och antingen anpassa de lagförslag som det gäller, så att tvisten så att säga tonar ut, eller också ändra på grundlagen, så att det blir möjligt att lagstifta på ett annat sätt. Vi har uttryckt det i en kort sentens: Grundlagen skall hållas fräsch.

Detta är innebörden i de förslag som vi har lagt fram, med krav på att man skall se över vissa paragrafer. Den exemplifiering vi angett gäller, som tidigare talare varit inne på, en del ting som rör skattelagstiftningen.

Jag ber att i detta sammanhang få yrka bifall till reservation 10.

Det nu aktuella plan- och bygglagförslaget har ytterligare understrukt lödigheten i det resonemang som vi fört fram motionsledes. Även här finns det, såvitt jag kan se, två vägar att gå. Antingen anpassar man lagförslaget till grundlagens bestämmelser på ett sådant sätt att det inte kvarstår någon tvist på denna punkt eller också får man ändra grundlagen, om man anser det angeläget att genomföra en delegering av normgivningsmakten på det sätt som förslaget innebär.

Det skulle finnas mycket att säga om dessa frågor. Jag tycker att de är intressanta, och jag tror att vi får tillfälle att återkomma till dem.

Jag har litet svårt att förstå motståndet mot att man anstränger sig för att undvika bestående tvister om tillämpningen av grundlagen. Det politiska arbetet skall ju egentligen inte handla om sådant – det skall handla om sakinnehållet i förslagen. Om formerna och de regler som skall gälla bör vi helst vara ense.

Från centerns sida har vi också resonerat ganska utförligt om de erfarenheter som finns när det gäller tillämpningen av Europakonventionen i vissa speciella fall. Jag skulle gärna ha velat göra en något längre utläggning om hur jag ser på Europakonventionen i relation till det svenska rättssystemet, men jag märker att minuterna tickar i väg. Talmannen ser också oroligt på mig och vill att jag snart skall avsluta pläderingen. Jag får kanske beträffande den här delen tillfälle att återkomma i repliker. Slutsatsen i den centermotion där de här frågorna behandlas är den att vi måste pröva vilka krav som Europakonventionen ställer på domstolsprövning av förvaltningsbeslut. Det är alldeles uppenbart att den frågan kommer att trycka på mer och mer, vilket också framgår av lagrådets resonemang i vad gäller just bygg- och planlagen. I detta sammanhang ber jag att få yrka bifall till reservation 8.

Centern har i ett par fall mera direkt krävt en förstärkning av grundlagsskyddet. Det gäller dels ett rätt komplicerat fall, dels ett annat fall som, enligt min mening, är mycket enkelt.

Det komplicerade fallet gäller bättre skydd för egendomsrätt samt närings- och yrkesfrihet. Här finns en centermotion, där Sven-Erik Nordin är första namn. Med tanke på alla de intrång i äganderätten som nu sker och med tanke på alla de restriktioner som införts beträffande närings- och yrkesfrihet har vi ansett att det är hög tid att till förnyat övervägande ta upp hela frågan om var gränserna skall gå. Vi har tagit sikte på förstärkning av grundlagsskyddet. Därvid är vi medvetna om att det krävs noggranna överväganden, om vi inte skall hamna i nya, besvärliga grundlagstvister. Därför har vi på denna punkt begärt en utredning. Jag yrkar bifall till reservation 5.

Den andra frågan är mycket enkel. I centerpartimotionen kräver vi – vi har lagt fram ett konkret lagförslag – att svenska medborgares rösträtt skall vara garanterad i grundlagen. Så är inte fallet nu, märkligt nog. Utlandssvenskarna faller utanför och har rösträtt enligt vallagen. Detta innebär att denna kategori kan berövas rösträtten genom ett enkelt riksdagsbeslut.

Det enda motiv som jag kan se till att socialdemokrater och kommunister inte vill gå med på en grundlagsreglering är det att det måste finnas planer på att vid lämpligt tillfälle beröva dessa svenska medborgare rösträtten. För ett par år sedan torgförde man ju också ett sådant förslag, men på grund av den opposition som förslaget väckte blev det ingenting av det hela den gången. Men man har, såvitt jag förstår, för avsikt att återkomma. På annat sätt kan man väl knappast tolka de socialistiska partiernas motstånd mot en grundlagsreglering.

Centerpartiet anser alltså att alla medborgares rösträtt skall vara garanterad i grundlagen, och vi har, som sagt, lagt fram ett konkret lagförslag, som återges i reservation 2, till vilken jag ber att få yrka bifall.

Herr talman! Tillsammans yrkar jag alltså bifall till reservationerna 2, 5, 8 och 10 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 42 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Synen på grundlagsfrågor har ofta en klassmässig utgångspunkt. Vilka intressen skall grundlagen skydda och främja? De borgerliga är exempelvis mer angelägna om att skydda egendomsrätt och privat ägande än att grundlagsfästa de arbetandes rättigheter. De är mer intresserade av att grundlagsfästa utlandssvenskarnas rösträtt än av att invandrare som bor, arbetar, betalar skatt och berörs av lagstiftningen i Sverige skall få rösträtt här.

I detta inlägg skall jag ta upp en fråga som har debatterats länge och som är av stor betydelse från demokratisk synpunkt, nämligen monarkins avskaffande och övergång till republik. Detta krav har burits fram av arbetarrörelsen i strävan att demokratisera samhället. Kommunisterna har vid upprepade tillfällen fört fram kravet i riksdagen. Socialdemokraterna har det i sitt program, men verkar inte vilja kännas vid det.

Varför är monarkins avskaffande så angeläget?

Monarkin är som statskick en kvarleva från det feodala samhället. Det är oförenligt med demokratin att uppdraget som rikets statschef är ärftligt.

Monarkins anhängare värjer sig med att kungen saknar makt och politisk betydelse. Men det går inte att förneka monarkins ideologiska roll. I tidigare debatter har jag påvisat den verklighetsförvanskning som reportagen kring kungahuset utgör. Monarkin tjänar som ett medel för att sprida glans över överheten och dölja de verkliga problemen i samhället.

Även om kungens direkta maktbefogenheter är begränsade jämfört med vad som tidigare gällt vore det fel att underskatta betydelsen av monarkin. Att ha ett statschefssystem som ligger utanför den demokratiska processen saknar inte betydelse.

Monarkins anhängare brukar åberopa de representativa uppgifterna som motiv för att behålla kungahuset. Men behöver man ha en feodal kvarleva för detta ändamål? Det finns som bekant många länder utan kungahus som

klaras de uppgifterna bra.

Vänsterpartiet kommunisterna anser att dessa uppgifter kan åvila riksdagens talman. Talmannen har redan nu en framträdande roll och bör ha en ställning som gör honom eller henne lämpad att fylla de representativa uppgifterna.

Vi föreslår i vpk-motioner att riksdagens talman skall vara rikets statschef. Detta har vi länge hävdad – något som det kan finnas skäl att påminna om, enär det av den aktuella debatten sett ut att vara en ny idé från Arne Gadd. Det är glädjande att flera börjar ge sin anslutning till denna lösning, och det finns i dag möjligheter att stödja tanken genom att rösta på vpk-reservationen.

Debatten har inte rört sig om monarkin kontra demokratin. I stället har uppmärksamheten riktats mot Arne Gadds fundering om AMS-kurser för kungen efter övergången till republik. En sådan debatt passar monarkins anhängare bättre än den principiella frågan.

Att borgerliga tidningar skulle ropa fy var naturligt, men också socialdemokratiska tidningar buade. Så tog man gadden ur den republikanen, skulle man kunna uttrycka det!

Det torde vara så, att den som från barnaåren genom börd varit förutbestämd för rikets högsta ämbete också varit så privilegierad i utbildningshänseende att det finns goda möjligheter till meningsfulla insatser även efter monarkins avskaffande.

Två vpk-motioner om övergång till republik behandlas i detta betänkande från konstitutionsutskottet. I den ena tecknar Marie-Ann Johansson en framtidssaga om hur kungahuset självt lämnar arenan. I den andra, som är en partimotion, föreslås att successionsordningen utmönstras ur våra grundlagar och att talmannen är rikets statschef.

På vilka grunder avstyrker utskottet vpk-motionerna? Man anför att tidigare motionsyrkanden avstyrkts med hänvisning till den ståndpunkt som intogs i samband med 1974 års författningsreform.

Frågan måste då bli: Kan ett beslut för mer än tio år sedan hindra att nya steg tas för att demokratisera författningen?

Det vore bättre om partierna redovisade sin syn på ett system med bördsoch arvsrätt till statschefsämbetet än att de gömmer sig bakom 1974 års beslut.

Monarkins avskaffande skulle visserligen beröva vissa veckomagasin ett kärt tema för reportage och säljande löpsedlar, men det skulle samtidigt motverka den ideologiska fördumningen och främja demokrati och jämlikhet.

Det skulle vara ett bra sätt att fullfölja arbetarrörelsens långvariga kamp för demokratisering av samhället.

Det skulle innebära avskaffande av en feodal kvarleva och utgöra ett viktigt steg för demokratisering.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 1, som innebär monarkins avskaffande och övergång till republik.

Anf. 43 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Före mig har nu framträtt fyra kritiker mot delar av det aktuella betänkandet. Dessutom innehåller betänkandet tio reservationer. Jag skall ändå försöka att koncentrera mitt anförande, även om det kanske måste att bli något tidsöverdrag.

Det har här tagits upp en rad viktiga principiella frågor. Den som läser betänkandet får en inblick i hur komplicerade spörsmål utskottet ofta ställs inför, bl. a. på normgivningens område. Vi ställs också inför olika tolkningar av grundlagens innehåll, dess tillämpning och prövningen i efterhand av denna tillämpning.

Jag skall inledningsvis föra här ett resonemang, som har anknytning till reservation 5 beträffande grundlagsskyddad egendomsrätt, näringsfrihet och yrkesfrihet, reservation 6 beträffande inrättandet av en författningsdomstol, reservation 7 beträffande undersökning av svensk lagstiftnings förenlighet med Europakonventionen och önskemål om inkorporering av Europakonventionen med svensk rätt, vidare reservation 8 beträffande domstolskontroll av förvaltningsbeslut samt reservation 10 där det krävs en viss översyn av vissa delar av regeringsformen. Tre av reservationerna stöds av samtliga borgerliga ledamöter i utskottet, två enbart av moderaterna.

Jag kom först i kontakt med dessa frågor som medlem i 1973 års fri- och rättighetsutredning, som leddes av den framlidne landshövdingen Hjalmar Mehr. Därmed kom vi in på frågan om hur införande av olika judiciella skyddsmedel skulle kunna påverka den folksuveränitetsprincip som vår författning ändå i huvudsak bygger på. Här har ändock i den nya regeringsformen skrivits in den demokratiska parlamentarismens princip. Den gamla formuleringen "Konungen äger att allena äga styra riket" har ersatts av regeringsformens nuvarande portalparagraf om att all offentlig makt i Sverige utgår från folket. Mot den bakgrunden uttalade utredningen att den ordning som blandar in domstolarna i det fortgående politiska skeendet skulle inte bara stå i strid med grundläggande demokratiska principer, utan den skulle också medföra uppenbara risker för politisering av domarutnämningar och därmed hota rättsväsendets integritet. Utredningen ansåg därför att en ordning med författningsdomstol eller något liknande organ av västtysk typ eller med det slag av lagprövning som förekommer i USA, där det sker regelmässig prövning av lagbeslut, inte kan godtas. Utredningen ansåg i stället att lagprövningsrätt av den typ som har förelegat inom svensk rättspraxis var det lämpliga kontrollinstrumentet.

Dåvarande justitieministern Lennart Geijer anslöt sig, när han lade fram sin proposition, till det här resonemanget och uttalade att ett system med författningsdomstolar är helt främmande för svensk författningstradition och svårligen går att förena med kravet att en fri- och rättighetsreglering inte får innebära att politisk makt överförs till icke-politiska organ. Den senare tillsatta rättighetsskyddsutredningen, där Bertil Fiskesjö och Anders Björck deltog, kom till samma uppfattning. Sven Romanus, som var justitieminister i de borgerliga regeringarna 1976–1979, sammanfattade på ett utmärkt sätt i sin proposition kritiken mot ett alltför långtgående juristinflytande över lagprövning i vårt politiska system. Han noterade vad vi alla kan instämma i, nämligen att rättighetsskyddet får erforderlig styrka först om rättighetsreg-

lerna förbinds med rättsligt verkande garantier som är oberoende av de politiska organen. Emellertid, skriver Romanus, måste skydd av detta slag utformas på sådant sätt att det inte ger upphov till några förskjutningar i det vanliga politiska maktsystemet. Mot den bakgrunden saknar, fortsätter Romanus, tanken att införa ett system med författningsdomstol för kontrollen av grundlagsreglernas efterlevnad varje aktualitet. Ett sådant system är dessutom främmande för svensk författningstradition. Romanus förordar i stället något slag av lagprövningsrätt inom ramen för myndigheternas vanliga rättstillämpningsverksamhet.

Jag vill påpeka att vad det handlar om alltså är att ha en lämplig avvägning mellan de olika intressen som här står emot varandra. I Romanus proposition formuleras det så bra att jag vill citera det:

”Å ena sidan kan man vara säker på att domstolarna och andra myndigheter inte kommer att få någon ställning som politiska maktfaktorer. Å andra sidan har de möjlighet att utnyttja ett oförbrukat förtroendekapital i undantagsbetonade lägen där ett ingripande måste anses befogat.”

Dessa uttalanden är principiellt lika riktiga i dag som de var 1979. Mot den bakgrunden kan jag enkelt yrka bifall till utskottets hemställan, att den moderata reservationen – moderaterna är ensamma – om inrättande av eller utredning om en författningsdomstol skall avslås.

Av betydelse för frågan om en grundlagsreglering av rättigheter är ju, som här har påpekats, Sveriges internationella åtaganden, främst genom Europarådets konvention den 4 november 1950 angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Genom denna konvention har Sverige i likhet med de flesta andra västeuropeiska stater förbundit sig att ge långtgående skydd för både egna medborgares och utlänningars individuella rättigheter. Sverige har också underkastat sig den jurisdiktion som utövas av den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna.

I en moderat reservation yrkas – det är en nyhet för i år – att Europakonventionen snarast bör införlivas med svensk rätt genom en s. k. inkorporation. Gentemot det vidhåller utskottet vad det tidigare hävdade, nämligen att det av juridisk-tekniska skäl knappast är möjligt att införliva konventionen med svensk grundlag eftersom konventionens terminologi i många hänseenden avviker från svensk lagstiftningsteknik.

Det är min bestämda uppfattning, att tar man upp konventionen i grundlag så skulle det inbjuda till tolkningstvister och sprida osäkerhet om rättsläget.

Frågan belystes redan av 1973 års frihets- och rättighetsutredning, och vi fann efter noggrant övervägande att det inte var någon framkomlig väg att direkt anknyta grundlagens rättighetsregler till dessa konventioner. Jag vill dock betona att utredningen i sitt beredningsarbete och regeringen, konstitutionsutskottet och riksdagen i de förslag som lades fram samtidigt fäste stort avseende vid de här konventionerna. Syftet med arbetet var att ge rättigheterna ett skydd som låg i nivå med konventionernas, och den ståndpunkten står riksdagen fast vid. Vi kan därför avvisa den moderata reservationen i den här delen.

Europadomstolen har den 23 september 1982 för första gången förklarat att Sverige genom sin lagstiftning har brutit mot konventionsbestämmelser. Avgörandet gällde tillämpningen av reglerna om s. k. zonexpropriation.

Domstolen fann att skyddet för äganderätten enligt en artikel som åberopades var kränkt, därför att klagandena var utsatta för ett ingrepp i äganderätten som var alltför långtgående för att vara godtagbart. Enligt domstolen skulle ingreppen däremot varit godtagbara om klagandena hade haft möjlighet att få expropriationsfristerna avkortade. En sådan möjlighet finns numera, och den kränkning som tillämpningen av svensk rätt innebar enligt domstolen kan därför i klagandenas fall inte upprepas.

Utskottet upprepar nu vad vi sade i fjol, nämligen att Sverige givetvis skall följa internationella åtaganden och att det måste ske en fortlöpande kontroll av den svenska lagstiftningens förenlighet med ingångna konventioner. Samtliga partier utom moderaterna förenas i uppfattningen att kontrollen av svensk lagstiftnings förenlighet med ingångna konventioner bör ske genom att frågorna fortlöpande bevakas inom regeringskansliet. Det moderata kravet i reservation 7 om en allmän översyn av det slag som förordas i deras motioner avstyrks följaktligen.

Utskottet förutsätter att den uppföljning av konventionsåtaganden som fortlöpande skall ske inom regeringskansliet skall omfatta även de frågor angående den svenska förvaltningsprocessens förhållande till Europakonventionen som tagits upp i motioner om domstolskontroll och förvaltningsbeslut, där det också finns en gemensam borgerlig reservation.

Jag vill säga till Börje Stenon: Vi står varandra mycket nära i den frågan, trots att utskottet har avstyrkt den begäran som uttrycks i reservation 8 om en särskild utredning. Jag medger att efter Europadomstolens ställningstaganden i anslutning till artikel 6.1 i konventionen rycker behovet av att pröva frågan om en vidgad domstolskontroll över förvaltningsbeslut närmare.

I en gemensam borgerlig reservation begärs en översyn av bestämmelserna i 8 kap. samt 2 kap. 10 § andra stycket regeringsformen. Här kan jag fatta mig kort.

Utskottet har förklarat sin inställning så nyligen som för något år sedan, dels i ett betänkande, dels i två yttranden till skatteutskottet. Vår ståndpunkt är att en översyn kan anstå. Vi förutsätter nämligen att både regeringen och de olika utskotten i riksdagen fortlöpande bevakar att intentionerna i de här grundlagsbestämmelserna tillgodoses i det praktiska arbetet med skatte- och avgiftsfrågor. Jag kan därför yrka avslag på reservation 10.

I övrigt – för att nu koncentrera mig – vill jag hänvisa till utskottets skrivningar i fråga om reservation 4 beträffande föreskrifter i grundlag om medborgarskapets innebörd och reservation 9 beträffande precisering av bestämmelsen i 1 kap. 4 § RF.

Men jag vill säga några ord om egendomsskydd och näringsfrihet. Den närmare utformningen av en expropriationsregel har varit föremål för intresse under hela det arbete som lett fram till den nuvarande regeringsformen. Efter förändringar i tre etapper har RF en bestämmelse som innebär att varje medborgare vilkens egendom tas i anspråk genom expropriation eller annat sådant förfogande skall vara tillförsäkrad ersättning för förlusten enligt grunder som bestäms i lag.

Vi vidhåller vår tidigare uppfattning att det inte är motiverat – så kort tid efter det senaste riksdagsbeslutet, vilket för övrigt föregicks av partiledaröverläggningar – att begära en ny utredning om egendomsskyddets utformning i RF.

Beträffande önskemålet i samma reservation om en grundlagsfäst närings- och yrkesfrihet vidhåller utskottet tidigare ställningstaganden. En grundlagsregel kan enligt vår uppfattning inte på det här området – eftersom alla medger att det måste göras en hel del undantag i vanlig lagstiftning – utformas med sådan precision att den blir meningsfull.

Slutligen några ord om de frågor som återkommit ofta, som något av en följetong, i våra debatter: dels frågan om övergång till republik, dels rösträttsfrågorna. Här föreligger två reservationer från vänsterpartiet kommunisterna i republikfrågan och rösträttsfrågan samt en gemensam borgerlig reservation i rösträttsfrågan, som tidigare talare varit inne på.

Det är inte första gången som Nils Berndtson och jag diskuterar statsskicket. Jag har tidigare ofta haft anledning att erinra om att det inom utskottet har funnits enighet om att denna fråga inte skall skickas till en ny författningsutredning. Den var föremål för ingående överläggningar inom grundlagberedningen. Man kom då fram till vad som kallades Torekovkompromissen, som innebar att statschefen enbart skulle få representativa uppgifter. De sista formella resterna av en personlig kungamakt togs därvid bort. En del av befogenheterna, såsom regeringsbildningen, överfördes på talmannen. På den kompromissgrunden står utskottet kvar. Det innebär ett avstyrkande av det kommunistiska förslaget om införande av republik.

Beträffande rösträttsfrågorna vill jag bara hänvisa till att de för närvarande befinner sig under utredning i en kommitté som skall utreda bl. a. frågan om dubbla medborgarskap. Något förslag med anledning av den tidigare omnämnda rösträttskommitténs betänkande har inte presenterats för riksdagen. I avvaktan på den nya utredningens förslag finns det inte skäl att ta några initiativ från riksdagens sida i fråga om grundlagsregleringen av utlandssvenskarnas rösträtt eller när det gäller en utbyggnad redan nu av invandrarernas rösträtt till att omfatta även riksdagsval.

Med detta vill jag yrka bifall till utskottets hemställan i alla delar.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 44 ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Fru talman! Vad gäller frågan om en författningsdomstol handlar det inte, Olle Svensson, om att ge domstolarna politisk makt eller om att låta domstolarna ta över beslut i sakfrågor som det ankommer på regering och riksdag och andra politiskt valda organ att fatta.

Vad det handlar om är att se till att politiskt valda organ håller sig till de spelregler som är uppsatta i den svenska grundlagen. Det handlar om att se till att majoriteter icke med berätt mod kör över politiska minoriteter utan att man kan komma till rätta med detta på ett rimligt sätt. Det har funnits fall, fru talman, där det t. ex. har uppstått tvister om riksdagsminoritets rättigheter i enlighet med grundlagen. Det problemet hade vi så sent som för ett år sedan här i kammaren, och frågan utreds nu av folkstyrelsekommittén.

Mot denna bakgrund menar jag att det finns anledning att se till att minoriteter och enskilda medborgare verkligen får ett effektivt skydd. Jag tror dess värre att vi nu har nått så långt att inrättandet av en författnings-

domstol är den enda möjligheten att garantera detta. Jag är inte ensam om denna uppfattning. Jag noterade med stort intresse att en framstående folkpartist och ledamot av kammaren, Daniel Tarschys, för bara några veckor sedan i en artikel i Dagens Nyheter pläderade för inrättandet av en författningsdomstol. Jag hoppas att ett antal folkpartister följer honom på denna punkt.

Jag tycker att Olle Svensson inte är tillfredsställande klar när det gäller frågan om svensk lagstiftnings förenlighet med Europakonventionen om mänskliga rättigheter. Å ena sidan säger han att vi måste efterleva konventionsbestämmelserna, men å andra sidan är han i praktiken icke beredd att göra någonting för att vi verkligen skall få till stånd en efterlevnad. Jag har, fru talman, svårt att se att någonting skulle kunna vara mera effektivt än att vi inkorporerar konventionen med svensk grundlag. Om vi inte gör det, uppstår det läget att vi fortfarande är bundna av konventionen, men inte förrän det har blivit ett fällande utslag i Strasbourg. Jag tror, fru talman, att vi med tanke på Olle Svenssons inställning kommer att få se många exempel på detta.

Anf. 45 BÖRJE STENSSON (fp) replik:

Fru talman! När det gäller reservation 8 känner jag ett visst behov av att göra ett klarläggande. Jag refererade här till politiker och jurister som för en diskussion om att vi skall införa någon form av författningsdomstol. Mitt anförande kunde kanske tydas så att vi från folkpartiets sida var beredda att stödja moderatförslaget. Det är vi dock inte. Vi är alltså inte med på den reservationen.

Däremot menar vi att det är viktigt att dessa frågor om lagprövningsrätt osv. får sin belysning. Jag är därför tacksam för vad konstitutionsutskottets ordförande Olle Svensson sade, nämligen att vi står nära varandra i detta avseende. Det är tacknämligt att konstitutionsutskottets ordförande för socialdemokraternas räkning gör en sådan deklaration. Jag skall, och andra också tror jag, med uppmärksamhet läsa den formulering som kommer att återfinnas i protokollet här. Det kan väl då leda fram till att vi när enighet på denna punkt och får starkare skrivningar när det gäller denna fråga och en bättre harmonisering mellan våra lagar och Europakonventionens slutsatser.

När det gäller rösträtten för utlandssvenskar visar det sig fortfarande vara brist på information. Jag vill gärna understryka att när vi nu inte, som jag fruktar, får igenom vår reservation, så är det ändå angeläget att förbättra den information som skall gå ut till utlandssvenskar, så att den rösträtt de nu har kan utnyttjas. Anmälningssplikt tycker jag heller inte skall vara alldeles nödvändig för att man skall få vara med i en röstlängd, utan man borde kunna få utöva sin rösträtt utan att vara offer för den här anmälningssplikten. När det gäller rösträtt och medborgarskap har vi ju ganska generösa bestämmelser i vårt land. Det är inte så svårt att bli svensk medborgare och på det sättet få rösträtt till riksdagsval.

Beträffande egendomsskyddet vill jag ytterligare understryka att när man läser ekokommissionens delbetänkande Näringstillstånd, inser man behovet av att grundlagsskydda näringsfriheten i vårt land. Där vill vi från folkpartiets sida ytterligare understryka angelägenheten av att vi får ett grundlagsskydd

för näringsfriheten. Det görs angrepp på de här friheterna som gör det ganska angeläget att få ett sådant skydd inskrivet i vår grundlag.

Anf. 46 BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! Jag hoppas att det framgick av mitt anförande att jag inte heller, Olle Svensson, känner någon större sympati för att juridiska instanser skall få ett rejält politiskt inflytande. De skall ha sina rättsvårdande uppgifter, och de är viktiga nog. Men då måste man se till att systemet som helhet, inklusive grundlagen, är så konstruerat att man förebygger detta.

Antag att vi går vidare på denna väg och säger att grundlagen stadgar detta och detta – ena halvan av riksdagen anser att en lag som kommit till i riksdagen är förenlig med detta stadgande, den andra halvan anser att den inte är förenlig med detta stadgande – och lagrådet har sagt att förslaget inte går ihop med grundlagen. Då riskerar vi att vi aktiverar lagprövningen. Ju fler från denna synpunkt oklara beslut riksdagen fattar, desto större reell grund finns det för att lagprövningsinstitutet kommer att användas. Om vi då – för att säga något drastiskt – av slentrian eller med hänvisning till den praxis-skola som jag nämnde tidigare låter grundlagen förfalla eller undviker att anpassa grundlagen till de nya problem som uppkommer, riskerar vi att hamna i ett sådant läge som man är i i USA, där man på grund av lagprövningsrätten har fått en högsta domstol med en mycket stor reell politisk makt. Alla erkänner detta. Ingen opponerar mot det. Man tycker enligt den amerikanska synen att det skall vara så; man har ju inte där som hos oss ett parlamentariskt styrelseskick.

När det gäller fristående författningsdomstolar som den västtyska vill jag säga att alla redovisningar jag läst om den västtyska författningsdomstolen ger vid handen att den har haft en mycket stor politisk betydelse – alltså inte bara rättslig utan även politisk betydelse. Det framgår klart av de utslag som har kommit.

Jag hade hoppats att också hinna utveckla min syn på Europakonventionen, men minuterna tickar undan. Det finns myter om denna konvention. Det är inget glasklart aktstycke. Det går inte att utan vidare bestämma vad det egentligen innehåller. Under varje så att säga portalparagraf finns det en lång rad med tillåtna undantag från de principer som först slås fast. Det ökar naturligtvis svårigheten för oss att förutse vad som är det reella innehållet i olika paragrafer i Europarådets konvention. Men – och det är poängen...

Anf. 47 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Repliktiden är tyvärr utgången.

Anf. 48 NILS BERNDTSON (vpk) replik:

Fru talman! Det pågår ju en debatt också inom socialdemokratin om monarki-republik-frågan – det tror jag Olle Svensson är medveten om. Vad tyder exempelvis Arne Gadds inlägg på? Kanske är det en påminnelse om vad som står i partiprogrammet. Varför räds ni för en debatt om en så principiellt viktig fråga som den om monarki eller republik? Hur skall det kunna skapas en opinion för ett av era programkrav, om hela frågan överlämnas till veckopressens behandling och monarkistiska yra? När ämnar

ni ta upp en debatt om statsskicket?

En så hängiven debattör i författningsfrågor och därtill god publicist som Olle Svensson borde känna ett särskilt ansvar för att stimulera till en verklig principdebatt om monarkins vara eller icke vara. Jag tror inte att man kan gömma sig bakom Torekovkompromissen hur länge som helst.

När Olle Svensson betecknar republikdebatten som en följetong kan jag lova att flera avsnitt följer tills frågan har lösts.

Anf. 49 OLLE SVENSSON (s) replik:

Fru talman! För att svara på den sista frågan vill jag till Nils Berndtson säga att jag inte alls räds för en debatt kring dessa frågor, men jag angav vår nuvarande ståndpunkt till frågan att aktualisera republikkravet. Jag säger på nytt att jag tycker att det är befogat att ha kvar republikkravet i vårt partiprogram, för skulle vi få några uttryck för personlig kungamakt är det ett aktuellt krav.

Till den diskussion som har förts om en författningsdomstol, om Europarådets konventioner och om egendomsskyddet vill jag notera att folkpartiet, centern och socialdemokraterna här står på samma linje gentemot moderaterna, som ju vill aktivera domstolarnas roll i detta sammanhang. Det leder lätt till en politisering av rättsväsendet – det visar bl. a. den amerikanska utvecklingen.

Jag vill gärna instämma i vad både Börje Stensson och Bertil Fiskesjö sade: Det åligger oss, inte minst inom konstitutionsutskottet, att se till att vi får så goda lagstiftningsprodukter som möjligt, så att det inte blir några tvister om denna lagstiftnings förenlighet med grundlagen. Och jag tror att ni kan intyga att det har varit min och den socialdemokratiska KU-gruppens åsikt också tidigare att vi skall sträva efter att nå fram till ett så gott resultat som möjligt. Anders Björck behöver inte vara orolig. Vice ordföranden i konstitutionsutskottet borde inte ens antyda att förslag från konstitutionsutskottet skulle uppenbart strida mot grundlagen.

Låt mig alltså slå fast att jag fortfarande står för vad Sven Romanus sade: Genom en användning av lagprövningsrätten inom ramen för myndigheternas vanliga rättstillämpningsverksamhet uppnår man en lämplig avvägning. Då får inte domstolarna någon ställning som politiska maktfaktorer. Då kan de med oförbrukat förtroendekapital i undantagsbetonade lägen göra en god insats.

Anf. 50 ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Fru talman! Det är kanske onödigt men jag vill ändå upplysa konstitutionsutskottets värderade ordförande om att det inte är konstitutionsutskottet som skickar PBL till kammaren utan det är bostadsutskottet. Vi har den bara för hörande. Risken att konstitutionsutskottet skickar några grundlagsstridiga förslag till kammaren är av helt andra skäl än de ordföranden antyder obefintlig.

Skulle emellertid bostadsutskottet skicka PBL i dess nuvarande skick till kammaren, när ett enhälligt lagråd har sagt att den är grundlagsstridig, åligger det talmannen enligt riksdagsordningen – som är mycket klar på den punkten – att vägra proposition. Om konstitutionsutskottets ordförande

tillsammans med sina partivänner är beredd att förhindra en sådan konstitutionell fadäs är ingen tacksammare än vi från moderata samlingspartiet.

Olle Svensson och hans partivänner, och måhända även en del andra, borde ändå tycka att det är pinsamt att Sverige, som i andra sammanhang talar så mycket om mänskliga rättigheter, nu håller på att bli en av de i särklass största kunderna hos Europarådets kommission för de mänskliga rättigheterna och hos Europadomstolen i Strasbourg. Det är inte bara i Sporrong-Lönroth-fallet som vi har råkat illa ut utan även i andra sammanhang. Detta minskar naturligtvis tilltron till det rättsliga systemet i Sverige.

Jag förstår inte riktigt talet om en politisering av domstolarna. Vad vi har krävt från moderata samlingspartiet är att en domstol, nämligen en nyrättad författningsdomstol, skulle kunna se till att medborgarnas rättigheter enligt grundlagen skyddas och att minoriteter får det skydd som de vill ha. Med det system som vi har i dag och som Olle Svensson och hans partivänner har biträtt kan varje domstol – tingsrätt, hovrätt, högsta domstolen – enligt den svenska grundlagen pröva grundlagsenligheten i de beslut som riksdagen fattar. Tala om politisering! Den finns där redan. I praktiken skulle vårt förslag innebära en minskning av risken för en politisering av domstolarna.

Anf. 51 BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! Jag blev visserligen avbruten mitt i en mening i min förra replik, men jag föredrar att börja med en ny fullständig mening.

Jag kan inte riktigt förstå varför vi i ett så litet land som Sverige skulle ha två författningsdomstolar. Lagprövningssystemet som sådant innebär ju en prövning av grundlagsenligheten efter samma principer som gäller för en fristående författningsdomstol. Vad jag har sagt är att vi skall se till att grundlagen och de lagar vi stiftar här i riksdagen är sådana att det tillhör de absoluta sällsyntheterna att det uppkommer fall som behöver ifrågasättas i lagprövning eller som skulle kunna föranleda utslag i författningsdomstol. Det viktiga är alltså att hålla grundlagen fräsch.

När det gäller Europakonventionen kan man tyvärr inte riktigt förutse dess innehåll, eftersom det ges undan för undan genom domstolsutslag. Det är alltså ett slags författningsdomstol som prövar. När vi stiftar lagar skall vi naturligtvis se till att de inte kommer i konflikt med reglerna i Europakonventionen. Vi har ju anslutit oss till denna och är förpliktigade att följa den. Om det genom domstolsutslag görs en tolkning av konventioner på det sättet att det blir nödvändigt att ändra svensk lagstiftning måste vi naturligtvis göra det undan för undan.

Det är inte bara på grund av det som man har refererat till i en del utslag i Europadomstolen i anledning av artikel 6 utan också artikel 13 som vi från centerns sida har sagt – i den motion jag har talat för – att det blir nödvändigt att se över systemet med domstolskontroll av förvaltningsbeslut. Europakonventionens anda är präglad av detta system, eftersom det är vanligt på kontinenten och även i Norge och Storbritannien, där det finns möjlighet till domstolskontroll av förvaltningsbeslut. Det är således inte särskilt överraskande att vi med den svenska förvaltningsstraditionen, som skiljer sig från den

kontinentala, har hamnat i detta besvärliga läge. Vi måste emellertid acceptera detta och göra någonting åt det. Ur allmän synpunkt kunde det dessutom vara bra om människor som är missbelättna med att de inte har fått rätt i förvaltningshierarkin hade en chans att gå till domstol. Det skulle helt generellt öka den allmänna rättssäkerheten.

Anf. 52 NILS BERNDTSON (vpk) replik:

Fru talman! Om det skulle uppkomma uttryck för en personlig kungamakt blir partiprogrammet aktuellt, säger Olle Svensson. Av det skall man väl dra den slutsatsen, att om kungahuset sköter sig får det finnas kvar hur länge som helst. Detta besked lugnar inte mig, och knappast heller de socialdemokrater som håller på partiprogrammet.

Det behöver också sägas att debatten inte handlar om nuvarande kung och drottning eller någon annan medlem av kungahuset. Den handlar om vilket statsskick vi skall ha, om vi skall bevara ett system som hörde hemma i feodalsamhället eller om vi skall ha ett demokratiskt system för utseende av statschef. Det är alltså en principfråga.

Olle Svensson kan knappast förneka monarkins ideologiska betydelse för att motverka arbetarrörelsens strävan för demokrati och jämlikhet. Det är en nog så viktig aspekt. Olle Svensson säger också att han inte är rädd för debatten. Hittilldags har han emellertid inte gjort mycket för att stimulera den, men det hoppas jag att han gör i fortsättningen.

Anf. 53 OLLE SVENSSON (s) replik:

Fru talman! Nils Berndtson undervärderar något den utveckling som har skett under tiden från 1809 års grundlag, där det stod att konungen äger allena styra riket, fram till dagens läge. Det har skett stora förändringar i riktning mot vad som nu står i vår portalparagraf, dvs. att all offentlig makt utgår från folket. Vi har kodifierat en mycket viktig utveckling där. Sedan får debatten om statsskicket fortsätta när det gäller vad som är viktigt och mindre viktigt.

Jag noterar att moderaterna är isolerade här i kammaren i två mycket viktiga avseenden, och det är debattens behållning. De är ensamma om att yrka att Europakonventionen skall införlivas med svensk rätt, i första hand genom s. k. inkorporation. Därmed skulle en lagstiftning som i utformningen inte överensstämde med svensk lagstiftningsteknik införas, och då skulle man i stället få tolkningstvister och sprida osäkerhet om rättsläget. Det är bra att riksdagen säger nej till det förslaget.

Vidare säger alla partier utom moderaterna nej till införande av en författningsdomstol. Vi vill i stället ha så litet lagprövning som möjligt från domstolarnas sida. Den bör ingå i rättstillämpningen. Det är ett uppenbarhetsrekvisit som i dag gäller: avvikelser skall vara uppenbar för att man skall kunna ingripa.

PBL togs också upp. Bostadsutskottet behöver väl inte dras in i debatten såsom ett hot mot grundlagen. Det har av konstitutionsutskottet begärt ett yttrande i de konstitutionella frågorna. Men, Anders Björck, man får inte höja lagrådet som ett rådgivande organ till något slags överdomstol över riksdagen, utan jag hävdar att riksdagsmän inte kan avhända sig sin rätt att

Prot. 1985/86:37
27 november 1985

Vissa grundlagsfrågor

självständigt pröva frågan om grundlagsenligheten i det här förslaget. Det kommer vi att göra i konstitutionsutskottet. Det kommer att bli ett fullödigt dokument som vi lämnar ifrån oss till bostadsutskottet. Det kan jag försäkra. Det är enligt vår tradition.

Förste vice talmannen anmälde att Nils Berndtson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 54 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Fru talman! I konstitutionsutskottets här föreliggande betänkande behandlas bl. a. två av mina motioner från förra riksmötet, som avstyrks av utskottet, men som föranlett reservationer, i ena fallet av de moderata utskottsrepresentanterna, i det andra av mig ensam.

Beträffande den motion som velat grundlagsfästa inte bara medborgarskapets rättigheter utan även de därmed förknippade skyldigheterna för utskottsmajoriteten ett resonemang som jag har svårt att acceptera, i det man säger att det inte finns något samband mellan medborgarnas rättigheter och deras skyldigheter. Speciellt i ett läge då det kan bli allt vanligare att svenskt medborgarskap förvärfvas, inte vid födelsen utan först längre fram i livet, efter ansökan, borde det inte vara opåkallat att också kunna hänvisa till medborgerliga skyldigheter som en del av medborgarskapet. Jag vill därför även för min del som motionär yrka bifall till reservation 4 till konstitutionsutskottets betänkande.

Vad beträffar reservation 9, som jag ensam står för, har jag reagerat mot formuleringen i *regeringsformens* 1 kap. 4 § att "riksdagen beslutar om skatt till staten och bestämmer hur statens medel skall användas". Detta ger inte en helt riktig bild av riksdagens uppgifter på detta område. Även om man känner pietet mot en historisk tradition, borde man nog kunna överväga om en av de paragrafer som har ett historiskt ursprung likväl skulle kunna omformuleras så att den närmare ansluter sig till dagens faktiska verklighet. Jag kan acceptera vissa av de invändningar som utskottet gjort mot mitt motionsvis framförda förslag till omformuleringar av RF 1:4. En mera rimlig formulering kunde likväl förslagsvis vara: "riksdagen fastställer statens budget och beslutar om skatt till staten".

Skatterna måste rimligen ses i relation till den statliga verksamhetens finansiering och inte som ett ting i sig, och statens medel – som enligt Fredrik Vilhelm Thorsson utgörs av "andra människors pengar" – kan inte användas hur som helst. Jag har velat markera detta i förhoppning att något tillfälle likväl skall erbjuda sig för folkstyrelsekommittén att begrunda saken, oavsett vad konstitutionsutskottets majoritet i sin lyhördhet mot 1809 års *regeringsforms* anvisningar att vara "wisligt trög till verkning men fast och stark till motstånd", har uttalat.

Jag har reserverat mig därför att förutsättningar för ett särskilt yttrande inte föreligger, men jag tänker, fru talman, naturligtvis inte besvara kammaren med någon votering i saken.

Anf. 55 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Fru talman! Syftet med att genomföra en rösträttsreform för invandrarna måste självfallet vara att förstärka den svenska demokratin. Om invandrare tillerkänns rösträtt i riksdagsval sker detta på två sätt, dels genom att de själva oavsett medborgarskap får möjlighet att påverka politiken där de bor och arbetar, dels genom att det skulle ge en rättvis parlamentarisk representation åt de grupper i samhället vilkas sociala och ekonomiska villkor invandrarna delar.

Man kan således inte betrakta frågan enbart ur invandrarernas synpunkt. Frågan om rösträtt för invandrare kan inte heller betraktas som en isolerad svensk fråga. Arbetskraftsmigrationen i olika delar av världen liksom flyktingströmmarna, som ökar i ett allt hårdare politiskt klimat, gör att de demokratiska ländernas skyldighet att se till att människor kan utöva sin rösträtt blir ett problem av internationell karaktär. Och man kan anta att ett svenskt ställningstagande får internationell betydelse.

Om man skulle göra rösträtten för utländska medborgare i Sverige avhängig av avtal med hemlandet, skulle det kunna innebära att hela reformen spolieras. En mycket stor del av den utomnordiska invandringen består av flyktinginvandring. Det bör stå tämligen klart att olika militärjuntor inte har något intresse av att de som flytt från dessa länder får fulla medborgerliga rättigheter här. Tvärtom gör ju sådana länder allt som står i deras makt för att försvåra flyktingarnas situation. Och argument om att förstärka demokratin är knappast något som biter på dessa herrar.

Vårt parti anser att alla människor som bor och arbetar i vårt land skall ha samma rättigheter och skyldigheter. Rösträtten är en grundläggande demokratisk rättighet, som bör tillfalla alla människor i Sverige på lika villkor. Det var ingen tillfällighet att just frågan om allmän rösträtt togs fram som en av de stora frågorna när arbetarrörelsen började formera sig. Och alltsedan dess har kampen för att utvidga demokratin och försvara den mot varje inskränkning varit huvudfrågan för arbetarrörelsen. Rösträtten är som alltid en klassfråga. Det tog den svenska arbetarklassen flera decennier av kamp för att uppnå nu gällande politiska rättigheter. I dag gäller det invandrarernas rösträtt.

I dag har vi den situationen att det finns flera hundra tusen människor i landet som saknar möjligheter att påverka det politiska livet. De är människor som bor och arbetar i vårt land, de har levt här i årtal, och förmodligen kommer de att stanna kvar här resten av sina liv. Deras barn går i svenska skolor, och de har hela sitt ekonomiska och kulturella liv här i landet.

Vi har den mycket vanliga situationen att människor arbetar på samma arbetsplats och har gemensamma sociala och ekonomiska intressen, men en del av dem är uteslutna från möjligheten att politiskt påverka dessa intressen på grund av att de är utländska medborgare. Om man utgår ifrån att den helt övervägande delen av dessa verksamma människor, som i Sverige är berövade sin rösträtt, tillhör arbetarklassen, så betyder det att arbetarklassen i Sverige inte har en politisk representation som svarar mot dess egentliga styrka. Det betyder också att det borgerliga skiktet är i motsvarande grad överrepresenterat i riksdagen. Invandringen har på så sätt radikalt förändrat

förutsättningarna för demokratins utveckling i Sverige. Men det förhållandet tycks inte bekymra utskottsledamöternas demokratiska sinnelag. De borgerliga partierna är av argumentationen att döma enbart intresserade av att slå vakt om rösträttsbestämmelserna och framför allt kopplingen mellan medborgarskap och rösträtt. Där klamrar man sig fast och hävdar rösträttsbestämmelsernas oinskränkbarhet, inte för att utvidga demokratin utan för att inskränka den.

Utskottet och regeringen är – det är tydligt – av den meningen, att människor som bor och arbetar i vårt land, som har levt här i årtal och som förmodligen kommer att stanna kvar här resten av sina liv, de och deras barn, som växer upp här, skall förbli främmande element i det svenska samhället, främlingar som på grund av sitt medborgarskap inte känner samma samhörighet med landet som övriga svenskar.

Utskottet vägrar att betrakta invandrarna som en del av det svenska samhället, som en del av den svenska arbetarklassen och som havande gemensamma intressen med denna. Den inställningen befäster och underblåsar de fördomar och rasistiska tendenser som gör sig gällande i dag.

Borgerligheten och dess partier oroas av att deras maktställning kan hotas om rösträtten för invandrare utsträcks även till dem som inte har svenskt medborgarskap.

Borgerligheten åberopar och använder i sin argumentation rösträttsbestämmelser som inte motsvarar de faktiska förhållandena i landet och motverkar därmed, nu som tidigare, de grundläggande demokratiska reformernas syfte för att slå vakt om sina klassintressen.

De som i dag högljuddast och med alla medel hävdar medborgarskapets och rösträtts oskiljaktiga förening som bevis för individens samhörighetskänsla med landet, är de som i kapitalexportens och multinationaliseringarnas tidevarv representerar de krafter i samhället som bekänner det enda fosterland de vet av, nämligen profiten.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation 3.

Anf. 56 OLLE SVENSSON (s) replik:

Fru talman! Jag vill bara säga några ord om det som nyss sades om behovet av en utveckling mot jämställande av utländska och svenska medborgare. När man inte i enighet kunde förverkliga rösträttskommitténs förslag, vilket är överspelat, tror jag att det var värdefullt att man tog upp diskussionen om att öka den politiska rättvisan såväl mellan olika invandrare som mellan invandrare och svenskar. Strävan borde vara att underlätta för i Sverige bosatta utländska medborgare att bli svenska medborgare. Det var viktigt att denna debatt uppstod och att utredningen om dubbla medborgarskap kom till stånd.

Processen är således inte stoppad – man strävar efter att förbättra läget.

Det har talats mycket tidigare i dag om konventioner m. m. Det är viktigt och i överensstämmelse med vad som har hänt på en rad områden att vi också får konventioner som innehåller bestämmelser om grundläggande rättigheter för alla och som inte är begränsade till medborgare i de enskilda staterna. I fråga om detta finns en aktivitet från den svenska regeringens sida. Jag hoppas att den här utredningen, som har fått mycket vida direktiv, skall

kunna ge underlag för sådana aktioner när det gäller FN-konventioner m. m. Genom dessa konventioner kan man arbeta för att de som bor i ett annat land än det där de är medborgare tillerkänns grundläggande fri- och rättigheter. Jag tycker att inte heller det perspektivet bör komma bort i en debatt om konventionerna.

Prot. 1985/86:37
27 november 1985

Vissa grundlagsfrågor

Anf. 57 ALF SVENSSON (c):

Fru talman! Man kanske skulle kunna hävda att jag medverkat till att vissa grundlagsfrågor har aktualiserats och också debatterats. Med bästa vilja i världen kan man efter det senaste årets debatt inte göra gällande att det råder någon entydig tolkning av Sveriges grundlagar i alla stycken. Därför tycker jag att det skulle vara mycket angeläget att få en författningsdomstol inrättad här i landet.

Debatten har under det senaste året handlat mycket om grundlagens metafysik – det är min uppfattning. I stället för att man fått klara juridiska tolkningar av grundlagen har en rad partipolitiskt styrda missuppfattningar skapat förvirring hos allmänheten, och det är olyckligt.

Enligt min mening skulle en författningsdomstol ha stor betydelse för att skapa klarhet kring både grundlag och vallag. Det finns exempel på beslut, fattade av parlamentariskt tillsatta organ, där inte juridiken och rimligheten fått styra utan snarast partipolitiska bedömningar.

En sådan situation är djupt olycklig när det gäller att bevara författningens trovärdighet, och därför yrkar jag bifall till reservation nr 6.

Anf. 58 OLLE SVENSSON (s):

Fru talman! Jag sade tidigare att moderaterna var totalt isolerade i den här frågan, när de krävde en författningsdomstol. Nu noterar jag att en ledamot av centerns riksdagsgrupp biträder moderaternas uppfattning.

Anf. 59 ALF SVENSSON (c):

Fru talman! Det kan väl ändå inte vara annat än uppenbart för Olle Svensson att tolkningarna av begreppet teknisk valsamverkan med utgångspunkt i grundlagen gjorts på de mest motstridande sätt och att ett parti som kds behandlats mycket märkligt utifrån vallagens bestämmelser. Tolkningen av vallagen var nog så partipolitiskt inriktad.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (övergång till republik)

Utskottets hemställan bifölls med 298 röster mot 16 för reservation 1 av Nils Berndtson. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (villkoren för rösträtt i riksdagsval)

Först biträddes reservation 2 av Anders Björck m. fl. med 154 röster mot 18 för reservation 3 av Nils Berndtson. 145 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 165 röster mot 151 för reservation 2 av Anders Björck m. fl.

Prot. 1985/86:37
27 november 1985

Vissa grundlagsfrågor

Mom. 3 (föreskrifter i grundlag om medborgarskapets innebörd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Anders Björck m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (grundlagsskyddad egendomsrätt, näringsfrihet och yrkesfrihet)

Utskottets hemställan bifölls med 167 röster mot 148 för reservation 5 av Anders Björck m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Göthe Knutson (m) anmälde att han avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Gullan Lindblad (m) anmälde att hon avsett att rösta nej men markerats ha avstått från att rösta.

Mom. 5 (inrättandet av en författningsdomstol)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Anders Björck m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (undersökning av svensk lagstiftnings förenlighet med Europakonventionen och inkorporering av Europakonventionen med svensk rätt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Anders Björck m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (domstolskontroll av förvaltningsbeslut)

Utskottets hemställan bifölls med 165 röster mot 152 för reservation 8 av Anders Björck m. fl.

Mom. 8 (precisering av bestämmelsen i 1 kap. 4 § RF)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Gunnar Biörck i Värmdö – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (översyn av bestämmelserna i 8 kap. samt 2 kap. 10 § andra stycket RF)

Utskottets hemställan bifölls med 164 röster mot 152 för reservation 10 av Anders Björck m. fl.

Mom. 10-12

Utskottets hemställan bifölls.

7 § Föredrogs

justitiekammarens betänkanden

1985/86:1 om frågor rörande vapen- och passärenden m. m. (prop. 1984/85:215) samt

1985/86:3 om vissa frågor om sexualbrott m. m.

Anf. 60 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Justitiekottets betänkanden 1 och 3 kommer att debatteras i tur och ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas alltså justitiekottets betänkande 1 om frågor rörande vapen- och passären den m. m.

Vapen- och passären den m. m.

Anf. 61 PAUL LESTANDER (vpk):

Fru talman! Tendensen för prövningen av tillstånd att inneha vapen är mycket klar: högre avgifter, omfattande prövningsbestämmelser, ofta svår-
förståeliga och svåraccepterade bestämmelser om skyldighet att göra vapnet
obrukbart om det enbart innehas som samlarobjekt. Det senaste är ju inget
allmängiltigt krav, men det förekommer.

I motionerna 1983/84:759 och 1984/85:1658 tas upp frågan om översyn av
vapenlagen och tillämpningsföreskrifterna till 10 § vapenlagen. Justitiekot-
skottet har utförligt behandlat motionerna i ifrågavarande betänkande. På
s. 17 finns ett påstående som är tendentiöst. Utskottet skriver: "Dessa vapen
har nämligen inte sällan undermålig precision och bristfällig mekanism."
Såvitt jag vet sker ingen regelbunden kontroll av myndighet på precision och
säkerhet vid förvärv av begagnade vapen. Utskottets skrivning saknar på den
punkten täckning i prov eller statistik. Tydligt styr denna obestyrkta
bedömning av enskottssalongsgevären utskottets ställningstagande till mo-
tion 1983/84:759.

I motion 1984/85:1658 tas upp kravet på en översyn av vapenlagen. Här
skriver utskottet mycket positivt om det reformarbete som sägs skall ha
inletts på justitiedepartementet i fråga om vapenlagen. Detta reformarbete
borde vara viktigt nog för att riksdagen skall våga ta ställning och göra en
beställning till regeringen.

Fru talman! Jag vill med detta yrka bifall till motionerna 1983/84:759 och
1984/85:1658.

Anf. 62 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! I detta betänkande behandlar justitiekottet ett regerings-
förslag om vissa decentraliseringsfrågor m. m. inom justitiedepartementets
område. Utskottet tillstyrker förslagen om att regeringen befrias från sin
befattning med vissa besvärshandlingar enligt lagstiftningen om bokföring,
pass, vapen och hittegoods. Detsamma gäller om att tillsättning av revisions-
sekreterare och regeringsrättssekreterare skall ankomma på högsta domsto-
len resp. regeringsrätten. Även några andra mindre förändringar föreslås.
Utskottets betänkande i denna del är enhälligt.

I vpk-motion nr 15 godtas förändringarna, utom på två punkter. Den första
gäller överklagande i passären den. Här rör det sig om fall där länsstyrelsen i
andra instans har avslagit en passansökan eller beslutat om återkallelse av
pass och frågan inte har prövats av övervakningsnämnd eller utskrivnings-
nämnd. Det andra gäller fall där avslagsbeslut har meddelats av passmyndig-
het utom riket. Det rör sig om ganska få besvärshandlingar, och inte sällan är

Prot. 1985/86:37
27 november 1985

*Vapen- och passären-
den m. m.*

det rättsliga frågor av inte helt okomplicerad natur, som bättre lämpar sig för domstolsprövning.

Utskottet anser att det är sakligt motiverat att regeringsrätten efter dispensprövning kommer att bli slutinstans i de besvärssärenden som blir aktuella. Detta ställningstagande står i överensstämmelse med riksdagens tidigare principbeslut (prop. 1983/84:120, KU 23, rskr. 250) om att göra en översyn av möjligheterna att överklaga myndighetsbeslut till regeringen i syfte att begränsa antalet besvärssärenden där.

Detsamma gäller tillsättningen av revisionssekreterare. För beredning och föredragning av mål i högsta domstolen skall finnas revisionssekreterare. De deltar däremot inte i själva dömandet i HD. Revisionssekreterare tillsätts nu av regeringen utan föregående ledigförklarande och efter förslag av HD. I praktiken frångås aldrig domstolens förslag. Förslaget att HD får besluta om tillsättningen av revisionssekreterare är ett led i strävandena att ge domstolarna vidgad behörighet att själva förordna icke ordinarie domare, exempelvis revisionssekreterare och regeringsrättssekreterare. Några principiella invändningar mot en sådan ändring som framförs i vpk-motionen föreligger inte enligt utskottet. Det kan för övrigt tilläggas att domstolsbeslut i tillsättningsfrågor kommer att kunna överklagas av regeringen.

Fru talman! I betänkandet behandlades också två vpk-motioner om vapenlagstiftning, som berörts av Paul Lestander. I motion 1658 efterlyses *förenklingar i vapenlagstiftningen och att en översyn av vapenlagen görs*. Det är enligt utskottet angeläget att ärendenas handhavande inte görs mer komplicerat än vad som behövs bl. a. för att i största möjliga utsträckning tillgodose en enhetlig rättstillämpning. Ändringar på lagstiftningssidan som syftar till förenklingar av vapenlagstiftningen har aktualiserats i justitiedepartementet. Förslaget till ny förvaltningslag, som lämnats till lagrådet, innehåller dessutom bl. a. nya regler om snabb och enkel handläggning och om myndigheternas serviceskyldighet mot allmänheten.

I motion 759 föreslås en översyn av tillämpningen av 10 § i vapenlagen och vissa föreskrifter om salongsgevär. Rikspolisstyrelsens nya föreskrifter och allmänna råd till vapenlagstiftningen har varit i kraft under kort tid. De gav uttryck för en mer nyanserad syn på tillämpningen, vilket motionärerna efterlyst. Vid ställningstagandet till motionsspörsmålet om viktbestämmelser *m. m. beträffande salongsgevär vill utskottet erinra om att jakt på olika djurarter måste bedrivas ändamålsenligt och på så vis att viltet inte åsamkas onödigt lidande och människor inte utsätts för fara*. För att tillgodose dessa intressen måste givetvis uppställas krav bl. a. på hur ett jaktvapen skall vara beskaffat. De allmänna råd som rikspolisstyrelsen utfärdat och som utskottet i sitt betänkande utförligt redovisat har det inte funnits anledning att ifrågasätta. Det har inte heller framkommit skäl att anta att rättstillämpningen utvecklats i felaktig riktning. Någon översyn som föreslås i motionen kan utskottet inte förorda. Det reformarbete som pågår kommer givetvis att fortsätta.

Fru talman! Jag yrkar bifall till justitieutskottets hemställan och sålunda avslag på vpk-motionerna.

Anf. 63 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! Det pågår i olika regeringsdepartement strävanden att delegera ärenden till ämbetsverk och andra underordnade instanser. Detta är ett led i en allmän rationaliserings- och besparingskampanj. Vad vi här skall ta ställning till är bl. a. sådana förslag inom justitiedepartementets ansvarsområde.

I en del fall är det otvivelaktigt så att man inte rättsligt eller politiskt behöver förlora någonting på att delegera ner ärenden eller göra en lägre nivå i hierarkin till slutinstans. Men det bör ske med viss försiktighet, eftersom det alltid är fråga om medborgarliga rättigheter och om möjligheterna till rättslig likformighet. Att vi har ett tidigare principbeslut på det här området, som Hans Göran Franck refererade till, betyder ju inte att vi därmed har förpliktat oss att passivt acceptera varje detaljförslag från regeringen, utan vi är fria att pröva detalj för detalj.

När det gäller förslag till decentralisering inom två av de områden som är aktuella här, har vpk yrkat avslag på regeringens förslag.

Det gäller först och främst överklaganden i passärenden. Vi anser att regeringen här alltjämt skall ha kvar det slutliga ansvaret. Skälet härtill är medborgarrättsligt. Sverige har ingen författningsdomstol och lär näppeligen få någon. Ansvarig för grundlagarna och deras innehåll och tillämpning är grundlagsstiftaren själv, dvs. riksdagen.

Passet är inte vilken handling som helst. Ingen annan enskild handling är så viktig för medborgarens status som just passet. Pass och medborgarskap är ting som är intimt knutna till grundlagsrättigheterna. När det gäller överklaganden i sådana viktiga ärenden skall en politisk instans, inte en administrativ, vara slutinstans. Frågor som handlar om ifall en medborgare i vissa komplicerade fall skall få inneha pass eller ej, skall inte överlämnas till en för grundlagsstiftaren mer eller mindre svåråtkomlig instans. Sådana frågor skall enligt vår mening ligga på en instans mot vilken en parlamentarisk ansvarighet kan göras gällande, dvs. regeringen.

Att det handlar om komplicerade fall är absolut inget argument för att föra över dessa ärenden till en administrativ instans, som utskottet gör gällande. I själva verket är det tvärtom: Just detta att det rör sig om ömtåliga och komplicerade fall talar för att det skall vara en politiskt ansvarig instans som tar ansvaret för dem.

Det andra område där vi anser en neddelegering vara mindre lämplig gäller tillsättning av revisionssekreterare i högsta domstolen. Regeringen utser justitieråden, ledamöterna i högsta domstolen. Regeringen bör därför utse också revisionssekreterarna, såsom hittills, och inte delegera detta till högsta domstolen själv.

Våra argument för denna ståndpunkt är följande. Revisionssekreterarna är mycket viktiga funktionärer. Det mesta av det verkliga arbetet med de viktiga prejudikatsmålen, förberedelserna, vilar på dem. Det är därför betydelsefullt att man kan garantera rekryteringen av självständiga personer, med förmåga till skapande tänkande, till just sådana befattningar. Därvidlag har en regering enligt all erfarenhet otvivelaktigt större möjligheter än domstolen själv att med utgångspunkt i den samhällseliga och rättsliga utvecklingens behov utse personer med just denna självständiga kompetens.

Prot. 1985/86:37
27 november 1985

Vapen- och passärenden m. m.

Högsta domstolen är – sagt med all respekt i övrigt – en mycket hierarkisk, för att inte säga aristokratisk organisation. Den är också en sluten institution. Om det enbart blir dess interna sak att utse revisionssekreterare, är det större risk än för närvarande att man befordrar de mer välanpassade, de som är alltför lyhörda uppåt för att vara tillräckligt självständiga och skapande. Och landet behöver inte i första hand välanpassade jurister i förvaltningarna – den sorten är redan alltför vanligt förekommande.

Nu hävdar Hans Göran Franck att rätten att överklaga sådana här tillsättningsärenden hos regeringen skall behållas. Det är egentligen en lustighet i regeringsförslaget. Om denna rätt skall finnas kvar, hade man lika gärna kunnat låta saker och ting vara som de är. Då försvinner ju den rationaliseringseffekt som man menar skall uppstå med regeringens förslag.

Det är möjligt att skillnaderna under nuvarande förhållanden inte spelar någon avgörande roll. Men det kan komma tider, t. ex. av intensivt rättsligt reformarbete, då det kan vara viktigt att i den högsta instansen kunna befordra folk som har de egenskaper som vi kan begära i ett samhälle som förändrar sig och där det finns insikt om att man måste slå in på en rättslig reformväg och på ett annat sätt angripa lagstiftnings- och rättsproblemen.

Utifrån de argument som jag har anfört yrkar jag bifall till vpk-motion 15.

Justitiekommittén har på motsvarande punkter i sitt betänkande inte redovisat några egentliga argument mot våra yrkanden. Det finns många möjligheter att tolka detta. Jag skall göra den mest välvilliga tolkningen, nämligen att utskottet inte har några argument. Jag konstaterar att detta beteende av utskottet utgör en saklig förstärkning av yrkandena i motionen.

Anf. 64 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Fru talman! Redan den lagstiftning som vi har när det gäller passärenden är förhållandevis restriktiv, Jörn Svensson. Det rör sig, som jag nämnde i mitt första inlägg, om ett ganska litet antal ärenden. Det kan å ena sidan sägas att det då inte kan finnas så stor anledning att ändra på besvärordningen, men å andra sidan är det huvudsakligen frågor av rättslig natur som tas upp i dessa sammanhang. Därför lämpar det sig enligt utskottets mening väl att dessa ärenden avgörs av förvaltningsdomstol.

Med den förändring som nu föreslås när det gäller revisionssekreterarna vill man först och främst särskilt markera att revisionssekreterarna inte har någon dömande funktion. Det är justitieråden som dömer i högsta domstolen. Och det skall inte bli någon ändring i det förhållandet att det är regeringen som utser justitieråden.

Det finns ett tidigare ställningstagande, som är redovisat av utskottet, om att en viss decentralisering skall äga rum när det gäller tillsättandet av vissa tjänster inom domstolarna, i detta fall icke-ordinarie tjänster. Det skulle vara egenartat om man kunde acceptera att en lägre domstol fick denna beslutanderätt men däremot inte högsta domstolen, med den kompetens som den besitter och där alla domarna är utsedda av regeringen.

Anf. 65 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Fru talman! Det kryper fram ett och annat argument, det något torftiga utskottsbetänkandet på denna punkt till trots.

Jag har mig väl bekant att det är justitieråden och inte revisionssekreterarna som dömer. Det är ett överflödigt påpekande. Men som vi alla vet representerar revisionssekreterarna en typ av befattningshavare som är mycket viktiga, eftersom det är de som har hand om förarbetena. Jag tror att det i framtiden skulle vara mycket nyttigt om man förbehöll sig möjligheten att till sådana poster befordra människor som kanske kunde sätta de åldriga justitieråden i viss rörelse och inte människor som var alltför beroende av dessa justitieråd. Vi behöver litet självständigt folk i rättsaker här i landet.

Vidare tycker jag heller inte att det är något riktigt bra argument när Hans Göran Franck säger att de passären som nu är i fråga utgör ett mycket litet antal. Det är inte antalet som är det avgörande här, utan det förhållandet att det i varje sådant enskilt fall är någonting mycket kännbart för en människa om hon har rätt att få ut ett pass eller ej. I en sådan känslig medborgarrättslig fråga skall en politiskt ansvarig instans enligt vår mening vara den bättre formen för beslut än en administrativ, parlamentariskt icke åtkomlig instans. Jag har – även om Hans Göran Franck och jag är överens om vikten av medborgerlig insyn och parlamentarisk ansvarighet i viktiga medborgarrättsliga frågor – svårt att se att hans position är riktigt hållbar.

Sedan vill jag bara göra en mycket kort kommentar till hela detta komplex med delegering nedåt. Det är naturligtvis riktigt – och detta har också fått stöd från vårt parti – att man gör allmänna översyner om vilka ärenden som kan föras bort från regeringsplanet, för det finns kanske en del onödiga detaljärenden som kan nå ända dit. Men vi har också sagt, vid de underhandsförfrågningar med de olika partierna som regeringen har gjort innan den började med detta arbete, att man måste vara försiktig så att man inte delegerar så mycket att vi i realiteten får olika rättspraxis, att man gör våld på den viktiga uniformitetsprincipen i rättspraxis som man ju måste upprätthålla. Det är ju faran med en alltför generös neddelegering att det momentet – strävan efter likformighet i rättspraxis – går förlorat.

Anf. 66 STINA ELIASSON (c):

Fru talman! Jag vill ta upp ett par av de förslag som framförs i motion 1984/85:1650 av Elis Andersson och Rolf Rämgård.

Jag väljer att skjuta in mig på punkterna 1 och 3 i motionens hemställan.

Under punkt 1 hemställs att riksdagen beslutar att hos regeringen begära att åtgärder vidtas för att avgifterna för tillståndsbevis löses så som i motionen anförs.

Under punkt 3 hemställs att riksdagen beslutar att hos regeringen begära en översyn i syfte att ytterligare avbyråkratisera vapenansökningar.

Inom vapenlagen rör det sig om ordning och säkerhet, någonting som alldeles självklart är helt nödvändigt. Ungefär tre kvarts miljon svenska medborgare – med rösträtt – innehar i dag skjutvapen för jakt, tävlingsskytte eller som samlare. Det är alltså en stor grupp människor som i dag känner sig insnärjd i vad man tycker är en orimlig och dyrbar byråkrati, som försvårar och fördyrar samhällsnyttig och laglig befattning med vapen.

Prot. 1985/86:37
27 november 1985

Vapen- och passärenden m. m.

Från myndigheternas sida finns ett fullt berättigat krav om utövandet av en effektiv och human jakt och viltvård, som givetvis sammanfaller med jägarnas intressen.

Jägarna utför ett för viltet och landet oerhört viktigt arbete, frivilligt och utan kostnad för staten.

Vad tävlingskyttet beträffar är den svenska frivilliga skytterörelsen med sina 120 år en av världens äldsta försvars- och idrottsorganisationer. Skyttet är en folksport med över 400 000 aktiva medlemmar. Det är därför enligt min mening inte rätt att staten gör hanteringen av vapenlicensärenden så komplicerad och dyr att det i högsta grad irriterar och hämmar aktiviteten hos seriösa jägare, skyttar och samlare.

I motion 1650 pekas bl. a. på avgiftssystemet för vapenärenden. Motionärerna anmärker på den höga avgiften, som i dag är 300 kr. för varje tillståndsbevis.

Fru talman! Avgiften är hög, och i motionen förs fram krav på ett mer nyanserat avgiftssystem för vapenärenden och en mindre byråkratisk hantering av tillståndsärenden.

Jag anser i likhet med motionärerna att om man fått ett tillståndsbevis för ett vapen, som självfallet föregåtts av en ingående utredning, och har betalat 300 kr., borde det sedan räcka med en mindre avgift för det andra, tredje osv. vapentillståndet. Ett sådant förfaringsätt skulle dessutom förenkla handläggningsrutinerna och alltså avlasta polisen och länsstyrelserna.

En översyn av vapenlagstiftningen är nödvändig. Dessutom finns faktiskt en hel del oklarheter kring rikspolisstyrelsens riktlinjer och rekommendationer i vapentillståndsärenden, varför det finns risk för olika bedömningar i olika distrikt. Därför bör också denna del i tillståndshanteringen på lämpligt sätt granskas.

Fru talman! Jag yrkar bifall till motion 1984/85:1650 vad gäller punkterna 1 och 3 i motionens hemställan.

Anf. 67 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! Jag har i mitt huvudanförande berört frågor om förenklingar av förfarandet och om det reformarbete som pågår på det här området.

När det gäller avgiftsbeläggningen vill jag först erinra om att gällande princip, som den lades fast av statsmakterna år 1964, för att fastställa expeditionsavgifter i ärenden som avser tillstånd, godkännande, dispens eller eljest särskild rättighet bygger på grundtanken att den enskilde själv skall betala kostnaden för ärendets handläggning. Avgiftsbeloppet skall inte heller överstiga statens självkostnader för expeditionen. Utskottet har uttalat förståelse för den kritik som motionärerna ger uttryck för när det gäller tillämpningen av avgiftsbestämmelsen, exempelvis när det är fråga om vapenbyte. Utskottet har utförligt tagit upp dessa frågor men är inte berett att gå in på en linje som innebär en differentierad avgiftsbeläggning. Utskottets konklusion är den att avgiftsbeläggning i vapenärenden skall ske förnuftigt och på ett förvaltningspolitiskt godtagbart sätt.

Jag yrkar avslag på det av Stina Eliasson framförda yrkandet om bifall till motionen i denna fråga.

Anf. 68 STINA ELIASSON (c):

Fru talman! Självkostnaderna för staten måste ju bli mindre, om man beslutar i enlighet med det förslag som förs fram i motion 1650, där man exemplifierar och säger att det första tillståndet kostar 300 kr. men att det sedan, när utredningen är gjord – det är ju den som tar tid –, skulle räcka med en lägre expeditjonskostnad. Jag anser inte att utskottets skrivning är tillräcklig, utan jag vidhåller mitt krav att riksdagen bör göra en beställning hos regeringen i enlighet med hemställan i motion 1650 punkterna 1 och 3.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om justitieutskottets betänkande 3.)

Anf. 69 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera justitieutskottets betänkande 3 om vissa frågor om sexualbrott m. m.

Sexualbrott

Anf. 70 GUNILLA ANDRÉ (c):

Fru talman! Vi kan kalla henne Mona. Hon är 23 år, näst äldst i en stor syskonskara, född och uppväxt i ett mindre samhälle i Norrbotten. I skolan gick det inte så bra. Hemma var det ganska trassligt ibland. När hon slutat skolan fanns det inget jobb hemomkring. Måste åka söderut. Hamnade så småningom i Stockholm. Jobbade till en början på ett kontor och bodde hos en kompis. Kom med i ett gäng. Det blev både sprit och så småningom hasch ibland. Egentligen tyckte hon inte om det. Men hon ville ju vara med kompisarna. Hon vågade heller inte säga nej när killarna ville ligga med henne. Hon var allt oftare borta från jobbet. Hon fick sluta sin anställning. Gick över till tyngre narkotika.

Så träffade hon Jonny. Han var så snäll, gav henne presenter. De hade det så fint tillsammans i början. Efter ett tag ville han ha pengar av henne. Hon hade inga. Bara skulder. Hade lånat för att skaffa knark. Jonny gormade och skrek. Hon var tvungen att skaffa fram pengar. Hur? Jonny visste. Skaffa kunder på gatan. Det är gott om kunder. Lätt att tjäna stora pengar. Till en början vägrade hon. Då hotade Jonny att överge henne.

Hon glömmer aldrig första kunden. Förnedringen och äcklet. Nu går hon på heroin för att härda ut. Misstänker att hon fått aids. I så fall kommer hon att dö inom två år. Innan dess hinner hon smitta ner många kunder.

Män behöver ju inte köpa någon prostituerad. Det är helt frivilligt. Hemma har de flesta kunder både fru och barn. Har det gott ställt ekonomiskt. Fruarna kan förstås också bli smittade. De vet naturligtvis inte om att familjefadern går till prostituerade. Blir frun smittad då är det stor risk att deras nästa barn också blir smittat.

Där lämnar vi Mona. En prostituerad bland många. En ung kvinna som är någons flicka, någons syster.

Men, invänder någon, det finns ju nöjda och glada flickor som går på gatan för att tjäna ihop till en ridhäst, och det finns hemmafruar som prostituerar

sig för att få pengar till en päls. Det har funnits tidningsreportage om dem. Ja visst, vi vill så gärna tro på nutidens sagor för att kunna freda vårt samvete. Då behöver vi inte tänka på de män som håller i gång den för kvinnorna så förnedrande kommersen. De kan fortsätta och då och då lämna den äkta sängen och förlusta sig med olyckliga småflickor.

För prostitution krävs både att en kvinna säljer sexuella tjänster och att en man är villig att betala för dessa. Om inte kunderna fanns skulle det inte finnas prostituerade.

Men alla stackars män som är handikappade, invänder någon. Vi hör också argumentet att prostitution förhindrar många sexualbrott. Det är också myter, sagor. De undersökningar av kunderna – torskarna, som de benämns – som gjorts visar att de är väletablerade, friska, medelålders män. De flesta har fast sexuell partner. Det är dessa män med en förödande människosyn och en snedvriden sexualsyn som nu också sprider aidssmittan.

Vår främsta expert på spridningen av aidssmittan, statsepidemiolog Margareta Böttiger, har enligt tidningsreferat sagt följande med anledning av män som går till prostituerade:

Vi har ingen aning om de här smittade männen är gifta. Vi får inga som helst detaljer om dem från sjukhuset.

Hon menar att myndigheterna inte fått något grepp om den s. k. könshandeln. Hon säger vidare:

Könshandeln påverkades ett tag när vi hade vår kampanj ute på stan, men nu florerar den för fullt igen. Kunderna är tydligen mycket svåra att nå. Det bästa vore att förbjuda prostitutionen. Då får vi bort torskarna.

Margareta Böttiger säger också: I dag finns det de som praktiskt taget betalar för att få aids. – Hon syftar då på de prostituerades kunder, som uppenbarligen tar orimligt stora risker.

Enligt min uppfattning fanns det redan tidigare starka skäl för en kundkriminalisering. I och med att den fruktade sjukdomen aids nu sprids också genom prostitution borde alla inse nödvändigheten av att begränsa prostitutionen. Jag är övertygad om att den kan minska avsevärt med en kundkriminalisering. Varje ung kvinna som vi kan rädda från prostitutions-träsket är ett bevis på att medmänsklighet och humanitet inte bara är tomma ord. Samtidigt är en kundkriminalisering en väg att begränsa aidssmittan.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 2.

I reservation nr 1, som jag också yrkar bifall till, utvecklar Elving Andersson och jag vår syn på behovet av juridiskt biträde till personer som utsatts för sexuella övergrepp. Ett juridiskt biträde med erfarenhet av förundersökningar och av brottsförfarandet i övrigt bör utses. Någon avgift för biståndet bör inte tas ut av målsäganden. Vi anser att reformen är så angelägen att den inte får fördröjas ytterligare.

Slutligen har vi från centerpartiet i ett särskilt yttrande understrukt vikten av att barn som måste medverka i rättsprocess, särskilt om de är brottsoffer, skall skyddas så långt som möjligt. Med de tekniska hjälpmedel som i dag står till buds genom exempelvis band- och videospelningar kan det endast i ytterst sällsynta fall vara nödvändigt att kalla barn till domstol. Detta bör alltid vara vägledande för domstolar, åklagare och andra som har inflytande på frågor av denna art.

Fru talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till reservationerna nr 1 och nr 2 i utskottets betänkande.

Anf. 71 INGA LANTZ (vpk):

Fru talman! Kvinnor världen över förtrycks och förnedras på många sätt. Prostitutionen är en av de grövsta formerna av kvinnoförtryck och kvinnoförnedring.

Det är inte straffbart att mot betalning tillhandahålla sexuella tjänster. Denna hantering sker med samhällets godkännande. Enligt skattelagstiftningen är de prostituerade att betrakta som näringsidkare och skattskyldiga för inkomst av rörelse, och möjlighet finns att skönstaxera dem. Pengar från könshandeln skall alltså egentligen levereras in till staten.

Tillgängliga rapporter visar att det är allt yngre kvinnor som prostituerar sig. Enligt Prostitutionsgruppen i Stockholm kan man dela in de prostituerade i fyra grupper.

Till den första gruppen hör kvinnor som är under 20 år. Dessa kvinnor är lättast att nå. I vissa fall kan LVU tillämpas.

Den andra gruppen består av kvinnor som är över 20 år och för vilka prostitutionen är lagligt tillåten. Här återfinns de kvinnor som är s. k. tillfällighetsprostituerade. Denna grupp växer. Jag tycker att detta är den allra allvarligaste formen av prostitution, eftersom den speglar en syn på prostitution som är mycket upprörande. Dessa kvinnor prostituerar sig inför semestern, inför julhandeln och när studielånen tar slut.

Till den tredje gruppen hör de kvinnor som har en hallick bakom sig. De är allra svårast att nå.

I den fjärde gruppen återfinns de prostituerade kvinnor som också är missbrukare. Denna grupp är förhållandevis liten, men dessa prostituerade är de som syns och märks mest. Man beräknar att 5–8 % av dem missbrukar heroin. De försörjer ibland också en missbrukande man på sin prostitution.

80 % av de kvinnor som prostituerar sig har under sin barndom – det gäller kvinnor från alla samhällsklasser – varit utsatta för incest i olika former.

Bakom de prostituerade kvinnorna döljer sig deras kunder, männen. Enligt undersökningar är dessa män, precis som Gunilla André sade, helt vanliga svenska familjefäder med fru och barn och radhus. 80 % av de män som köper de prostituerade kvinnornas tjänster är sådana "vanliga" män.

Ett sätt att komma åt prostitutionen är att stoppa efterfrågan. Ett sätt att göra detta är att kriminalisera kunderna, dvs. männen.

Just dessa vanliga, gifta män skulle knappast riskera sin sociala position om prostitutionens kunder kriminaliserades. En lagstiftning om kriminalisering av kunderna skulle medverka till en attitydförändring. Den skulle kunna få en sådan positiv effekt, precis på samma sätt som lagen mot barnmisshandel har blivit ett effektivt påtryckningsmedel när det gäller att ändra attityder i fråga om barnaga.

Ytterligare ett skäl till att kriminalisera kunderna är, precis som Gunilla André sade, aidsfrågan. Det är ju inte bara mannen som kan bli smittad av aids utan också hans hustru.

Det är klart att detta är en komplicerad lagfråga, både ur rättssäkerhets- synpunkt och ur bevissynpunkt. Men jag ser lagen – den lag jag skulle vilja ha

– som en markering från samhällets sida att prostitution kan samhället inte tolerera.

Samhället har skyldighet att stödja och hjälpa de prostituerade kvinnorna att bryta sitt levnadsmönster. En kriminalisering skulle också förebygga dessa kvinnors sociala utslagning. Det arbete som man bedriver inom sociala jourverksamheter är mycket betydelsefullt, och många fler sådana verksamheter borde stimuleras att komma i gång. Malmöprojektet är också ett exempel på bra uppsökande verksamhet på detta område.

Prostitutionen blir allt råare och brutalare och tar sig former som för mig är helt obegripliga. Ändå är det vanliga män – man skulle kunna tro att det var avvikande män – som efterfrågar dessa tjänster. I länder som Thailand, Sri Lanka och Filippinerna utlovas "primörer" på mellan två och fyra år. Dessa länder är vanliga semester mål – också för svenska män. Det finns ett slags internationella förmedlingar som informerar om sexuella barntjänster – från tre år och uppåt – över hela världen, också i Skandinavien.

Prostitution och pornografi hör ihop. Pornografin tar sig också allt råare och brutalare former. Pornografin handlar – precis som prostitutionen – om makt, kontroll, våld och pengar. Upplagan på Aktuell Rapport, Cats och Svenska Hustler ligger på 250 000 exemplar, och vart och ett av dessa exemplar läses inte bara av en utan av flera personer.

I pornografin ser män – och den största läsargruppen är unga grabbar – kvinnor som en vara som man kan köpa och förbruka. Man köper ganska mycket på postorder, man köper uppblåsbara, talande, batteridrivna plastdockor, flickaktiga dockor med håret uppbundet i tofsar. Dockorna har vidöppna munnar och vibrator i mun, slida och ändöppning. I kontaktannonser i de pornografiska trycken annonserar man nu med bilder på sina könsorgan. Man flyttar, som ni förstår, gränserna hela tiden.

När porren släpptes fri trodde många att den skulle bli mjukare och också att den skulle minska. Vi skulle få en gladporr med fina erotiska bilder. Det var vad vi trodde. Det blev precis tvärtom. Vi har mycket längre nu till verklig sexuell frigörelse. Det är långt till den befriade kärleken – och det är porren och prostitutionen tecken på. I porren kopplar man ihop sex med att plåga och förnedra människor. I dessa tidningar legitimerar man våld och sadism som en form av sexuell samvaro. Porren förmedlar ett kvinnoförakt och påverkar också vår människosyn. Det är märkligt att ingenting görs för att minska utbudet av alla de kvinnodiskriminerande bilderna, vilkas enda syfte är profiten. I en av tidningarna läste jag att "våldtäkt är den nya folksporten". Och detta får stå oemotsagt och accepterat.

Numera saluförs porrtidningar tillsammans med mjölk och bröd i våra dagligvarubutiker. Jag var i dag och köpte 2 liter mjölk på Favör vid tunnelbaneuppgången i Gamla stan, och precis vid kassadiskan hittade jag porrtidningar – Svenska Hustler och några fler. Kvinnor får finna sig i att se sitt kön utfläkt vid kassadiskarna. Det är inget mer med det – det fick jag göra i dag också. Det är accepterat och vedertaget. Det är länge sedan grabbarna smusslade med Pin up och Top Hat.

Både prostitution och pornografi handlar om attityder och om vilka möjligheter som finns att påverka dessa attityder för att på så sätt få stopp på dessa verksamheter. När det gäller prostitution föreslår vpk att kunderna i ett

prostitutionsförhållande kriminaliseras och att regeringen får i uppdrag att utreda formerna för detta. Vi har vidareutvecklat vårt motionsyrkande i ett utdelat yrkande, och jag yrkar bifall till detta.

Vpk kommer att rösta för reservation 1 i betänkandet som handlar om juridiskt biträde, då vi tycker att man skall ha rätt att få juridiskt biträde i de situationer det här handlar om. Vi kan däremot inte ställa oss bakom Gunilla Andrés andra reservation, även om vi delar grundsynen. Vi vill närmare utreda formerna för en lagstiftning, och denna reservation har en annorlunda att-sats än den vi formulerat i motion 1984/85:2826. Vi kommer att avstå i en eventuell votering.

Jag yrkar bifall till det utdelade särskilda yrkandet, som har följande lydelse:

2. beträffande *kriminalisering vid prostitution*

att riksdagen med anledning av motionerna 1984/85:1653, 1984/85:2179 och 1984/85:2826 som sin mening ger regeringen till kända följande:

Prostitution är ett socialt ont. Den medför förnedring och utnyttjande av människor och bidrar till att vidmakthålla en skev och förtryckande kvinnosyn. Varje civiliserat samhälle måste ta som uppgift att bekämpa prostitutionen och de sociala värderingar den speglar.

En verkningsfull strategi mot prostitution måste ha sin tyngdpunkt på det socialpolitiska fältet och inte på strafflagens område. Riktade sociala projekt och insiktsfull förebyggande verksamhet utgör de viktigaste medlen. En lagstiftning, som kriminaliserar utnyttjandet av prostituerade, kan emellertid vara ett användbart hjälpmedel.

Repressalier och tvång är principiellt förkastliga, när de riktas mot människor utifrån deras sociala problem. Det förhåller sig dock på ett annorlunda sätt med sanktioner riktade enbart mot de prostituerades kunder. Dessa är inga människor med sociala problem utan tvärtom personer som själva utnyttjar medmänniskor ur en socialt utsatt grupp.

En lagstiftning mot de prostituerades kunder bör därför övervägas. En sådan lagstiftning är emellertid inte någon okomplicerad uppgift och kan inte åstadkommas genom någon enkel ändring av en lagparagraf. Den aktualiserar en rad rättsliga problem. Hit hör frågan om gränsen för straffbarhet, en gräns som inte får ges en svepande och alltför vidsträckt form. Hit hör också frågan om rekvisitens utformning och om de praktiska möjligheterna att nå tillfredsställande bevisning. Även problemet hurstitutionsverksamheten kommer att reagera inför ett lagstiftningsshot får beaktas.

Det bör vara en uppgift för regeringen att närmare klarlägga de nämnda problemen och på grundval därav framlägga förslag till lagstiftning.

Anf. 72 GUNILLA ANDRÉ (c) replik:

Fru talman! Jag är i och för sig inte förvånad över Inga Lantz ställningstagande i den här frågan. Av erfarenhet från riksdagsarbetet vet jag att vpk-ledamöternas vägar ibland är outgrundliga. Jag beklagar givetvis att Inga Lantz inte kunde vara beredd att rösta för den reservation som jag har fogat till utskottets betänkande.

För att kommentera det som vi tydligen är överens om vill jag påpeka att

min avsikt också är att den här lagstiftningen skall vara en markering från samhällets sida att prostitution är en verksamhet som vi tar avstånd ifrån.

Jag är litet mer osäker huruvida vi är överens eller inte när det gäller kundkriminaliseringen. I det särskilda yrkande som just nu har delats ut till oss står det: "En lagstiftning mot de prostituerades kunder bör därför övervägas." Denna uppmaning skall riktas till regeringen. Då måste det vara på det sättet att det är regeringen som skall överväga om kunderna skall kriminaliseras eller inte. Det är väl som sagt något förvånande mot bakgrund av det som har skett inom vpk tidigare, på partiets kongress osv. Men Inga Lantz kanske kan förklara hur detta skall tolkas.

I min reservation har jag utgått från den lagstiftning som vi har i dag när det gäller de prostituerade som är under 18 år. Det finns alltså i vår lagstiftning en formulering som jag nu föreslår skall utvidgas. Såvitt jag vet har inte vpk tidigare haft något att invända mot den lagstiftningen. Därför är jag nu förvånad över att man inte kan godkänna också denna utvidgning.

Anf. 73 INGA LANTZ (vpk) replik:

Fru talman! Bara för att det inte skall bli några missförstånd vill jag klarlägga att, precis som Gunilla André sade, vi har ett kongressbeslut på att vi skall arbeta för kriminalisering av de prostituerades kunder. Vill man vara litet njugg och misstänksam, kan man kanske läsa in den misstänksamheten i den här meningen. Men det är inte så det är tänkt. Vi vill peka på de svårigheter som faktiskt är förenade med en sådan här lagstiftning. Det som skall övervägas är hur en sådan här lagstiftning skall se ut, så att den blir trygg ur rättssäkerhetssynpunkt osv.

Vi tycker att det bästa sättet att bekämpa prostitutionen är att göra det på det socialpolitiska området och inte på straffområdet. Men vi säger också klart uttryckt några meningar ovanför den mening som gjorde att Gunilla André var rädd för att vi skulle svikta på målet. Där säger vi: "En lagstiftning, som kriminaliserar utnyttjandet av prostituerade, kan emellertid vara ett användbart hjälpmedel."

Vi ser en kriminalisering av kunderna som ett sätt att komma åt prostitutionen. Men viktigast är ändå åtgärder på det socialpolitiska området och att bearbeta attityder och levnadssätt.

Anf. 74 GUNILLA ANDRÉ (c) replik:

Fru talman! Jag tycker också att det är viktigt att vi satsar på de socialpolitiska åtgärderna. Därom är vi nog eniga, Inga Lantz och jag. Men jag kan fortfarande inte förstå hur man från vpk:s sida kan gå med på att vi har kvar den formulering i 6 kap. 10 § brottsbalken som nu kriminaliserar kunder som tar kontakt med prostituerade under 18 år, men inte, ur rättssäkerhetssynpunkt, kan utvidga den paragrafen till att gälla också dem som är äldre än 18 år.

Anf. 75 LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Fru talman! I det betänkande som kammaren nu har att behandla tas upp en del motioner som har anknytning till sexualbrottslagstiftningen. Sexualbrottslagstiftningen var föremål för en genomgripande förändring 1984 då

riksdagen antog en proposition i frågan, som bl. a. grundades på sexualbrottskommitténs betänkande.

De frågor som aktualiseras i motionerna diskuterades också ingående av såväl utskott som kammare i anslutning till behandlingen av 1984 års lagstiftningsärende. Jag skall därför i dag försöka fatta mig kort och främst uppehålla mig vid de motioner som föranlett reservationer i utskottet.

I reservation 1 av Gunilla André och Elving Andersson krävs att riksdagen hos regeringen skall begära förslag till författningsregler som medger rätt till juridiskt biträde åt personer som utsatts för sexuella övergrepp.

Frågan om behovet av någon form av bistånd för bl. a. våldtagna kvinnor behandlades i 1984 års lagstiftningsärende om sexualbrott. Riksdagen godkände den i propositionen föreslagna ordningen, en ordning som innebar att målsägande som hörs med anledning av åklagarens talan och som med hänsyn till brottets art eller annars kan antas vara i behov av personligt stöd under rättegången får åtföljas av en lämplig person som sådant stöd. I det utskottsbetänkande som låg till grund för riksdagens ställningstagande uttalades samtidigt att så snart det över huvud taget fanns tillräckligt underlag borde en utvärdering ske av de nya reglerna för att se hur de fungerat i praktiken. Utskottet sade att om det visar sig att det finns ett uttalat behov av juridiskt biträde som stöder målsäganden under förundersökningen och rättegången bör man noga överväga saken på nytt. Detta gav riksdagen regeringen till känna.

Regeringen har sedan beslutat ge tilläggsdirektiv till rättshjälpskommittén i enlighet med riksdagens beslut, och kommittén prövar för närvarande frågan och avser lägga fram förslag under första halvåret 1986. Med hänsyn till att överväganden nu sker i den riktning som motionärerna och reservanterna kräver menar utskottet att det inte finns anledning att ta något ytterligare initiativ från riksdagens sida. Det finns en utredning som arbetar med frågan och som skall lägga fram förslag inom kort, och då saknas det skäl, menar utskottet, att riksdagen ytterligare tar något initiativ i frågan.

I reservation 2 av Gunilla André krävs en kriminalisering av prostitutionen, eller rättare sagt en kriminalisering som riktar sig mot kunderna.

Låt mig först slå fast att det är ytterst angeläget att samhället bekämpar prostitutionen med kraft.

Prostitutionen är som samhällelig företeelse oacceptabel. Den förstärker en kommersiell syn på andra människor och motverkar strävandena mot ökad jämställdhet mellan könen. Prostitutionen är ett allvarligt socialt problem och dess omfattning ett uttryck för en pågående social utslagningsprocess i samhället. I prostitutionens spår följer social misär och djupa mänskliga tragedier.

Prostitutionens nära samband med narkotikahandlingen och annan organiserad brottslighet är också en utmaning mot samhället. Många av prostitutionens exploatörer lever ett liv i lyx bakom välputsade företags- eller restaurangfasader.

Detta sammantaget – de sociala problem som prostitutionen för med sig och den hantering som förekommer i prostitutionens spår – är en utmaning mot samhället och kräver att samhället med kraft vidtar åtgärder för att bekämpa prostitutionen.

Under ett par år har frågan om kriminalisering av prostitutionen stått i centrum för debatten. Utskottet menar att mycket talar för att ett allmänt straffsanktionerat förbud mot prostitutionen skulle föra med sig fler negativa effekter än positiva. Intresset för effektiva socialvårdande insatser skulle kunna motverkas av en kriminalisering. Vidare skulle en kriminalisering som riktar sig mot de prostituerade kvinnorna te sig ytterligt inhuman och kunna uppfattas som en form av klasslagstiftning. Inte heller med en kriminalisering som riktar sig enbart mot dem som utnyttjar de prostituerades tjänster, dvs. kunderna, kan man undvika sådana oönskade effekter. Exempelvis skulle en sådan lagstiftning framkalla ett behov av särskilda mellanhänder för de prostituerade.

Även om en kriminalisering begränsades till kunderna skulle den sannolikt bidra till att göra prostitutionen svåråtkomligare för sociala insatser och för andra insatser för att hjälpa de prostituerade tillbaka till ett normalt liv. Andra allvarliga kriminalpolitiska invändningar mot en sådan kriminalisering är risken för utpressning och svårigheter att upprätthålla kontrollen och lagefterlevnaden. Sammantaget har detta lett till att utskottet även denna gång har ställt sig avvisande till kravet på en kriminalisering av prostitutionen och av kunderna.

Utskottet framhåller på s. 20 i betänkandet att prostitutionen i ett brett perspektiv har samband med de sociala förhållandena och strukturerna. De sociala åtgärdernas betydelse för att minska prostitutionen kan därför knappast överskattas; utan sådana insatser finns det sannolikt inte några förutsättningar att nå varaktiga resultat. Utskottet framhåller också som sin mening att de åtgärder man från samhällets sida måste vidta för att bekämpa prostitutionen inte i första hand är av straffrättslig karaktär utan ligger på det sociala planet.

Det har visat sig möjligt, det visar bl. a. Malmöprojektet men även andra projekt som har drivits eller drivs i de större kommunerna, att det är möjligt att med sociala åtgärder nå framgång i kampen mot prostitutionen. Men utskottet understryker, och det vill jag här i kammaren också göra, att om man skall få en mer varaktig framgång med de sociala åtgärderna mot prostitutionen måste man avsätta tillräckliga resurser och driva verksamheten med kontinuitet.

Tyvårr har även denna typ av sociala insatser fått stryka på foten under besparingstider, som vi för närvarande befinner oss i. Men det är ett kortsiktigt besparingstänkande, och det är ett besparingstänkande som direkt ger resultat i form av en ökad prostitution på gatorna. En ytterligare kraftfull satsning med tillräckliga resurser och med en kontinuerligt driven verksamhet i de större kommunerna mot prostitutionen har alla förutsättningar att lyckas och ge bra resultat.

Med dessa motiveringar avvisar utskottsmajoriteten kravet på en kriminalisering av prostitutionen. Jag yrkar därmed avslag på såväl reservation 1 som reservation 2.

Jag vill därefter kommentera det särskilda yrkande som Inga Lantz har förelagt kammaren. I detta särskilda yrkande, om jag tolkar det riktigt, krävs närmast en utredning om de svårigheter och olägenheter som en eventuell lagstiftning i kriminaliserande riktning skulle föra med sig. Denna fråga är

emellertid redan utredd vid ett par olika tillfällen. Såväl sexualbrottskommittén som prostitutionsutredningen avvisade en kriminalisering av prostitutionen och av kunderna. Det gjorde man efter ganska ingående prövningar av de för- och nackdelar som detta skulle föra med sig.

Det är en sammanvägning av de faktorer som Inga Lantz räknat upp i sitt särskilda yrkande som har talat mot en kriminalisering av prostitutionen. Denna uppfattning har såväl sexualbrottskommittén och prostitutionsutredningen som departementet och utskottet.

Med detta yrkar jag avslag på det särskilda yrkande som Inga Lantz har lagt fram här i kammaren i dag.

Anf. 76 GUNILLA ANDRÉ (c) replik:

Fru talman! När det gäller behovet av juridiskt biträde sade Lars-Erik Lövdén att frågan utreds och att vi inom kort skall kunna få ta ställning till saken. Då vill jag fråga: När kan vi i riksdagen få ett förslag om juridiskt biträde i detta hänseende? Det vore ganska intressant att få reda på det.

Då det gäller prostitutionen talar Lars-Erik Lövdén mycket vackert om nödvändigheten av att bekämpa denna och om de sociala insatser som har gjorts. Tyvärr är det tydligen så, att det blir allt svårare att skaffa fram pengar för de direkta sociala insatserna.

Vad har vi då för erfarenhet av de projekt som genomförts på olika ställen? Vad jag känner till är att så länge det utförs ett intensivt arbete av mycket engagerade människor kan man tillfälligtvis begränsa prostitutionen, men när man av olika skäl upphör med detta arbete och det blir förändringar, blossar prostitutionen upp och fortgår precis på samma sätt som tidigare. De kontakter jag haft med människor som har arbetat och arbetar i grupper på området visar att dessa människor vill ha en lagstiftning, därför att de då har större möjligheter att verkligen gå in och varaktigt förändra läget i fråga om prostitutionen.

Lars-Erik Lövdén anförde också andra argument. Bl. a. sade han att det skulle bli fler mellanhänder, om man kundkriminaliserade. Detta tyder antingen på argumentnöd eller också på okunnighet. För hur är det i dag? Jo, samstämmiga undersökningar visar att de allra flesta prostituerade har en hallick i bakgrunden. En kundkriminalisering skulle således inte ge fler mellanhänder. Tvärtom – om antalet prostituerade minskade skulle givetvis också antalet mellanhänder eller hallickar minska.

Vidare sade Lars-Erik Lövdén att verksamheten skulle vara svåråtkomlig och att vederbörande skulle gå under jord, så att det inte var möjligt att göra några sociala insatser. Jag tycker att det är ett mycket klen argument i detta sammanhang.

Anf. 77 INGA LANTZ (vpk) replik:

Fru talman! Vi är överens om att prostitution skall bekämpas, men vi är inte riktigt överens om hur bekämpningen skall gå till.

Jag tycker att utskottets skrivning innebär att man ger upp och fortsätter att godkänna denna verksamhet. Som jag sade tidigare är prostitution något godkänt. Detta är accepterade förhållanden. Verksamheten är till och med skattepliktig.

Lövdén sade att prostitutionen är förenad med brottslighet och knark. Det är det i många fall. Men antalet tillfällighetsprostituerade ökar också mycket starkt, vilket avspeglar en syn på prostitution som tyvärr också så många kvinnor har – nämligen att allting går att sälja och köpa. Detta tycker jag är den allvarligaste formen av prostitution. Den hör alltså inte samman med brottslighet och narkotika utan med att tjäna pengar.

Lars-Erik Lövdén säger att det blir fler negativa än positiva effekter av en kriminalisering. Jag tror inte det. Trodde jag det skulle jag naturligtvis inte förespråka en kriminalisering av kunderna. Det blir inte följden om man riktar kriminaliseringen mot kunderna och männen. En kriminalisering skulle, enligt min mening, leda till en minskning av antalet prostituerade. Motståndare till en kriminalisering hävdar motsatsen och tror också att prostitutionen skulle kunna ta sig nya och mer svårbemästrade former. Jag tror inte det heller. Sedan finns det också en attityd bland kriminaliseringsmotståndarna – jag vill inte beskylla utskottet för det – som skulle kunna sammanfattas så här: Prostitution har alltid funnits, och det går inte att göra någonting åt den.

Sedan till frågan vad vpk vill med sitt särskilda yrkande. Det gäller inte en ny utredning, eftersom det redan har utretts ganska mycket på detta område. För inte så länge sedan fattade vi ett kongressbeslut, som innebar att vi för bekämpning av prostitutionen kräver en kriminalisering. Vi vill hänskjuta frågan till regeringen, som sedan får återkomma med ett lagförslag i syfte att kriminalisera prostitutionens kunder. Det gäller alltså inte en ny utredning. Man får ta hänsyn till lagtekniska svårigheter och rättssäkerhetsaspekter på ett bättre sätt än om man skulle klubba en lag här i kammaren om sex månaders fängelse eller böter.

Anf. 78 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik:

Fru talman! Det var ju bra att Inga Lantz lade till i reservationen att hon inte ville beskylla utskottet för att acceptera prostitution.

Utskottet delar naturligtvis uppfattningen – och jag hoppas att detta gäller alla kammarens ledamöter – att det är ytterst angeläget att vi med kraft vidtar åtgärder för att bekämpa och trycka tillbaka prostitutionen. Sedan förekommer det en diskussion om vilka metoder som är mest effektiva i den kampen, och härvidlag har vi delade uppfattningar.

Till Inga Lantz vill jag säga att det väl inte är så enkelt som att ert särskilda yrkande utgör en beställning av ett förslag om kriminalisering. Det är inte bara problem med det straffbara och rättssäkerheten som åberopas i ert yrkande. Ni skriver också: "Även problemen hur prostitutionsverksamheten kommer att reagera inför ett lagstiftningsshot får beaktas." Detta tolkar jag som att även vpk anser att det finns vissa risker för att prostitutionen kan anta andra former, om vi kriminaliserar kundkontakterna. Det är detta som är det centrala för utskottets vidkommande. Utskottsmajoriteten tror nämligen inte att det är möjligt att få bukt med prostitutionen genom en kriminalisering. Det är inte straffrättsliga metoder som skall tillämpas, om man vill bekämpa prostitutionen. Vi tror inte att sådant leder till framgång. Vi tror att det snarare leder till att prostitutionen antar svårare, mer dolda och för de prostituerade mycket allvarligare former än dagens. Det skulle bli större

svårigheter att nå de prostituerade med sociala insatser. Detta är en av bevekelsegrunderna bakom utskottets tillbakavisande av en kriminalisering av kunderna.

Jag tror att det är nödvändigt att man ute i de stora, tunga kommunerna verkligen tar problemet på allvar och vidtar åtgärder av social natur mot prostitutionen. Prostitutionsprojekt som inte är tidsbegränsade och har knappa resurser får stryka på foten när ekonomin börjar kärva. Men prostitutionsprojekt som får rejäla resurser till sitt förfogande och som drivs med kontinuitet har visat sig leda till framgång. Jag nämnde Malmöprojektet som exempel.

Till Gunilla André: Det är väldigt lätt att man i tider av ekonomiska problem faller i fällan och vidtar straffrättsliga åtgärder i stället för att prioritera de grupper som har det svårast i samhället. Jag tycker inte att vi skall hamna i den fällan.

Så bara en kommentar till frågan om juridiskt biträde. Utredningen skall lägga fram sitt förslag i vår, och sedan får väl en eventuell proposition komma efter en remissbehandling.

Prot. 1985/86:37
27 november 1985

Sexualbrott

Anf. 79 GUNILLA ANDRÉ (c) replik:

Fru talman! Det är inte, Lars-Erik Lövdén, på grund av att vi har ekonomiskt besvärliga tider som jag här kräver kundkriminalisering. Jag har faktiskt gjort det under ganska många år nu.

Så till två argument som Lars-Erik Lövdén använde i sitt första inlägg men som jag inte hann kommentera. Först det här med svåråtkomligheten. Låt oss anta att vi genom en kundkriminalisering kunde minska prostitutionen med 90 %, medan 10 % gick under jorden. 90 % av flickorna kunde alltså räddas undan prostitutionsträsket. Då skulle vi resonera som så, att eftersom vi inte kan rädda de 10 procenten skall vi heller inte rädda de 90 procenten. Det är kontentan av majoritetens resonemang i det här fallet. Jag tycker för min del att det är ett cyniskt resonemang. Tänk, om vi hade samma syn på t. ex. sjukvården: om inte alla människor kan botas skall ingen få hjälp.

Så kommer argumentet att det är risk för utpressning. Det tycker jag faktiskt är det mest avslöjande argumentet – för mot vem skulle i så fall utpressningen riktas? Jo, naturligtvis mot kunden. Det är alltså prostitutionskunden, den man som förlustar sig med olyckliga, ofta nedknarkade småflickor, som vi skall värna om. För mig är det fullkomligt obegripligt.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 80 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! För tydlighetens skull, eftersom Lars-Erik Lövdén undrar om yrkandet stämmer överens med vad vi säger i vår motion, vill jag understryka att vi i motionen kräver att riksdagen beslutar att hemställa hos regeringen om ett lagförslag som kriminaliserar kunden i ett prostitutionsförhållande. Det är det som också yrkandet går ut på. Jag skulle ha kunnat yrka bifall också till motionen, men jag ville gärna bygga ut med argumenten i yrkandet, som också tar upp de svårigheter som är förenade med en kriminalisering.

Klarade man det här med socialpolitiska åtgärder vore det förstås bäst, men vi ser en kriminalisering som *ett* sätt att bekämpa prostitutionen och dessutom ett verkningsfullt sätt. Jag tror, precis som Gunilla André, att det kraftigt skulle begränsa antalet prostituerade. Man vänder sig ju inte mot de prostituerade utan mot männen, som det faktiskt inte är synd om – det är vanliga män som använder prostituerade – och det tycker jag är helt berättigat att göra.

Beträffande de projekt som varit skrivs på s. 20 att man har uppnått framgångar i kampen mot prostitutionen. Ja, så länge dessa pågår och man får anslag till dem kommer man fram en bit, men det är inte verkningsfullt när projekten dras in. Då ökar prostitutionen igen. Det har bevisats av bl. a. Malmöprojektet. Det finns sådana bevis på andra håll också. Ett bland många sätt att bekämpa prostitutionen är att kriminalisera den. Det är förstås oerhört viktigt med jourverksamhet och socialt uppsökande verksamhet. Man måste sätta in socialpolitiska åtgärder i större utsträckning och också anslå pengar till sådana.

Anf. 81 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik:

Herr talman! Först beträffande frågan om mellanhänder och att prostitutionen skulle få mer dolda former. Det är inte bara utskottets bedömning utan det är en bedömning som såväl sexualbrottskommittén som prostitutionsutredningen gjort. Sammantaget gjorde man bedömningen att en kriminalisering skulle innebära att prostitutionen fick mer dolda former, med större risk för att de prostituerade blev beroende av mellanhänder. Det var alltså prostitutionsutredningens och sexualbrottskommitténs bedömning efter en utvärdering och efter erfarenheterna från socialförvaltningarnas arbete med prostitution runt om i landet. Så det är inte utskottet helt självständigt som har tyckt till, utan man stöder sig på en bedömning som faktiskt gjorts efter ett ganska långt utredningsarbete.

Sedan säger Inga Lantz att det är bra med sociala åtgärder, men när pengarna dras in ökar prostitutionen igen. Javisst. Jag sade i mitt inlägg tidigare att det naturligtvis inte är tillfredsställande att man riktar besparingsåtgärder mot den här typen av projekt. Det slår omedelbart igenom i form av ökad prostitution. Det visar inte minst erfarenheterna från prostitutionsprojektet i Malmö. Under den tid projektet drevs med den största intensiteten och med de största resurserna nådde man väsentliga framgångar i kampen mot prostitutionen. Men när resurserna drogs ner, slog det igenom i form av en ökad prostitution. Så har det varit i Stockholm och på andra håll i landet.

Jag tycker inte man skall hamna i fällan och säga att eftersom det är så ekonomiskt besvärliga tider – jag trodde i varje fall inte att jag skulle få höra det från vpk – och risken finns att de sociala prostitutionsprojekten dras in, måste man tillgripa statsrättsliga metoder för att komma åt prostitutionen. Jag tror att det är helt möjligt att uppnå betydande framgångar i kampen mot prostitutionen, om man bara sätter in rejäla resurser på den sociala sidan.

Tredje vice talmannen anmälde att Inga Lantz och Gunilla André anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 82 BJÖRN KÖRLOF (m):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten om kriminalisering av prostitutionen utom på en punkt. Jag instämmer i det väsentliga i den argumentation som Lars-Erik Lövdén här har fört. Jag vill tillfoga att det naturligtvis är så att om kriminalisering av prostitutionen verkligen skulle pressa tillbaka prostitutionen, skulle man inte heller tveka. Frågan är just om den verkligen gör det.

Lars-Erik Lövdén har här framfört argument om vilka former prostitutionen i så fall skulle ta sig – om den skulle bli mer underjordisk och om man i själva verket skulle utlämna de prostituerade kvinnorna ännu hårdare till kundernas godtycke, eller vad som skulle hända. Detta är en av de oroväckande faktorerna. Till det kan också fogas att om man skulle försöka sig på en kriminalisering, måste man göra klart för sig hur gärningsbeskrivningen faktiskt skulle se ut och hur man skulle kunna ringa in den. Sådana brott torde regelmässigt begås i avskildhet. Det torde vara uteslutet att man får fram några vittnen. Någon teknisk bevisning torde helt och hållet vara utesluten, om man inte kan gripa gärningsmannen just när han överlämnar vederlaget och på så sätt kan koppla det till den sexuella tjänst som just har gjorts. Sannolikheten för att man skulle kunna få fram en polisär verksamhet som leder till att man kan gripa gärningsmännen vid sådana tillfällen torde vara mycket liten. I själva verket löper man risken att mycket få åtal kommer att väckas, och i den mån de väcks och leder till process i domstol löper man risken att få farsartade domstolsförhandlingar – även om bakgrunden kan vara nog så allvarlig.

Herr talman! Med det lämnar jag det här ämnet och går över till frågan om stöd och hjälp till offren för sexuella övergrepp. Detta är en fråga som vi, som framgår av betänkandet, har diskuterat ett flertal gånger i utskottet under senare år. Förra året stannade utskottet för förslaget om kontaktperson men uttalade också att så snart man över huvud taget fick tillräckligt underlag borde en utvärdering ske av detta system. Jag skall inte upprepa vad Lars-Erik Lövdén har sagt – han har i stort sett citerat ur betänkandet. Det ledde som bekant fram till ett tillkännagivande till regeringen och pågående utredningsverksamhet av rättshjälpskommittén.

Det förtjänar understrykas att förutom just frågan om juridiskt biträde till våldtäktsoffer skall också frågan om vidare rättshjälp till också andra kategorier brottsoffer prövas. Vi får alltså anledning att återkomma till det, och det gör jag också senare i mitt anförande.

Det är välbekant att både utanför och i riksdagen drivs kravet på ett juridiskt biträde för våldtäktsoffer och att man snarast skall införa detta utan att avvakta rättshjälpskommitténs förslag, vilket som har sagts väntas föreligga kort efter jul. För moderata samlingspartiets del vill jag gärna säga att mycket talar för att kravet på juridiskt biträde är berättigat. För vår del kommer vi självfallet när rättshjälpskommitténs förslag föreligger att söka medverka till en lösning som tillgodoser de krav som många kvinnor och kvinnoorganisationer har fört fram. Denna gång har vi emellertid inte ansett oss kunna sluta upp bakom centerreservationen, eftersom vi medverkade till den starka skrivningen förra året som ledde till ett tillkännagivande till regeringen och till att förslag från utredningen kan väntas så snart.

Herr talman! Frågan om brottsoffrens situation inom straffrätten och brottsprocessen inskränker sig emellertid inte enbart till just våldtäktsoffer, även om det står klart att denna brottstyp påkallar särskild uppmärksamhet just från denna utgångspunkt. Ökningen av brottsligheten leder också till ett ökat antal offer av annat slag. Misshandel, lägenhetsinbrott med många gånger svår skadegörelse samt rånbrott med ökade inslag av våld och hot om våld gör att debatten på ett vidare plan också kommit att handla om behovet av att förstärka brottsoffrens ställning och från samhällets sida ge dem stöd och hjälp, av såväl juridisk som social, medicinsk och ekonomisk karaktär. Diskussion har sedan lång tid förts inom den kriminologiska vetenskapen, och läran om brottsoffren har faktiskt t. o. m. ett eget namn, nämligen viktologi.

Europarådets ministerkommitté har i juni i år antagit en rekommendation om brottsoffrets ställning inom ramen för straffrätten och processrätten. Skall Sverige följa den rekommendationen – och det tycker jag vi skall göra – så kommer det att leda till förändringar i vår lagstiftning. Det kommer också att kräva förändringar i utbildningen av poliser och andra som verkar inom rättsväsendet.

Det principiellt intressanta med den här rekommendationen är att den tydligt för in ett nytt rättssäkerhetsintresse i straffrätten, nämligen brottsoffrets. Tidigare har straffrätten och processrätten i allt väsentligt setts med utgångspunkt i en konflikt mellan staten och gärningsmannen, och mycken möda har lagts ned på att tillförsäkra den tilltalade en rad rättssäkerhetsgarantier. Detta är självfallet viktigt nog, men det står också klart att denna principiella uppläggning lett till att brottsoffrets situation kommit i skymundan.

Ministerkommitténs rekommendationer innebär att brottsoffret ges en ny och starkare ställning under hela förfarandet. Det gäller självfallet också – detta sagt med tanke på det särskilda yttrande centerpartiet har gjort till detta betänkande – den svåra frågan hur rättsväsendet skall ställa sig inför problemen när barn är brottsoffer. Viktiga frågor som avhandlas i rekommendationen gäller handläggningen på polisnivå under förundersökningen, under utfrågning av offret och vittnen, åtalsfrågor, domstolsförfarande, skyddet för offrets personliga integritet och privatliv (inte minst viktigt), skydd för offret inför risken för förnyade brott mot honom eller henne (vilket inte är minst vanligt just när det gäller sexualbrott), skadeståndsfrågor, rättsligt, socialt, medicinskt och ekonomiskt stöd osv.

Herr talman! Vi får anledning att återkomma till dessa frågor både när rättshjälpskommitténs förslag kommer och säkerligen också när vi prövar den svenska regeringens vilja och redobogenhet att tillämpa Europarådskonventionen i de här frågorna. Moderata samlingspartiet kommer att driva olika krav för att både minska brottsligheten och förstärka den enskilda människans skydd mot brott. Jag tycker att Europarådskonventionen är en god utgångspunkt för det arbetet.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 83 MARGARETA PERSSON (s):

Herr talman! Jag kommer här att tala för reservation 2, som också innebär ett bifall till min motion om att kunderna till de prostituerade skall kriminaliseras. För ett och ett halvt år sedan diskuterade vi samma fråga här, men mycket har hänt sedan dess.

Förekomsten av prostitution är och har alltid varit det yttersta tecknet på kvinnoförtryck. Att prostitutionen kan leva kvar i ett samhälle som vårt, där synen på kvinnors sexualitet så kraftigt förändrats under bara några årtionden, visar att vi har långt kvar till ömsesidiga och jämställda relationer mellan män och kvinnor. Prostitutionen överlever på grund av en gammal syn på kvinnor. Det är männen som delat in kvinnorna i två kategorier, båda behövliga för deras behov. Madonnan står för den ärbara, hustrun och modern. Horan står för den kvinna som mannen behöver för sina sexuella behov.

Den här synen på kvinnorna lever kvar. Män bladdrar nyfiket i herrtidningarna och porrtidningarna, jämför och diskuterar kvinnors utseende. Men hur många av männen skulle vilja att det var just deras hustrur som var utvikta?

Så länge vi inte kan möta varandra med hela vår kropp och själ är det svårt att få djupa relationer som är ömsesidiga. Prostitutionen, som fortfarande är mytomsusad, är ett slags smitta mot ömhet och ömsesidig sexualitet mellan män och kvinnor.

Under olika tidsepoker har man försökt stoppa prostitutionen, men alltid har aktionerna satts in mot kvinnorna, aldrig mot männen – de har gått fria.

De som varit emot prostitutionen är egentligen också av två kategorier. Det finns en grupp som i prostitutionen har sett hur syndig sexualiteten är och därför velat stoppa prostitutionen, därför att man velat förneka människors behov av sexualitet. Det är den ena gruppen.

Den andra gruppen bekämpar prostitutionen av en helt annan anledning. Vi gör det därför att vi menar att mäns och kvinnors sexualitet är en väldigt viktig faktor. Sexualiteten är viktig, och vi måste se till att kvinnor och män kan mötas i en ömsesidig upplevelse utan förbud. Därför måste vi befria sexualiteten från de bojor och myter som prostitutionen vidmakthåller.

Vi måste se till att inte fler kvinnor dras in i prostitutionsträsket. Ytterst få kvinnor klarar sig från prostitutionen med självkänsla och trygghet i behåll.

Sedan vi senast diskuterade den här frågan har mycket hänt. Nu är det plötsligt ett annat skäl som gör att prostitutionen blivit ett direkt och konkret hot mot allas våra framtida kärleksrelationer, och det är aids. Jag är uppriktigt rädd för att om aids fortsätter att sprida sig utanför riskgrupperna – vilket den gör bl. a. så länge könshandeln får fortsätta – kommer hela samhällets syn på sexuella relationer att vara förändrad om några år.

Kanske får vi tillbaka en mycket hård äganderättsmoral. Om några år – om inget händer – kanske vi inte längre diskuterar otrohet och tillfälliga förbindelser i de termer som vi i dag gör. Då kanske det handlar om att partners otrohet blir ett direkt hot mot den andres liv. Att vara otrogen kan bli dödligt farligt. Vad händer då med vår sexualmoral?

I den gamla moralen var det mannen som ägde kvinnan. Regler och moral var till för att kontrollera hennes sexualitet. Skall vi tvingas tillbaka till den tiden?

Hur blir det med våra ungdomar, som med nödvändighet måste pröva sig fram bland olika partner? Kommer det att vara omöjligt?

Skall vi helt enkelt inte kunna inleda en förbindelse utan att först kräva ett färskt läkarintyg?

Jag är rädd för utvecklingen i framtiden, för jag vet hur snabbt värderingar kan ändras. Kommer kvinnors sexualitet återigen att stängas in? Kommer männen då att kräva statliga bordeller med läkarundersökta kvinnor, som de kan gå till? Det låter långsökt i dag, fast i morse fick jag kvittera ut ett rekommenderat brev från en person som föreslog just detta. Och under aidshotet ändras våra värderingar snabbt.

Jag menar alltså att aidsriskerna gör att vi nu måste se på prostitutionen med nya ögon.

I dag är prostitutionen en av aidssmittans vägar ut i samhället. Om vi vill slå vakt om människors rätt och möjlighet till ömsesidiga relationer i framtiden, utan läkarintyg, måste denna smitta stoppas nu, innan allt det här händer.

Myndigheterna gör för närvarande olika insatser, men fortfarande görs ingenting för att stoppa kunderna. Det är dags nu. Det är kunderna som sedan går hem till fru och barn eller till andra kvinnor, som i sin tur kan smitta andra.

Kunderna måste kriminaliseras. Kvinnorna måste vi hjälpa till vård. De lagar som nu finns gör att myndigheterna kan ingripa för att hjälpa kvinnorna, om man vill. Men mot männen finns det inga lagliga möjligheter att göra något, fast det är männen som sprider smittan vidare till helt ovetande människor.

Jag har inte använt aids som ett skäl i min motion. Synen på prostitutionen som en kärlekssmitta har jag, oavsett aids.

Jag kan i dag konstatera att justitieutskottet i sitt betänkande behandlar motionerna om prostitutionen betydligt allvarigare än förra gången vi diskuterade denna fråga. Jag är glad för denna ändrade inställning. Men tydligen vågade inte utskottet ändra uppfattning om kunderna. Utskottet använder fortfarande tre slitna argument, som inte längre är hållbara, mot en kriminalisering.

Det första skälet är att prostitutionen blir svåråtkomlig för myndigheterna om kunderna kriminaliseras. Visst finns det sådana risker. Jag hade en debatt med Gertrud Sigurdson i våras där vi bl. a. diskuterade detta. Hon menade att det kunde bli svårt att nå kvinnorna. Men efter sommarens händelser, som bl. a. inneburit att smittade prostituerade fått fortsätta sin verksamhet och smitta kunder inför ögonen på samhällets tjänstemän, känns det argumentet litet besvärande. Man lyckades inte stoppa prostitutionen i alla fall, trots att den var så uppenbart synlig.

Jag tror att allmänheten, i alla fall i Stockholm, i nuvarande läge har mycket svårt att förstå att den könshandel som i dag bedrivs, med de uppenbara faror som finns, får fortsätta mitt framför myndigheterna.

Det andra skälet som utskottet anför är att kunderna kan bli utsatta för utpressning. Men det kan de väl redan i dag? Vi minns alla de pressdebatter som förekommit om vissa uppsatta mäns besök hos prostituerade. Att massmedia skrivit så upphetsat om enskilda mäns förehavanden visar om något att dessa kunder mycket väl kan utsättas för utpressning redan i dag.

Jag tror inte det skulle bli någon avgörande skillnad om vi fick en kriminalisering av kunderna.

Det tredje skälet är att det blir svårt att kontrollera efterlevnaden. Det kan hända. Men det har inte hindrat oss från att stifta lagar förr. Vem kontrollerar egentligen om vi har våra säkerhetsbälten på? Vem knackar på dörren hemma och frågar om vi har slagit våra barn? Kontrollen av efterlevnaden är väl egentligen ännu svårare när det gäller t. ex. barnagan. Ändå valde vi att stifta en lag just därför att vi måste visa att det är fel att slå barn. Det har betytt mycket för den allmänna synen på barnuppfostran.

På samma sätt är det med en kriminalisering av kunderna. Vi måste slå fast att det är fel att köpa sexualitet, när konsekvenserna av dessa köp är så förödande. Jag anser att de är förödande oavsett aidsriskerna. Men med aidshotet i bakgrunden tror jag de flesta kan instämma i att konsekvenserna av en fortsatt prostitution är förödande för hela samhället.

Sedan säger man att de sociala insatserna kanske skulle minska. Varför skulle de minska för att vi stiftar en lag emot kunderna? Det finns ingenting som talar för det. Tvärtom, om vi äntligen skulle ta krafttag mot prostitutionen skulle väl ändå detta tala för att vi fick fram mer resurser för att hjälpa kvinnorna.

Jag är helt övertygad om att allt färre skulle gå till prostituerade, om vi stiftade en lag. Sakta men säkert skulle kundkretsen minska. Därmed skulle färre flickor dras in i prostitutionskarusellen.

Jag är också övertygad om att vi aldrig har haft lättare än just nu att stifta en sådan lag. I dag är Stockholms befolkning djupt upprörd och uppskakat över prostitutionens betydelse. Både män och kvinnor kontakter mig mycket ofta. Allt fler män har de senaste veckorna hört av sig och sagt, att nu måste väl de där kunderna äntligen stoppas.

Sedan vi senast diskuterade det här har flera politiska grupperingar tagit ställning för en kriminalisering, trots att aidshotet då inte var lika aktuellt. Socialdemokratiska kvinnoförbundet har gjort det, liksom vpk:s partikongress och nu senast folkpartikvinnorna i Stockholm.

Om vi någonsin skall kunna minska prostitutionen skall vi göra det nu. En kriminalisering löser inte alla problem. Det viktiga är naturligtvis att hjälpa kvinnorna ifrån prostitutionen. De sociala medlen har vi egentligen redan om vi vill utnyttja dem, men vi får inte låta kunderna – männen – gå fria från ansvar.

Jag hoppas att det, när vi nu går till beslut i den här frågan, skall vara möjligt för ledamöterna att rösta efter sin egen övertygelse. Prostitutionens kunder är inte partipolitiska. De finns i alla läger. Som riksdagsledamöter har vi ett ansvar för att markera att det är oansvarigt att gå till prostituerade.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till reservation 2.

Anf. 84 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! I mars 1984 väcktes en moderat motion med anledning av regeringens proposition 1983/84:105 om ändring i brottsbalken. Den motionen, med Margareta Gard som första namn, behandlade sexualbrotten.

Man konstaterar i motionen att det finns mycket starka skäl för att kvinnor, som utsatts för sexuella övergrepp, redan vid förundersökningen

skulle ha tillgång till juridiskt biträde och självfallet också i samband med rättegång.

Inte sällan förekommer att kvinnor utsätts för långdragna, närgångna förhör både av domare, åklagare och försvarare. Därför är det inte tillräckligt att ge kvinnan tillgång till en kontaktperson även om, herr talman, detta i och för sig innebär en viss förbättring. Men tillfredsställande är det inte! Vi anser att ett juridiskt biträde – oftast en erfaren jurist, vanligen en advokat – skall biträda henne.

Utskottet erinrar i sitt betänkande 1985/86:3 om den betydelsefulla reformering av lagstiftningen om sexualbrott som genomfördes den 1 juni 1984. Man fortsätter med att framhålla att "ämnet nu är föremål för konstruktiva överväganden i rättshjälpskommittén". Därför anser sig utskottet sakna anledning att ta några initiativ i frågan. Kommittéarbetet var också anledningen till att den moderata motionen, som i voteringen stöddes av ett antal moderater, inte upprepades under detta års allmänna motionstid.

Men, herr talman, jag vill redan nu deklarerat att vi anser frågan om juridiskt biträde till kvinnor som utsätts för sexuella övergrepp så viktig att vi, även om kommittén förväntas lägga fram resultatet av sitt arbete under 1986, kommer att upprepa våra krav under den allmänna motionstiden inför kommittéarbetets slutskede.

Herr talman! Jag har således inget eget yrkande i dag men har här klart velat deklarerat var de moderata kvinnorna står i den här frågan.

I detta anförande instämde Nic Grönvall, Görel Bohlin och Blenda Littmarck (alla m).

Anf. 85 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har uppsatts om detta plenums fortsättning i kväll kl. 19.30 efter sedvanligt middagsuppehåll.

Anf. 86 BENGT HARDING OLSON (fp):

Herr talman! Sexualbrottsligheten är en samhällsföreteelse som måste bekämpas på alla upptänkliga sätt. För att skapa full trovärdighet om samhällets vilja och förmåga på det här området krävs det kraftfulla åtgärder. Mot denna bakgrund vill jag ta upp några särskilda punkter.

Den första punkten gäller ungdomsprostitutionen. Enligt lagen är ungdomsprostitutionen kriminaliserad; det framgår direkt av brottsbalkens 6 kap. 10 §. Det kallas för förförelse av ungdom. Men i verkligheten existerar kriminalisering endast på papperet, eftersom detta lagrum nästan aldrig tillämpas. Detta konstaterar och noterar utskottet i sitt betänkande blott och bart som ett faktum. Enligt min mening är det en något lättvindig hantering. Naturligare är, om man nu inte vill avskaffa lagrummet, att man kräver en effektivare tillämpning, oavsett vad man tycker om frågan om en total kriminalisering. Om man passivt accepterar att gällande rätt på det här området inte tillämpas, finns det en uppenbar risk för urholkning av allmänhetens tilltro till samhällets intresse av att bekämpa ungdomsprostitutionen.

Den andra punkten gäller brottsoffrens ställning över huvud taget.

Beträffande brottsoffren konstaterar utskottet att det finns ett behov av ett bredare grepp, alltså inte bara den självklara – enligt min uppfattning helt självklara – rätten till ett juridiskt biträde. Men något bredare grepp tas inte. Enligt min mening är detta att beklaga. Utskottet nöjer sig med att utgå – jag betonar utgå – ifrån att brottsofferfrågorna kommer att aktualiseras i framtiden. Men själv demonstrerar man inte någon offensiv anda. En väg att utan några större ansträngningar förbättra brottsoffrens ställning redan inom gällande lag är exempelvis att intressera kommunerna för att inom socialtjänstens ram ge stöd åt brottsoffren för att på den vägen undvika att de här människorna blir betraktade och behandlade som rättssamhällets styvbarn – det förtjänar de verkligen inte.

Den tredje punkten som jag vill ta upp är själva rättegången i sexualbrottmålen. Det gäller särskilt förhör med barn som har blivit utsatta för sexualbrott och framför allt barns närvaro i domstol.

Utskottets beskrivning förefaller alltför positiv. Min egen uppfattning är att barn hörs i domstol i betydligt större omfattning än vad utskottet påstår. Ibland utsätts barn t. o. m. för nya förhör i hovrätten.

Det här är naturligtvis ett problem med många aspekter. Jag inskränker mig här till att kallt konstatera att rättsväsendet är i skriande behov av en straffprocessuell utredningsmodell som både effektivt och skonsamt kan säkra barns berättelse i utredningar och vid rättegångar. Förhoppningsvis kommer den pågående översynen av rättegångsbalken att leda till ett sådant resultat.

Herr talman! Jag har inte något särskilt yrkande, men jag har känt ett oavvisligt behov av att framföra dessa synpunkter för kammarens kännedom.

Anf. 87 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik:

Herr talman! Först vad gäller frågan om juridiskt biträde skall samma regler som i andra sammanhang även tillämpas när det är fråga om sexualbrott. När denna fråga behandlades 1984 gjorde utskottet ett uttalande som också gavs regeringen till känna. Utskottet sade då att "frågan huruvida regleringen bör ges en generell giltighet och omfatta t. ex. även fall av andra våldsbrott och annan brottslighet" måste undersökas. Regeringen har sedan givit rättskommittén i uppdrag att titta på hithörande frågor.

Bengt Harding Olson sade att utskottet har behandlat frågan om förförelse av ungdom alltför lättvindigt. Utskottet säger under rubriken Utskottets bedömning på s. 21: "Trots dessa problem vill utskottet emellertid framhålla betydelsen av en skärpt respekt för bestämmelsens efterlevnad ---." Det är ett bestämt uttalande från utskottet där vi kräver att man i större utsträckning tillämpar reglerna och bedriver brottsspanande arbete i enlighet med de regler som finns i brottsbalken när det gäller förförelse av ungdom.

Utskottet behandlar inte frågorna lättvindigt utan har tagit allvarligt både på frågan om juridiskt biträde och bestämmelserna om förförelse av ungdom.

Anf. 88 BENGT HARDING OLSON (fp) replik:

Herr talman! Man kan alltid diskutera vad som är lättvindigt eller inte. Jag vidhåller bestämt att utskottets uttalande inte är tillräckligt kraftfullt.

När regeln i brottsbalken 6:10 kom till ansåg, förmodar jag, både

utredningen, utskottet och riksdagen att den här lagen var möjlig att tillämpa. Något annat hade varit orimligt. Härefter har det egentligen inte gjorts några allvarliga försök att tillämpa lagen. Dessutom underskattas något effekten av polisens åtgärder och andra rättsliga åtgärder för att avskräcka från denna trafik.

Den rimliga slutsatsen måste bli att lagen, som den nu existerar beträffande ungdomsprostitution, skall ges en rimlig chans att tillämpas i praktiken. Om det visar sig att detta är omöjligt skall lagen upphävas eller förändras. Det är min bestämda mening att man under den period som lagen tillämpas kommer att erhålla värdefull kunskap, som kan ha stor betydelse vid den fortsatta behandlingen av frågan om den totala kriminaliseringen av prostitutionen.

Jag vill avslutningsvis säga att det enligt min uppfattning är en oacceptabel dubbelmoral att ha lagar som inte tillämpas. Det skadar tilltron till hela vårt rättssystem.

Anf. 89 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik:

Herr talman! Jag förstår fortfarande inte i vad mån detta kan föranleda kritik av utskottets ställningstagande. I betänkandet står det att utskottet vill "framhålla betydelsen av en skärpt respekt för bestämmelsens efterlevnad; den avskräckande effekt som polisens brottsspanande verksamhet har på gatuprostitutionen bör inte underskattas". I slutklämmen skriver utskottet: "Med dessa uttalanden avstyrker utskottet bifall till motion 491."

Detta är ett bestämt uttalande från utskottet, och jag förstår inte riktigt den kritik som har riktats mot utskottets behandling av frågan.

Anf. 90 BENGT HARDING OLSON (fp) replik:

Herr talman! Det viktigaste i frågan om ungdomsprostitution är inte kritiken och åt vilket håll den riktas. Det viktigaste är situationen i samhället i dag, och den är jag missnöjd med.

Anf. 91 ALF SVENSSON (c):

Herr talman! Jag begärde ordet för att yrka bifall till det yrkande som Inga Lantz lade fram här i kammaren. Det fångar på ett bra sätt den problematik och den misär som döljer sig bakom hela den människoförnedrande prostitutionen.

Det är säkert helt korrekt att en kriminalisering av kunderna inte löser alla problem. Det är i och för sig det vanligaste argumentet mot saker och ting som man ogillar, att man talar om att de inte löser alla problem. Det kanske också är riktigt att en kriminalisering av kunderna skulle försvåra sociala insatser, men därom lär vi inte veta särskilt mycket.

Riksdagen har inte alltid, vilket Margareta Persson på ett utomordentligt sätt exemplifierade här, väjt för åtgärder bara för att det kan vara svårt att uppdaga det som sker eller för att det kriminella sker bakom den stängda dörren. Det vore förskräckande om inte den lagstiftande församlingen, riksdagen, tror på lagars normativa betydelse. Nog finns det fog för att tro att en kriminalisering skulle få i varje fall vissa kategorier av kunder att avstå från könshandeln.

Herr talman! Jag vill vidare understryka hur nödvändigt det är att försöka dika ut alla de träsk där prostitutionen frodas. Det är inget tvivel om att drogbruk kan leda till prostitution, och den enorma mängd pornografialster som vräks över människor påverkar och drar naturligtvis ner respekten för medmänniskors integritet. Jag har många gånger funderat över hur barn och ungdom påverkas – jag är säker på att de påverkas – av att se den könsexponering och sexbrutalitet som finns på bilder och förstasidor så gott som överallt i samhället.

Herr talman! Det har nu och då talats om frizoner även i sexuella sammanhang. Jag tycker att man skulle få frizoner så att barn, ungdom och vi alla slapp att överallt se den förnedring som pornografin visar upp och den sexuella förvillelse som pornografin säkert skapar.

Herr talman! Jag vill också få sagt att den s. k. sexuella frigörelse som så många hejade fram, i synnerhet under 1960-talet, onekligen skapade förutsättningar och underlag för den sexuella relativism som mycket väl kan leda ut i prostitution. Jag tycker faktiskt att åtskilliga välpolerade opinionsbildare och stilbildare bär en del av ansvaret för att sexhandeln blivit så vanlig.

Det s. k. Malmöprojektet var lyckat; det har omtalats av många. Det är inte rimligt att ställa sociala insatser mot en kriminalisering. Herr talman! Jag tycker att det i allra högsta grad är angeläget med både-och.

Överläggningen var härmed avslutad.

Justitiekommitténs betänkande 1

Mom. 1 (instansordningen i passärenden)

Utskottets hemställan bifölls med 290 röster mot 16 för motion 15 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 7 (förenklad handläggning av vapenärenden)

Utskottets hemställan bifölls med 285 röster mot 24 för motion 1984/85:1650 av Elis Andersson och Rolf Rämgård i motsvarande del samt motion 1984/85:1658 av Paul Lestander och John Andersson.

Mom. 8 (villkor om obrukbarhet för vissa vapen, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 290 röster mot 18 för motion 1983/84:759 av John Andersson m. fl.

Mom. 10 (sänkning av avgiften i vapenärenden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 1984/85:1650 av Elis Andersson och Rolf Rämgård i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (tillsättning av revisionssekreterare)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion 15 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Justitieutskottets betänkande 3

Mom. 1 (juridiskt biträde åt personer som utsatts för sexuella övergrepp m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 245 röster mot 63 för reservation 1 av Gunilla André och Elving Andersson.

Mom. 2 (kriminalisering vid prostitution)

Först biträdades reservation 2 av Gunilla André med 49 röster mot 18 för det av Inga Lantz under överläggningen framställda yrkandet. 241 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 243 röster mot 47 för reservation 2 av Gunilla André. 19 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3-6

Utskottets hemställan bifölls.

8 § Föredrogs

Justitieutskottets betänkande

1985/86:2 Överenskommelse mellan Sverige och Ungern om inbördes rättshjälp i brottmål (prop. 1985/86:8)

Utskottets hemställan bifölls.

9 § Centralamerika

Föredrogs utrikesutskottets betänkande 1985/86:1 om Centralamerika.

Anf. 92 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Mycket kan sägas om situationen i Centralamerika. Centralamerikafrågan har ju varit uppe till behandling under många år, och vid åtskilliga tillfällen har det förekommit debatt här i kammaren, oftast på initiativ av vpk. Det finns ingenting som inte talar för att så blir fallet även i fortsättningen. Utskottet har ju också i sitt betänkande påpekat att frågan har diskuterats flera gånger.

När det gäller Centralamerika är det grundläggande problemet den ena av stormakternas, dvs. USA:s, roll i sammanhanget, USA:s absoluta hänsynslöshet gentemot små och svaga grannar. Centralamerika har ju alltid betraktats som Förenta Staternas bakgård. Historiskt sett – och även om vi håller oss till efterkrigsåren – har USA gång på gång gjort direkta militära ingripanden i de centralamerikanska staternas inre förhållanden. Guatemala är ett exempel. Under efterkrigstiden hade man där först en ganska progressiv regim. Det var visserligen en militärledning, men det genomfördes i alla fall blygsamma jordreformer. Det var trots allt en förändring till det bättre. Regimen störtades av USA med direkt ingripande av marinkår, flyg och annat. Ledaren, överste Arbenz, fick lov att försvinna, och sedan vidtog

det omfattande dödandet i Guatemala. Det finns andra exempel från åren därefter.

I dagsläget är det naturligtvis framför allt Nicaragua som väcker uppmärksamhet. USA ingriper på det mest uppseendeväckande sätt mot en liten grannstat, underhåller en direkt intervention av främmande trupper, förser trupperna med vapen och minerar hamnar. Det gäller alltså en grannstat, och det hela sker utan krigsförklaring, osv.

Motiven för president Reagans administration att göra de här sakerna är, som man säger, att stoppa kommunismens utbredning. Man vill hindra att den andra stormakten, Sovjetunionen, får inflytande och fast fot i området. Det är bara att konstatera att ingen av de här staterna i Centralamerika vill bli någon som helst satellit till Sovjetunionen eller på något sätt beroende av Sovjetunionens inflytande. De vill få mänskliga förhållanden, en social utveckling. De vill avhjälpa nöden och förbättra levnadsförhållandena för folket. De vill ha frihet. USA:s politik får den rakt motsatta effekten. Det blir naturligtvis alltmer så, att de här staterna söker sitt stöd där de kan få det, dvs. hos den andra stormakten, Sovjetunionen. Det finns politiker i USA i alla läger, både i det republikanska och i det demokratiska partiet, som starkt fördömer USA:s politik och som anser att USA, världen i övrigt och freden i området skulle gagnas mycket mer av en politik som understödde utvecklingen i länderna i fråga, som såg till att folket fick det bättre och att handel och andra kontakter utvecklades. Men så har det inte blivit, och vi får tydligen vänta på en ändring av USA:s politik.

Herr talman! I nästa betänkande kommer vi att behandla Afghanistan och dess självständighet. Här är den andra stormakten, Sovjetunionen, inblandad. Det finns en fempartimotion, som utskottet givetvis helt har ställt sig bakom. Det skulle vara glädjande om vi i fortsättningen kunde få motsvarande uppslutning i den svenska riksdagen när det gäller att fördöma USA:s interventioner och USA:s hot mot t.ex. Nicaraguas självständighet. Vi borde kanske intressera oss för – som när det gäller den andra sidan – ett gemensamt fördömande av och avståndstagande från USA:s politik i Centralamerika.

Herr talman! Jag har i det här fallet inget yrkande. Vi är medvetna om att vår motion, som ligger till grund för betänkandet, behöver utmejslas ytterligare. Det är fortfarande aktuellt med en europeisk Contadoragrupp, och vi skall återkomma till det. Det är fortfarande aktuellt att titta på befrielse rörelsers soldaters rättigheter enligt internationella konventioner, t. ex. i El Salvador och Guatemala. I övrigt stöder vi utskottets hemställan.

Anf. 93 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Jag begärde ordet i den här debatten innan jag visste var Oswald Söderqvist skulle hamna med sitt inlägg, och jag kan väl få uttrycka en stilla glädje och tillfredsställelse över att inlägget denna gång inte var riktigt så ensidigt som vi ibland har fått höra när det gällt att betrakta USA:s roll. Jag vill gärna säga att vi som försöker följa utvecklingen i Centralamerika – också vi moderater – har en starkt kritisk hållning till USA:s politik i detta område, men vi är å andra sidan utomordentligt försiktiga med att låta den hållningen leda till ensidighet i bedömningen.

Jag skulle vilja använda det här tillfället till att göra en liten genomgång av det skeende som pågår i och omkring Centralamerika för att påvisa att det är ett område som är internationellt mycket uppmärksammat. Jag kunde kanske börja den genomgången genom att peka på det negativa först, nämligen USA:s alldeles nyligen tagna kongressbeslut om stöd med 27 miljoner dollar till Contrasrörelsen. Detta beslut är förenat med villkor om att medlen inte får användas till vapenköp, men man har anledning att anta att i varje fall transportfordon och annat sådant kommer att inköpas. Jag betraktar det som ett negativt beslut ur den synpunkten att det stärker den strid som pågår vid Nicaraguas gräns.

Vi skall också notera att konflikten håller på att svänga såvitt gäller de militära framgångarna. Contrasrörelsen har försvagats, och sandinisternas mycket stora krigsmakt i Nicaragua förefaller nu alldeles bestämt ha tagit den militära ledningen. Det är viktigt att notera det, Oswald Söderqvist och alla ni andra som så gärna stöder sandinistfrontens hållning när det gäller de inrikes förhållandena i Nicaragua. Just i stödet för en hållning som innebär ett undantagstillstånd och en begränsning av det fria ordet återopas ju krigsförhållandena i Nicaragua. Jag vill gärna peka på att det är alldeles uppenbart att den situation som har rått inte längre råder. Nicaraguas krigsmakt har i stor utsträckning kontroll över gränsområdet mot Honduras.

Internationellt är emellertid aktiviteten mycket stor. Jag skall göra en genomgång av vad jag menar är väsentligt, internationellt sett.

Toppmötet i Genève behandlade i ett stort avsnitt alldeles säkert frågan om regionala konflikter. Vi kan vara övertygade om att Gorbatsjov och Reagan där diskuterade konfliktriskerna i Centralamerika, i Karibien och kanske t. o. m. i Sydamerika. Vi skall registrera det, eftersom det utan tvivel betyder en minskad laddning, en minskad risk för att Centralamerikakonflikten utvecklas till en öst-väst-konflikt – något som vi alla har fruktat.

Jag vill vidare peka på Contadoragruppens beklagliga misslyckande och gärna också på en trolig anledning till detta misslyckande; ja, det finns faktiskt två. Den 20 november, alltså för omkring en vecka sedan, försökte man nå enighet kring ett tredje utkast i Contadoratraktaten – ett 64-sidigt dokument som skulle reglera förhållandena på den centralamerikanska halvön för att därmed leda till avspänning mellan nationerna.

Anledningen till misslyckandet kan väl sägas vara tvåfaldig, som jag sade. Det ena skälet är säkerligen den försvagade ställning som regeringarna i Contadorgruppen har inrikespolitiskt. Det råder kris i Colombia och Mexico. Men den främsta anledningen är säkerligen att varken Nicaragua eller dess kringliggande grannstater för närvarande är beredda att acceptera den långtgående reglering av rustningsförhållandena och internationellt umgänge som denna traktat skulle innebära.

Det är då att notera att det hölls en internationell överläggning i Luxemburg för ungefär en vecka sedan, där Contadorgruppen och de centralamerikanska staterna sammanträffade med utrikesministrar från EG-länderna. Där blev det alldeles tydligt genom ett brev från Daniel Ortega att Nicaraguas ledning för närvarande ställer sig direkt avvisande till att acceptera Contadoragruppens traktat. Det är också viktigt att notera när vi skall bedöma de inrikespolitiska förhållandena i Nicaragua. Det är vidare

intressant att notera att till EG-staternas avtal med de mellanamerikanska republikerna fogades två tilläggsprotokoll. I det ena villkorsgjorde Västtyskland sitt deltagande i stödet för Centralamerika dels genom att knyta sitt bistånd till utvecklingsprojekt, dels genom att de centralamerikanska staterna ålades att stödja en utveckling *mot* och till stöd *för* mänskliga rättigheter. I det andra ville Frankrike knyta villkoren för sitt deltagande till att det stöd som EG lovade fick bli ett regionalt stöd och inte dirigeras till något av länderna i regionen.

Jag kan också påpeka att det i dagarna har varit val i Honduras och Guatemala. Det är alltså en livaktig politisk situation som råder i och omkring de centralamerikanska staterna, där de flesta krafter i världen strävar mot att avdramatisera utvecklingen. Jag tycker därför att det vore förödande om vi i Sveriges riksdag skulle försöka välja sida och föra en ensidig politik. Det grundläggande för allt vi gör när det gäller Centralamerika måste vara att säkerställa de centralamerikanska folkens rätt till social utveckling, ja, närmast till social revolution. Den fattigdom som där råder och de sociala orättvisorna kan aldrig utgöra grundvalen för en varaktig fred. Vårt främsta ansvar är alltså att med balans och måtta stödja denna utveckling och avhålla oss från ensidighet.

Jag delar som sagt i många avseenden den kritik som har framförts mot USA:s politik, men jag vill absolut inte ta ensidig ställning i den här konflikten.

Vi ser hur Europas nationer ställer upp på det sätt som jag förut här i riksdagen har efterlyst till stöd för en fredlig utveckling i Centralamerika. Genom att vi inte deltar i det europeiska samarbetet lämnas Sverige utanför. Vore det inte en möjlig och lycklig utveckling, om Sverige tillsammans med Norge, som likaledes står utanför EG-gemenskapen, kunde i en gemensam ansträngning starta och utveckla ett internationellt bilateralt avtal om internationellt stöd till de centralamerikanska republikerna, där vi gärna finge öronmärka vårt bidrag till dessa länders utveckling genom att knyta villkoren för stödet till fredlig utveckling, stöd för mänskliga rättigheter och utvecklingsstöd enbart för utvecklingsprojekt till stöd för folken i dessa länder.

Herr talman! Jag har inga yrkanden.

Anf. 94 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Man kan säga att det är tur att vpk väcker motioner om Centralamerika, så att Nic Grönvall får möjlighet att utveckla sin syn. Det är en syn som ingalunda stämmer överens med hans eget partis agerande och ställningstagande i den här frågan, som ju framför allt, och mycket tydligt, utmärks av en oerhörd ensidighet. Aldrig någonsin ser man fel hos stormakten USA, men däremot massor av fel hos dessa småstater i Centralamerika och deras representanter.

Det finns mycket som man skulle kunna säga om det Nic Grönvall här anför. Han talar om den stora nicaraguanska krigsmakten. Jag kan försäkra Nic Grönvall att sandinisterna i Nicaragua gärna skulle ha lagt mycket mindre av sina mycket knappa resurser på militära rustningar, om de hade fått vara i fred och utveckla sitt land utan de hot som de har blivit utsatta för

sedan 1978 av den store grannen i norr. Vad skall de göra? Har inte de liksom alla andra stater rätt att försvara sin självständighet och bygga upp en militär apparat för det ändamålet?

Samma sak gäller när man talar om undantagstillståndet. Om en småstat under åtskilliga år blir utsatt för det som Nicaragua har blivit utsatt för: mineringar av egna hamnar, en oerhörd press över gränserna och långt in i landet av starka militära styrkor, understödda av en stormakt, en bojkott av handeln som slår oerhört hårt mot näringslivet och hela det sociala systemet – så är det väl klart att det blir oro och svårigheter i ett sådant land. Då hjälper det inte att man med knappa resurser försöker bygga upp social service, sjukvård osv., utan då måste man ibland ta till undantagstillstånd. Man kan inte låta vad vi kallar det fria ordet blomstra och låta alla som är kritiska komma till tals – det tycker jag är helt klart. I så fall skulle man kanske över huvud taget inte kunna hålla ihop staten längre, och det är ju just det USA vill. Det skall man också komma ihåg när man talar om undantagstillståndet.

Contadorgruppen kommer vi, som jag har sagt, att återkomma till. Det finns mycket att säga om varför Nicaragua har sagt nej till det senaste Contadoraförslaget. USA:s påverkan finns i bakgrunden där också. Man har från det hållet rest svårigheter för Contadorgruppens arbete som jag tycker är det viktigaste i det fallet.

Det talas om demokrati här. Det är USA:s ändrade strategi i de här frågorna. Vi kan se det även i Europa, t. ex. i Turkiet. Det lönar sig inte längre för USA att hålla militärjuntor på många ställen, därför att ekonomin klappar ihop och de klarar inte av det. Då måste de tillsätta civila regeringar för att få tillbaka litet av sina pengar. Det är detta vi ser.

Anf. 95 NIC GRÖNVALL (m) replik:

Herr talman! Jag är angelägen att säga – även om det bjuder mig emot därför att det skulle sätta min egen person litet grand i fokus, vilket känns plågsamt i denna förnäma församling – att Oswald Söderqvist nog skall börja uppfatta mig såsom en företrädare för moderata samlingspartiet och inte för mig själv. Den anklagelse som han vill rikta mot moderaterna är alltså inte förtjänt.

När det gäller den fråga som är den mest plågsamma i debatten just nu, nämligen undantagstillståndet i Nicaragua, vill jag gärna nämna ett par siffror för att man skall kunna bedöma värdet av Oswald Söderqvists uppgift om det nödvändiga i detta undantagstillstånd.

Nicaragua har för närvarande en armé av ungefär 50 000 man. Nicaragua spenderar ungefär 50 % av sin nationalbudget på armén. Vi vet att contras är försvagade, och vi vet att angreppen mot Nicaraguas territorium för närvarande inte är särskilt överhängande.

Det går inte längre att hävda att den krissituation som Oswald Söderqvist refererar till är ett godtagbart underlag för att förtrycka det fria ordet, för att driva en odemokratisk utveckling, för att upprätthålla ett undantagstillstånd i Nicaragua.

Anf. 96 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Vi har i varje fall ännu inte i praktisk politik, i uttalanden från moderata samlingspartiet eller i dess agerande här i den svenska riksdagen sett att partiet på något sätt skulle ställa upp bakom de synpunkter som här har framförts av Nic Grönvall. Jag välkomnar naturligtvis om vi i fortsättningen får se en sådan svängning som Nic Grönvall vill påstå finns i det partiet. Det är ju bra om vi får se det på verkligt stark grund och inte bara av Nic Grönvalls utsaga.

Den omsorg som Nic Grönvall visar beträffande contras militära svaghet är litet förvånande. Det är ju, tycker jag, ett bevis för vilket stöd detta lilla land på 5 miljoner invånare har av sin befolkning, att man trots den oerhörda pressen har lyckats hålla ihop sitt folk och lyckats mobilisera sina krafter och kunnat slå tillbaka attackerna. Det skulle vara intressant om Nic Grönvall hade redovisat några militära styrkeuppgifter också från den andra sidan om hur mycket som finns där och hur mycket USA har ställt upp med för att understödja contras som opererar från Honduras och också – i varje fall tidigare – vissa styrkor söderifrån, från Costa Rica.

Det är också mot den här bakgrunden som jag tycker att man skall se undantagstillståndet. Jag tycker inte att det är något stort problem i den här debatten. Jag tycker att en liten stat som blir utsatt för det tryck som Nicaragua har blivit utsatt för måste vidta extraordinära åtgärder. Nicaragua har inte bett om att tvingas hålla en stark krigsmakt, inte bett om att bli utsatt för handelsbojkott, inte bett om att bli anfallet utifrån. Och man måste naturligtvis på alla sätt försöka hålla ihop sitt land och sin stat.

Det har man gjort – men det fordrar ibland extraordinära åtgärder. Detta har i varje fall jag full förståelse för, mot bakgrund av vad man blivit utsatt för. Det är naturligtvis en fråga om värderingar, men min värdering är att Nicaragua har sin fulla rätt att vidta sådana åtgärder när man är efter år blir utsatt för det som man blivit utsatt för från år 1978, när Somoza störtades och fram till i dag.

Anf. 97 ALF SVENSSON (c):

Herr talman! Jag vill framföra några synpunkter när Centralamerika nu avhandlas.

Den 31 mars 1985 vann kristdemokraterna egen majoritet i El Salvadors parlament. Därmed kunde en demokratisk utveckling, med ekonomiska och sociala reformer, fortsätta. Tidigare hade kristdemokraterna, med hårt motstånd från extremhögern, genomfört reformer som syftade till en demokratisering.

Dessutom har en rad rättvisereformer etablerats: en nationalisering av utrikeshandeln och bankväsendet och en etapp av en jordreform. Syftet med reformerna är inte att förstatliga utan att sprida och fördela ägandet, och genomförandet har skett inte genom konfiskation utan genom expropriation, dvs. att ersättning erläggs för mark, utrikeshandelsbolag och banker. Som exempel kan nämnas att en enskild ägare i en bank inte får ha mer än 1 % i bankaktier.

Den positiva utvecklingen har förstås skapat problem för vänstergerillan – vänstern hade ju samma reformer på sitt program som kristdemokraterna nu

genomför. Taktiskt sett hade gerillan hellre sett att högern vunnit valet i mars 1985. Det skulle ha gett den klara opinionsvinster. Men mot en motståndare som genomför rättvisereformer under fredliga och demokratiska former har man det uppenbarligen svårare.

Därför ägnar sig gerillan åt destabiliseringsaktioner för att åter slunga in El Salvador i ett totalt inbördeskrig. Man genomför aktioner typ kidnappning av kristdemokratiska borgmästare och rena mordraider. Samtidigt fortsätter man sitt genomskinliga propagandakrig, med desinformation till västvärlden.

Att vänstergerillan FMLN domineras och styrs av kommunisterna är helt klart. Men deras agerande ursäktar på intet sätt den fruktansvärda extremhögern, som också den fortlöpande ägnar sig åt politiska mord och destabiliseringsåtgärder.

Ibland uppfattas det i den allmänna debatten så, att den som kritiserar vänsterns hårdhänta framfart företräder och försvarar högern. Så är det givetvis inte. Att den uppfattningen fått spridning beror troligen på USA:s handlande genom åren. Hellre än att stödja en demokratisk utveckling med sociala och ekonomiska reformer har man stött högerdiktaturer i kampen mot den växande kommunismen. Det är självfallet en felaktig politik.

De demokratiska länderna borde arbeta på det strategiska planet för att stödja en demokratisk utveckling i dessa länder.

Det är en oacceptabel förenkling att framställa situationen i Mellan- eller Centralamerika som om enbart två alternativ existerar: extremhögern och extremvänstern. Faktum är att det är just mittenalternativet, uppbyggt av kristdemokrater, som ofta är det enda verksamma alternativet till den diktatoriska kommunismen. USA har nu tydligen valt att stötta den demokratiska utvecklingen i El Salvador – ett undantag som jag och många andra hoppas skall bli regel.

Herr talman! I arbetet för en fredlig och demokratisk utveckling intar kristdemokraterna en nyckelställning i hela Centralamerika. Det har varit ett påfrestande arbete att i en miljö av våld och dödande upprätthålla kampen för en fredlig samexistens utan våld. I motsats till den marxistiska sandinistregimen i Nicaragua försöker kristdemokraterna i detta område att få till stånd en politisk dialog i stället för skjutande på politiska motståndare. Men detta renderar, herr talman, kristdemokraterna i Nicaragua fängelse, förföljelse och undantagstillstånd. Vi vet att också kyrkans företrädare utsatts för samma tvång. Detta är onekligen avslöjande.

Anf. 98 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag skall bara kort replikera på vad Alf Svensson sade angående kyrkans män. Jag vill påminna Alf Svensson om att det är mycket få år sedan biskopen i San Salvador, Oscar Romero, blev nedskjuten framför altaret i sin egen kyrka av just högerens dödspatruller i El Salvador.

Innan man börjar tala om dessa saker i de termer som Alf Svensson gjorde skall man nog sätta in händelserna i sitt historiska sammanhang. Alf Svensson borde tänka på detta innan han ger sig in i en sådan här debatt, breder ut sig och visar sin okunnighet.

Läs på litet bättre! Läs Centralamerikas historia, och ta framför allt

kontakt med de kämpande kristna, de katolska prästerna, som ända sedan Camilo Torres dagar på 1960-talet i Colombia har ställt upp för folket och för det som Alf Svensson kallar kommunistledda gerillarörelser! Det är många, många kristna präster i den kämpande teologin i Sydamerika som har mistat livet i denna kamp. Det vore intressant att veta var Alf Svensson skulle ställa sig i en sådan konflikt.

Anf. 99 ALF SVENSSON (c):

Herr talman! Det verkar som om Oswald Söderqvist börjar tala om okunnighet när han inte gillar det som sägs. Det är helt riktigt att Oscar Romero mördades framför altaret. Men det kan knappast rättfärdiga att man inte låter ärkebiskopen i Nicaragua få verka fritt.

Jag håller helt och hållet med Oswald Söderqvist om att det runt om i Latinamerika finns en rad präster och företrädare för kyrkan som går de progressiva krafternas ärenden. Det var just därför som jag påpekade att det var så dystert att dessa krafter beskärs genom undantagstillståndet i Nicaragua.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölles.

10 § Mänskliga rättigheter, rätten till självbestämmande m. m.

Föredrogs utrikesutskottets betänkande 1985/86:2 om mänskliga rättigheter, rätten till självbestämmande m. m. (Afghanistan, Östra Timor, Iran, Eritrea, sovjetiska judar, kurder).

Anf. 100 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Talarlistans rubrik på detta ärende, kurdernas m. fl. rättigheter, ger en sned bild av betänkandets innehåll. Det handlar egentligen mycket litet om kurder, däremot om en del andra saker.

I verkligheten är det två teman i detta ganska omfattande betänkande, ett som rör mänskliga rättigheter – där då den kurdiska frågan är en liten del – och ett som rör nationellt självbestämmande, där vi kommer in på sådana spörsmål som vi nyss behandlade när det gällde Centralamerika och Nicaragua. Jag skall uppehålla mig litet vid båda dessa teman och börjar med det som handlar om mänskliga rättigheter.

Jag skall här ta upp frågan om Iran, som vpk under ganska många år har väckt motioner om. Jag tror inte att det finns några skilda uppfattningar i utrikesutskottet eller riksdagen om den regim som nu har makten i Iran. Den islamiska regimen under Khomeini är en brutal förtryckar- och mördarregim av värsta slag. Vi kan få rapporter från alla håll – från vänsterkrafter och från andra politiska grupperingar, också långt ut på högerkanten – i Iran som ger samma vittnesbörd. Vi kan också genom flyktingar som kommer hit, både iranier – perser – och kurder samt flyktingar från andra folkgrupper som finns i Iran, få vittnesmål om hur denna regim verkar. Vi känner även till

Prot. 1985/86:37
27 november 1985

*Mänskliga rättigheter,
rätten till självbe-
stämmande m. m.*

krigsrapporterna – detta med levande vågor som man sänder ut från den iranska arméns sida i kriget mot Irak. Jag tror alltså inte att det här är fråga om någon skillnad i bedömningen – att denna regim måste fördömas, att Sverige klart måste ta ställning. Det har ju också skett ganska klart i utrikesutskottets betänkande.

Men vi kan se litet på Sveriges politik när det gäller Iran. Det är glädjande att Sveriges handel med Iran har minskat, såsom här redovisas i utrikesutskottets betänkande. Från vårt partis sida hoppas vi verkligen att den utvecklingen skall fortsätta och att våra kontakter med Iran när det gäller ekonomiskt utbyte och annat utbyte skall minskas. Detta är naturligtvis oerhört viktigt. Det har ju under de senaste åren hänt saker som Sverige verkligen inte kan vara särskilt stolt över. Jag tänker på oljeaffärerna för något år sedan – med inköp av iransk olja. Jag tänker också på försöken att ta hit och utbilda folk – det var den gången tal om utbildning av tandläkare vid våra tandläkarhögskolor – vilket inte borde få förekomma på grund av den regim som nu finns i Iran.

Det gäller också andra saker. Vi har naturligtvis inte någon vapenexport till Iran för närvarande – det har vi haft tidigare när det varit andra regimer där som har varit minst lika blodiga. Men som framgick av ett frågesvar här i kammaren för bara någon vecka sedan – jag hade ställt en fråga till utrikeshandelsminister Hellström – har vi fortfarande stor delaktighet i utbyggnaden av en stor anläggning för tillverkning av sprängämnen i Isfahan, några mil utanför huvudstaden Teheran. Svenska tekniker och svenska byggnadsfirmor – t. ex. Skanska – är där engagerade i att bygga upp detta stora konglomerat av kemisk-teknisk verksamhet i Iran under pågående krig.

Då kan man säga att sprängämnen är civila varor. Vi känner väl till det här från alla debatter om krigsmaterielexport här i kammaren och på andra ställen. Sprängämnen kan man utmärkt väl spränga tunnlar med, använda vid vägbyggen, hamnbyggen osv. – det är en fredlig användning. Precis samma sprängämnen går utmärkt väl att stoppa in i granater, minor och andra militära varor – om man får begagna det uttrycket – för att användas i kriget. Den logiska följden borde naturligtvis vara att hela det svenska engagemanget i den här kemisk-tekniska fabriksanläggningen i Iran skulle avvecklas, och det så snabbt som möjligt.

Det borde, tycker vi från vårt parti, vara möjligt med ett mycket mer gemensamt och enat uppträdande i den svenska riksdagen när det gäller Iran. Vi skall naturligtvis återkomma i den här frågan. Det finns ju också i Sverige en kommitté som understöder motståndet i Iran. Den har visserligen kanske inte varit särskilt aktiv, men vi hoppas att den skall kunna bli aktivare. Det borde alltså vara möjligt att till ett annat år få ett mycket mera samlat, bestämt och kraftigt avståndstagande från regimen i Iran än som har varit fallet i detta utskottsbetänkande.

Jag har ett särskilt yrkande när det gäller kurderna i Iran. Det är kopplat till en motion som vi väckt och en reservation, som jag nu vill säga några ord om.

Den kurdiska frågan har blivit mer och mer känd i Sverige. För 10–15 år sedan var det inte många svenskar som visste vad kurder var för något slags

folk, och inte heller hade man något begrepp om vad Kurdistan var. Det gäller naturligtvis också mig själv. Men genom de debatter som vi har haft här i riksdagen och de motioner som vi från vpk har skrivit – det har varit olika interpellationsdebatter, som bl. a. nämns i utskottsbetänkandet – har vi fått en ganska bra bakgrundsbeskrivning i riksdagshandlingarna. Det finns också ute i det svenska samhället nu mycket större kännedom om kurderna och det kurdiska problemet. Det beror naturligtvis också på att den kurdiska invandringen till Sverige från alla de länder som här är aktuella har ökat och att den kurdiska gruppen nu börjar bli en av de stora invandrargrupperna – det är vid den här tidpunkten snarare över än under 7 000 personer. De kommer från Iran, Irak, Turkiet och i viss mån från Syrien och Libanon, där de egentligen inte är bosatta men dit de har flytt och sedan flytt vidare.

Den uppmärksamhet som kurderna har fått har tyvärr kopplats till de terrordåd som har utförts här i Sverige och till de mord som har begåtts av kurder på kurder. Det har naturligtvis skadat den kurdiska saken väldigt mycket och i många fall medfört att kurderna fått en stämpel på sig som är oerhört orättvis. Jag vågar påstå att 99 % – kanske fler än så – av de kurder som finns i Sverige önskar arbeta med fredliga medel, fredlig opinionsbildning, fredligt politiskt arbete för att väcka uppmärksamhet för sitt folks problem. De mord som har begåtts och som har lett till stora rubriker i våra tidningar är undantagshändelser, som vi inte får låta vår uppfattning om den kurdiska folkgruppen i stort färgas av. Jag anser att det är mycket viktigt att vi kan fördöma dessa mord utan att på något sätt överföra det fördömandet till den kurdiska folkgruppen. Något annat vore ett stort misstag.

Arbetet för kurdernas sak har inte vunnit någon större framgång i den svenska riksdagen och kanske inte heller ute i samhället, även om kunskaperna har ökat. Man kan då fråga sig varför detta inte har varit möjligt. I utskottets betänkande tar man enligt min uppfattning inte fram hela sanningen. Det borde vara mycket lätt för svenska folket och även för alla svenska politiska partier att stödja det kurdiska folket. När det gäller den kurdiska folkgruppen finns det inte som i Centralamerika, som vi nyss talade om, eller i Afghanistan, som vi kommer att tala om längre fram, några stormaktsintressen som går stick i stäv mot varandra. Tvärtom är både Sovjet och USA rörande eniga om att inte stödja kurderna. Sovjet vill inte ha något bråk med kurder i Irak eller Iran. Sovjet vill att dessa stater skall se ut som de gör. Man har i Sovjet inte lyft ett finger för att ge de kurdiska grupperna något stöd – inte ens sådana grupper som har en utpräglat marxistisk framtoning. Och det är naturligtvis helt klart att USA i det NATO-allierade Turkiet, där den största gruppen av kurder finns, inte vill ha något bråk med kurder. USA understöder naturligtvis centralregimens ansträngningar att hålla den här gruppen nere och helst krossa den definitivt så att den inte kan bilda någon inrikesopposition och på det sättet störa NATO:s närvaro i Turkiet. Här har vi alltså två stormakter som för en gångs skull är helt överens om att den lilla kurdiska folkgruppen i Mellersta Östern och i Västasien inte skall uppmärksammas. Den skall negligeras. Dess sak skall inte tas upp. Det borde alltså för Sverige, med de ambitioner vårt land har att framträda som försvarare för förtryckta grupper, vara mycket lätt att ta ställning. Varför gör vi då inte det?

Prot. 1985/86:37
27 november 1985

*Mänskliga rättigheter,
rätten till självbe-
stämmande m. m.*

Ja, tidigare har vi här talat om handeln med Iran, som har varit mycket omfattande. Nu har den minskat, och det är bra. När det gäller Irak finns det ett omvänt mönster. Med det landet har vi en kraftigt ökande handel. Det är naturligtvis också viktigt att vi ökar vår handel med Turkiet, och det gör att ekonomiska intressen ligger bakom det förhållandet att centralmakten får stöd från Sverige. Man vill inte ta upp sådana här – som man kallar dem – inrikes, interna problem. Vår statsministers medlarroll i konflikten Iran-Irak, där kriget direkt förs i kurdiska områden, är naturligtvis också en återhållande faktor som inte nämns särskilt ofta i debatten men som icke desto mindre är verklig. En annan återhållande faktor är det svenska socialdemokratiska partiets ovilja att stöta sig med sitt broderparti i Turkiet, nämligen Bülent Ecevit's socialdemokratiska parti, medlem av Socialistinternationalen. Man ställer upp på hans och hans partis sida – eller hans hustrus, eftersom det är hon som skall överta kommandot över det partiet. Och Bülent Ecevit har aldrig erkänt några kurder i Turkiet. Senast i somras, när han var här och fick frågor vid presskonferenser om det fanns någon kurdisk fråga i Turkiet, sade han att det fanns det inte. Finns det några kurdiska problem i Turkiet, frågades det. Nej, sade Bülent Ecevit, det finns inga sådana problem. Om en medlem av Socialistinternationalen uttrycker sådana uppfattningar är det naturligtvis svårt att få gehör för krav på solidaritet med de tio miljonerna kurder i Turkiet. Under Bülent Ecevit's regim fick de heller aldrig något stöd. Det talades aldrig om att det fanns några kurder. Det bör vi också komma ihåg.

När det gäller invandrarna finns det också uppmärksammade uttalanden från statsråd i Sverige. Anita Gradin sade vid ett tillfälle i våras, eller kanske det var något tidigare, att vi mycket väl kan skicka tillbaka kurder till Turkiet, för det är inte svårare att vara kurd i Turkiet än att vara i polack i Polen. Det är ett ganska häpnadsväckande yttrande av ett statsråd, om man vet att den kurdiska gruppen i Turkiet är utsatt för regimens förtryck och verkligen är förföljd. Sådana saker kommer inte så ofta fram, och därför bör de i detta sammanhang lyftas fram ordentligt i debatten.

Det finns alltså ett mycket hårt förtryck av kurder både i Turkiet och Iran – och även i Irak, där man ibland talar om att kurderna har det bättre. Det har de haft, men det har de inte längre. Mycket beroende på kriget har Saddam Husseins Baathregim i Bagdad ökat förtrycket mot den kurdiska gruppen. Det skall vi ha klart för oss när vi talar om den här saken.

Ett mera aktivt handlande från svensk sida i dessa frågor vore önskvärt, och jag vill därför yrka bifall till reservation 1. Den reservationen handlar just om att Sverige skall agera mera bestämt internationellt.

Den sista delen av betänkandet handlar om självbestämmande, och jag vill säga några ord om Afghanistan. Vi har där ett stormaktsagerande från sovjetisk sida av samma omfattning och karaktär som USA:s agerande mot Nicaragua i Centralamerika. Det är ingen skillnad. Stormakten känner sig hotad. Den gör precis vad den vill och trampar folkrätten och alla andra rättigheter under fötterna när det passar dess egna syften.

Vi har från vpk ställt oss bakom fempartimotionen om Afghanistan. Vi har fördömt Sovjets inmarsch i Afghanistan från början, och det vidhåller vi. Vi tycker att utskottets skrivning är bra och ställer oss bakom den. Det är bara

att hoppas att vi i en annan utrikesdebatt om självständighet kan få ställa förhållandet Nicaragua–USA mot förhållandet Afghanistan–Sovjet och få en debatt om självständigheten på det planet, vilket skulle vara ganska intressant.

Vår andra reservation om Östra Timor kommer Hans Petersson i Hallstahammar att tala om.

Jag yrkar bifall till reservation 1.

Anf. 101 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Herr talman! Ett väsentligt avsnitt i föreliggande betänkande rör situationen i Afghanistan, ett litet centralasiatiskt land som, för att tala som författaren Sven Lindqvist, i århundraden har legat som ett sädeskorn mellan två väldiga kvarnstenar – det ryska centralasiatiska imperiet och det brittiska Indienimperiet.

Afghanistan har under tusentals år varit mötesplats för stora kulturer, landet där Buddha antog Apollons anletsdrag, ett genomgångsland för såväl Alexander den stores som Djingis Khans arméer, nyckeln till kontrollen över den indiska subkontinenten.

Afghanistan och Sverige har åtminstone två gemensamma värden, nämligen det nationella oberoendet och neutralitetspolitiken. I 150 år har Afghanistan fört en neutralitetspolitik lika konsekvent som den svenska.

Redan år 1900 uttryckte sig den dåvarande emiren Abdur Rahman, kung av Afghanistan, sålunda: Ryssarnas sätt att röra sig framåt liknar elefantens – han granskar först grundligt den plats där han skall sätta ned sin fot, och när han väl har överfört sin tyngd dit drar han sig inte tillbaka och har heller ingen brådska att ta nästa steg innan han har låtit sin fulla tyngd vila på den första foten och krossat allt som ligger under den.

Elefantens fot står sedan snart sex år med sin fulla tyngd i Afghanistan. Som så många gånger förr när en stormakt invaderar ett litet land hade Sovjetunionen en inbjudan att hänvisa till. Mönstret känns igen bl. a. från USA:s Vietnamkrig. Närvaron i Vietnam motiverades då av en inbjudan av den sydvietnamesiska regeringen – en marionettregim som amerikanerna själva tillsatt.

När ryska trupper 1979 marscherade in i Afghanistan hette det att man fått inte mindre än 17 inbjudningar från den afghanska regeringen. Författaren Sven Lindqvist bad att få se texten till åtminstone en av dessa inbjudningar. Då sade man i Moskva: Den finns i Kabul. I Kabul sade man: Den finns i Moskva.

I själva verket begick Sovjetunionen en politisk och militär våldtäkt på Afghanistan. Samma natt som ryssarna invaderade landet mördades den president som påstods ha inbjudit dem. Samtidigt installerade de på presidentposten en tidigare detroniserad kommunistledare, som flögs in från Moskva.

Sovjetunionens militära närvaro i Afghanistan är ett av de skändligaste brott mot folkrätten som världshistorien känner, och det har fördömts av alla stater i världen som inte är direkt beroende av denna stormakt. Men det är inte bara den militära ockupationen av Afghanistan som utgör ett allvarligt brott mot internationella umgängesregler. Systematiskt och hänsynslöst

Prot. 1985/86:37
27 november 1985

*Mänskliga rättigheter,
rätten till självbe-
stämmande m. m.*

kränks varje dag praktiskt taget alla tänkbara mänskliga rättigheter i Afghanistan.

Mer än 1 miljon människor har dött i kriget. Minst lika många afghaner är märkta för livet fysiskt och psykiskt av den ryska framfarten. Minst en halv miljon afghaner befinner sig på flykt inne i sitt eget land. Ungefär 4 miljoner av landets befolkning har tvingats fly till grannländerna Iran och Pakistan. Kostnaderna för de ca 2,5 miljoner flyktingar som finns enbart i Pakistan uppgår till nästan en halv miljon dollar om dagen, varav Pakistan står för ca 40 % och olika internationella organisationer, som FN, Röda korset m. fl., för återstoden. I detta perspektiv ter sig våra egna flyktingproblem som minst sagt futtiga.

Den afghanska jorden förstörs systematiskt, skördar bränns, antipersonella minor och leksaker som innehåller bomber används urskillningslöst för att terrorisera civilbefolkningen.

Under senare tid har allt fler rapporter om svält i landet nått Västeuropa. Priserna på livsmedel stiger kraftigt, som ett resultat av den brända jordens taktik. Direkt utsugning förekommer från Sovjetunionen i handeln med Afghanistan. Afghanerna får sålunda betala betydligt mer än världsmarknadspris för livsmedel som de inte längre kan producera själva, men de får ut mycket mindre än världsmarknadspris för exporten av naturgas till Sovjetunionen.

Omkring 20 000 ungdomar i gymnasie- och högskoleåldrarna har enligt vissa uppgifter sänts till Sovjetunionen för utbildning och indoktrinering. Även mindre barn skickas på s. k. skolbarnsutbyte till de sovjetiska muslimska gränsrepublikerna. Sovjetiseringen av Afghanistan tar sig alltmera drastiska uttryck.

Den nya ryska krigsföringen har under 1985 medfört en kraftig ökning av antalet skadade som tar sig till Internationella röda korsets sjukhus i Pakistan. Vid sjukhusen i Peshawar och Quetta inrapporterades enbart under första kvartalet i år 32 % fler intagna än vid samma tid förra året. Antalet barn och kvinnor av de skadade hade också ökat från tidigare 6 % till 14 %. Det måste understrykas att bara en bråkdel av alla skadade når sjukhusen i Pakistan. De allra flesta dör omedelbart eller under den långa transporten. Det kan ofta ta veckor att nå sjukhusen på den pakistanska sidan.

Under perioden 1981–1984 bombades systematiskt åtta av den franska frivilligorganisationen MSF:s sjukhus och dispensärer i Afghanistan. Ryska stridsflygplan tar ibland också extra turer in över pakistanskt område och faller bomber på den pakistanska sidan av gränsen. Kränkningarna av pakistanskt territorium har ökat i omfattning.

Om de ryska illdåden i Afghanistan kan man som den kanadensiske FN-ambassadören använda Shakespeares ord: Inte ens all arabisk parfym kan tvätta bort blodet från dessa händer.

FN har genom en särskild rapportör undersökt förhållandena vad gäller mänskliga rättigheter i Afghanistan. Klart står att Sovjetunionen ständigt förgriper sig på dessa rättigheter, och man bryter dessutom mot folkrätten. På punkt efter punkt har landet grovt åsidosatt sina internationella förpliktelser.

Bortser man från några mindre turer från moderaternas sida, vid vissa tillfällen, har det i Sverige funnits en djupgående enighet om att stödja kraven på frihet och fred i Afghanistan.

Företrädare för den socialdemokratiska regeringen och hela den samlade arbetarrörelsen har i flera sammanhang funnits i främsta ledet då det gäller att manifesteras motståndet mot den sovjetiska militärmaktens framfart i Afghanistan. Vi har också deltagit i solidaritetsaktioner till förmån för landets pinade befolkning. Senast i oktober månad anslog regeringen ytterligare 10 milj. kr. till Svenska Afghanistankommittén för humanitära hjälpinsatser bland nödlidande afghaner. Merparten av dessa medel kommer att användas för hälsovård. Sammanlagt uppgår det svenska stödet nu till 90 milj. kr.

Arbetarrörelsen har genom sin internationella solidaritetsfond nyligen beslutat att anslå 200 000 kr. till livsmedel till civilbefolkningen i Panjshirdalen. Detta bistånd kanaliseras också genom Svenska Afghanistankommittén. Tidigare har solidaritetsfonden lämnat ekonomiska bidrag till Afghan Information Center, en organisation som från Peshawar i Pakistan bedriver ett viktigt och unikt informationsarbete om krigets utveckling i Afghanistan.

Svenska Afghanistankommittén har gjort ett utomordentligt uppoffrande och fint hjälparbete i Afghanistan. Kommittén visar en mycket lyckad kombination av frivilliga krafter och statliga pengar. I sammanhanget skall man komma ihåg att Sverige faktiskt är det enda land som ger direkt statligt bidrag till motståndsrörelsen, även om Holland och Norge också gett tillfällig sådan hjälp. Man kan också utan överdrift säga att såväl Afghanistankommitténs insatser som den svenska regeringens arbete för nödlidande afghaner har väckt stor internationell uppmärksamhet.

En hel nation håller på att dö, säger en finsk kommitté som granskat situationen i Afghanistan. Ja, om den ryska elefanten får fortsätta sin framfart kan naturligtvis detta bittra öde inte uteslutas. Men än har man inte betvingat motståndet. Tvärtom – den afghanska motståndsrörelsen lever. Den låter sig inte kuvas, inte besegras. Det är vår skyldighet som en fri, oberoende och demokratisk nation att ständigt påminna om vilka skändliga brott som begås i Afghanistan och aktivt delta i solidaritetsarbetet för landets sargade befolkning. Vi måste ständigt kräva att de sovjetiska trupperna skall lämna Afghanistan, att det afghanska folket självt får besluta om sin framtid, att de miljontals afghanska flyktingarna skall få återvända hem i trygghet, att Afghanistans suveränitet och territoriella integritet återupprättas och att man intar sin plats bland jordens fria folk.

Till detta betänkande har fogats ett särskilt yttrande av moderata samlingspartiet. Det är något förvånande att man använt formalia och anmärkt på att Afghanistans problem kommit in i betänkandet tillsammans med en rad andra frågor som rör mänskliga rättigheter. Det är förvånande därför att Afghanistan får det utrymme i den här debatten som varje parti självt bestämmer, och från socialdemokratisk sida har, som kammaren har märkt, landet och landets problem fått en mycket stor uppmärksamhet.

Protesterna mot kriget måste fortsätta att växa i styrka ända till den dag bomberna slutar att falla, napalmen slutar att brinna och den siste ryske soldaten skuddat stoftet av den afghanska jorden från fotsulorna och återvänt till sitt eget land.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan under punkt 5 i betänkandet.

*Mänskliga rättigheter,
rätten till självbe-
stämmande m. m.*

Anf. 102 ANITA BRÄKENHJELM (m):

Herr talman! I skriftserien UD informerar har utrikesdepartementet nyligen givit ut häftet Sverige och Förenta nationerna. Ur denna skrift hämtar jag följande citat: "Betydande framsteg har således uppnåtts i FN för att utforma regler och normer för skyddet av de mänskliga rättigheterna. Det grundläggande normskapande arbetet kan nu sägas vara i stort sett avslutat. Den uppgift som nu blir alltmer betydelsefull är att övervaka att reglerna och normerna följs i praktiken. En skrämmande diskrepans mellan teori och praktik finns dess värre på många håll i världen."

När utrikesutskottet i föreliggande betänkande behandlar de mänskliga rättigheterna sker det, eftersom betänkandet bygger på ett antal enskilda motioner, med nödvändighet något fragmentariskt, och det kan se ut att vara en slump vilka länder och vilka förhållanden, som blivit föremål för analys och intresse. Vi moderater har i ett särskilt yttrande uttryckt vår kritik mot det sätt på vilket utskottet i år når mindre kraft än vanligt bakom ställningstagandena i de grundläggande frågor för människors samlevnad på jorden som det här handlar om genom att man valt att tillsammans behandla olika aspekter av delvis principiellt olikartade frågor. Man har sammanfört ett krigsfall, en stormakts överfall på och ockupation av en liten neutral grannstat, ett brott mot folkrätten och mot ett lands suveränitet och rätt att inom sina gränser självt bestämma om sitt samhällsskick med behandlingen av olika former av minoritetsförtryck, inomstatliga, religiöst och etniskt betingade konflikter och andra former av förtryck och konflikter som uppstått som problem i avkoloniserings spår.

Att betänkandet annonseras på talarlistan under rubriken Kurdernas m. fl. rättigheter m. m. har, som Oswald Söderqvist redan har påpekat, inte gjort saken bättre. Fastän de anmälda talarna har försökt meddela vad de tänker tala om har debatten nu blivit precis så förvirrad som vi förutsåg. Jag tror mig veta att det egentligen fanns en majoritet i utskottet för att vi skulle ha kunnat kosta på oss fler betänkanden och två eller tre debatter i dessa frågor i stället för att få det på det här sättet.

Vi moderater har valt att i debatten skilja ut ett par principiellt avgränsbara frågor av stor vikt. Ivar Virgin kommer senare att behandla situationen i Afghanistan och Elisabeth Fleetwood det minoritetsförtryck och det förakt för en viktig överenskommelse på området för mänskliga rättigheter – Helsingforsavtalet – som Sovjetunionens behandling av den judiska minoriteten utgör. Andra partiets företrädare har gjort liknande uppdelningar, men debatten blir med nödvändighet något förvirrad.

Trots att portalskrivningarna genom den nämnda sammanblandningen blivit något mindre pregnanta än de annars kunde ha varit, konstaterar utskottet i alla fall liksom tidigare enhälligt att det ingår som en central del i svensk utrikespolitik att främja respekten för mänskliga rättigheter och arbeta för detta i internationella sammanhang. Eftersom definitionen av de mänskliga rättigheterna ibland diskuteras och ifrågasätts kan det vara av värde att påpeka att det i den ovannämnda lilla UD-skriften ånyo med skärpa

slås fast att Sverige sluter upp bakom den i FN-förklaringen från 1948 formulerade och i senare konventioner antagna synen på de mänskliga rättigheterna. De mänskliga rättigheterna är individuella till sin karaktär och knutna till individen och dennes förhållande till statsmakten. De försök som har gjorts av kommuniststater och vissa utvecklingsländer att ge begreppet mänskliga rättigheter en kollektiv dimension och tala om staters rätt till fred, säkerhet och utveckling avvisas bestämt. Enligt svensk uppfattning riskerar en sådan begreppsfrskjutning att underminera individens skydd mot övergrepp från statsmaktens sida.

Det är i en skrämmande liten del av världen som man i dag lever under förhållanden där den enskilde kan hävda sin rätt gentemot överheten, där yttrande- och tryckfrihet garanterar pluralism och frihet, där politisk demokrati, kulturell frihet och rörelsefrihet är självklarheter. Och det är svårt att vara säker på att utvecklingen ens går i rätt riktning.

Det finns länder i vår värld där tystnaden är total. Vi vet inget eller mycket litet om vad som sker. Totalitära regimer kan i ostördhet utöva förtryck och terror. Det kan finnas anledning att komma ihåg detta. Det är inte bara i länder, från vilka vi mer eller mindre tydligt nås av rapporter om förtrycket, som detta finns. Det är lätt att glömma dem vars stämma inte hörs.

Utvecklingen i Latinamerika inger visst hopp. I en av naturkatastrofer och svåra ekonomiska problem hemsökt världsdel tänds ändå i olika länder hoppet om en utveckling i demokratisk riktning – politiska val hålls, man tillåter humanitärt arbete, och man ser en positiv utveckling. I Argentina håller en ny demokrati på att göra upp en del av räkningen med det förflutna. Andra länder följer förhoppningsvis efter.

I Afrika och Mellanöstern ser det mörkare ut. Den speciella och oacceptabla situationen i Sydafrika kommer att bli föremål för en särskild debatt i kammaren inom kort. Men många andra stater, bland dem mottagare av svenskt bistånd, är hemvist för förtryck, terror och förföljelser, ibland med religiösa eller etniska dimensioner. I Zimbabwe går utvecklingen bakåt, oppositionen förföljs med brutalitet och utan urskillning. I Etiopien tvångsförflyttas människor under våldsamma former från svältens och torkans öken till malariasmittade obrukade områden, familjer skingras och tiotusentals föräldralösa barn växer upp i läger. I flera länder utbreder sig ett samhällssystem där själva rättsstaten, byggd på tanken öga för öga och tand för tand, använder misshandel, stympning och våld på ett sätt som vi trodde hörde förgångna mörkare tider till.

Utskottet talar i betänkandet om det starka svenska engagemanget i dessa frågor. Det har nu gått så många år sedan en chockad värld bildade Förenta nationerna att halva svenska folket inte längre minns de orons dagar då de mänskliga rättigheterna grovt förtrampades runt omkring oss. Finns det en risk att en ny historielös generation med minskande kunskaper om och förankring i det västerländska kulturarv som är grunden för de mänskliga rättigheter som vi aktar så högt kommer att ha mindre förståelse för vikten av en ständig vaksamhet i kampen för frihet, demokrati och mänskliga rättigheter? På delvis samma grunder, som de som Oswald Söderqvist var inne på, tror jag att utvecklingen kanske går i en motsatt riktning.

Jag skall berätta om en alldeles färsk upplevelse. Jag var för någon vecka

Prot. 1985/86:37
27 november 1985

*Mänskliga rättigheter,
rätten till självbe-
stämmande m. m.*

sedan och höll de sedvanliga föreläsningarna om svensk säkerhetspolitik på ett av våra regementen. Det var inget fel på uppmärksamheten hos de linluggiga smålänningarna på fjärde kompaniet. Men bland dessa pojkar såg jag tre män. De var inte pojkar, eftersom de hade fårade ansikten som visade att de hade upplevt mer än våra pojkar. De var mörka, brunögda män. Senare fick jag veta att de var irakier och libaneser, nu naturaliserade svenskar. Deras uppmärksamhet var av den natur som man hade kunnat gå på och hålla i. Det märktes att de på ett annat och allvarligare sätt hade en känsla av hur viktigt det är att lära sig varför man i ett land står för vissa värderingar och på vilket sätt man är beredd att stå upp för dem och försvara dem.

Det kanske helt enkelt är så, att problemen blir verkligare, de kommer oss närmare, i och med att rörligheten i vår värld ökar och vi får allt bättre kontakt med människor även från avlägsna delar av vår jord. Innebörden i de gamla förpliktigande orden "alla äro våra bröder som på jorden bo och bygga" blir alltmer vardaglig och påtaglig. Vaksamheten får inte mattas. Öppenheten, rörelsefriheten, ordets och tankens frihet måste ständigt bevakas, och vi måste även i fortsättningen göra Sveriges stämma hörd i alla internationella sammanhang där vi kan utträta något. Vi måste fortsätta vårt arbete för att förstärka FN:s möjligheter att se till att de vackra deklarationerna inte blir bara deklamationer utan att avståndet mellan teori och praktik blir mindre än vad det är i dag.

Anf. 103 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Anita Bråkenhielm upprepade de synpunkter som moderaterna har framfört i sitt särskilda yttrande men vilseledde kammaren. I utrikesutskottets betänkande står precis vad den här debatten handlar om, nämligen mänskliga rättigheter, rätten till självbestämmande m. m., Afghanistan, Östra Timor osv.

I det särskilda yttrandet beklagar moderaterna uppläggningsen med motiveringen att Afghanistan på det här sättet inte skulle få särskilt stor uppmärksamhet. Nu har vi från det socialdemokratiska partiets sida tillmötesgått de moderata önskemålen och delat upp ärendet, så att jag enbart har talat om Afghanistan. Axel Andersson kommer senare att ta upp ytterligare bitar. Vi har alltså från vår sida visat att det är fullt möjligt att göra den här uppdelningen och samtidigt få en markering på de punkter som man tycker är väsentliga.

Jag hoppas, herr talman, att moderaterna i den fortsatta debatten kommer att ägna sig åt sakfrågor och inte åt formalia.

Anf. 104 ANITA BRÅKENHIELM (m) replik:

Herr talman! Betänkandet är visserligen uppdelat i två delar – man har gjort vad man har kunnat från kansliets sida. Men jag upprepar, Bengt Silfverstrand, att debatten här i kammaren blir precis lika förvirrad som vi hade förutsett att den skulle bli, fastän vi försökt att anmäla innehållet i de olika anförandena för att få *en* debatt om minoritetsförtryck, *en* debatt om Afghanistan, *en* debatt om de koloniala problemen osv. Det hade blivit bättre helt enkelt.

Att Bengt Silfverstrand uppfattar mitt anförande om innebörden i de mänskliga rättigheterna och Sveriges arbete för dessa som formalia kan jag bara beklaga. För min del var det allvarligt menat.

Prot. 1985/86:37
27 november 1985

*Mänskliga rättigheter,
rätten till självbe-
stämmande m. m.*

Anf. 105 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Mycket kort: Det hade varit möjligt också för moderata samlingspartiet att lämna sådana meddelanden till kammarkansliet, att exempelvis anförandet av Ivar Virgin – han skall tydligen tala om Afghanistan – hade kommit i anslutning till det anförande jag höll.

Vad jag syftade på när jag talade om formalia var den något märkvärdiga inledningen av Anita Bråkenhielms anförande.

Anf. 106 ANITA BRÅKENHIELM (m) replik:

Herr talman! Ivar Virgin har till kammarkansliet anmält att han tänkte tala om Afghanistan. Jag var själv där och såg att Bengt Silfverstrand också hade anmält att han tänkte tala om Afghanistan. Det hade alltså varit tekniskt möjligt att strukturera debatten bättre, men det har inte skett. Vi var rädda för att det inte skulle ske, och det har blivit så. Jag beklagar fortfarande detta.

Anf. 107 KARIN SÖDER (c):

Herr talman! Vi har i dag att diskutera utrikesutskottets betänkande 1985/86:2. Det innehåller, precis som sagts här tidigare, en lång rad väsentliga frågor som berör mänskliga rättigheter. Jag tänker för min del å centerns vägnar ta upp frågor som avser principiella mänskliga rättigheter men också frågor om Afghanistan och Sovjets judar. Gunnel Jonäng kommer att behandla betänkandet i övrigt.

Den diskussion som förevarit i utrikesutskottet har nu föranlett repliker, men jag tänker inte ge mig in i den debatten. Jag kommer att tala bara om de ämnen som det är fråga om, vilket jag också anmält.

Trots att betänkandet inte baseras på någon proposition utan bara reflekterar opinioner bland enskilda riksdagsledamöter, rör det sig om mycket väsentliga frågor som engagerar riksdagen. Det är också ett faktum att det inom olika partier har väckts frågor om olika typer av förgripande på mänskliga rättigheter. För min del kommer jag att ta upp tre punkter.

Sverige har ju en lång tradition när det gäller att arbeta för en förstärkning av det internationella skyddet av de mänskliga rättigheterna. Vi har kunnat arbeta i en skyddad miljö och därför är vårt ansvar så mycket större att komma dem till mötes som får lida under förtryck av allehanda slag. Det har från svensk sida ansetts som mycket viktigt att stärka normsystemet när det gäller medborgerliga och politiska rättigheter liksom också när det gäller ekonomiska och sociala rättigheter. Vi reagerar, och skall reagera, med skärpa när dessa rättigheter kränks, oavsett var detta sker – om kränkningarna sker i en stormakts regi, om förtrycket pågår i ett litet land eller om det rör sig om en liten grupp av människor. Varje gång en enskild människas integritet blir ifrågasatt har vi också anledning och skyldighet att reagera. Det är alltså både en rätt och en plikt att uppmärksamma när människor förtrycks och misshandlas, oavsett vad skälet är.

Den allmänna deklarationen om de mänskliga rättigheterna antogs av

97

Prot. 1985/86:37
27 november 1985

*Mänskliga rättigheter,
rätten till självbe-
stämmande m. m.*

FN:s generalförsamling 1948. Trots att det har förflutit nära 40 år sedan denna deklaration antogs kränks ännu dessa rättigheter i ett otal länder över hela världen, dessa rättigheter som för oss är självklara fri- och rättigheter.

FN:s rättighetsdeklaration innehåller bl. a. bestämmelser om rätten till liv, frihet och personlig säkerhet. Den förbjuder slaveri, tortyr och omänsklig behandling samt fastställer rätten till yttrande- och religionsfrihet. Det heter också att folkets vilja skall komma till uttryck i fria val med allmän rösträtt. Då denna deklaration inte är juridiskt bindande har den kompletterats med bindande konventioner. De viktigaste är 1966 års konvention om medborgliga och politiska rättigheter och 1966 års konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.

För oss i centern, och jag vill påstå att det gäller hela riksdagen, är det viktigt att Sverige oförtrutet arbetar vidare för att stärka normsystemet när det gäller dessa rättigheter. Dess bättre sker detta också. Regeringen har i olika FN-sammanhang vid flera tillfällen under hösten tagit upp de här frågorna om de mänskliga rättigheterna, och det har skett på ett sätt som vi i utskottet har kunnat vara nöjda med.

Men vi får inte stanna upp utan måste gå vidare, för det här är ett dag-för-dag-arbete, som dess värre aldrig tycks ta slut. Missförhållandena förekommer i många enskilda länder, även i europeiska länder. Det finns också de som påstår, i viss mån med rätt, att konventionerna inte alltid efterlevs i vårt eget land.

Ett annat viktigt dokument är det som togs fram vid ESK-konferensen i Helsingfors. I det ifrågavarande dokumentet fastslogs viktiga principer för relationerna mellan de deltagande staterna. En av principerna är just respekten för de mänskliga rättigheterna. Denna respekt och erkännandet av den allmänna betydelsen av grundläggande friheter och mänskliga rättigheter är också en väsentlig faktor för fred, rättvisa och välfärd. Den är också nödvändig för att vi skall kunna utveckla vänskapliga förbindelser och samarbete mellan olika stater.

Skyddet av de mänskliga rättigheterna som sådant berör alltså det internationella samfundet. Det är inte längre bara en fråga för den enskilda staten hur den behandlar sina medborgare. Ett av de största framsteg som gjorts på det här området är att frågan om skyddet av mänskliga rättigheter numera inte anses tillhöra den enskilda statens exklusiva domän.

I utskottets betänkande konstateras att "kränkningarna av de mänskliga rättigheterna dess värre fortsätter i en förfärande omfattning världen över". Ett exempel på detta är att man i Amnesty Internationals årsbok kan visa att under förra året kränktes de mänskliga rättigheterna på ett mycket allvarligt sätt i 123 stater i världen. Därför är opinionsbildning och ett ökat internationellt tryck en utomordentligt viktig del i det långsiktiga arbetet för att förmå stater och regeringar att acceptera vissa normer och avstå från övergrepp mot enskilda människor.

Ett uppenbart avsteg från träffade överenskommelser om mänskliga rättigheter innebär situationen för judarna i Sovjetunionen. Det gäller den inskränkning i den personliga rörelsefriheten som svårigheten att utvandra innebär. Det gäller också den diskriminerande behandlingen av judarna både som grupp och som enskilda. Restriktionerna i Sovjetunionen har

skärpts när det gäller uteresitillstånd för judar som önskar emigrera till Israel, och möjligheterna för dem att i Sovjetunionen utöva sin kultur och religion har inskränkts. Många vågar inte söka uteresitillstånd av fruktan för repressalier. Detta har tagit sig många olika uttryck. Vi kan konstatera att för några år sedan, i slutet av 1970-talet, var det åtskilliga tiotusental judar som lämnade Sovjetunionen varje år, men under det senaste året har det rört sig om ungefär ett tusental människor. Det måste finnas alldeles speciella skäl till att denna förändring har inträtt, eftersom vi vet att hundratusentals judar skulle kunna tänkas vilja lämna Sovjetunionen. Det är både diskriminerande och förnedrande att judarna i Sovjetunionen inte får leva sitt eget religiösa och kulturella liv utan utsätts för sådana övergrepp som jag här har givit några exempel på.

Situationen för den judiska minoriteten i Sovjetunionen är oacceptabel. Det är både vår rättighet och vår skyldighet att av Sovjetunionen kräva att man skall leva upp till de åtaganden som undertecknandet av FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna och undertecknandet av slutdokumentet vid Helsingforskonferensen innebär. Därmed är vi också eniga i utskottet, vilket framgår av betänkandet. Det är ett mycket kraftfullt uttalande som där görs när det gäller att stödja judarna i Sovjetunionen i deras strävanden och beträffande vårt krav på efterlevnad av de undertecknade dokumenten.

Herr talman! De mänskliga rättigheterna har ett nära samband också med folkrättens stadganden om nationellt självbestämmande. Varje folk har rätt att fritt och utan yttre inblandning bestämma över sina politiska förhållanden och fullfölja sin ekonomiska, sociala och kulturella utveckling.

Den sovjetiska interventionen i Afghanistan har kategoriskt fördömts från svensk sida alltsedan den ägde rum. Sovjetunionens handlande innebär ett allvarligt brott mot grundläggande regler för det internationella umgänget och har därigenom bidragit till att försämra det internationella klimatet. Det handlar ytterst om en liten stats rätt att i oberoende sköta sina egna affärer utan dominans från en supermakt. På denna rättsprincip bygger också vårt eget oberoende, och därför måste vi liksom alla andra länder som är i samma situation som vi – framför allt små länder – känna ett särskilt ansvar för att hävda det afghanska folkets rätt att självt bestämma över sitt land. Vi i centerpartiet anser att det är mycket viktigt att den svenska regeringen aktivt verkar för internationella åtgärder som garanterar det afghanska folket dess oberoende.

Bengt Silfverstrand gav en mycket inträngande och utförlig beskrivning av hur det afghanska folket har det för närvarande. Det här är ju en situation som inte bara har påverkat det afghanska folket utan också Afghanistans grannland Pakistan i mycket hög grad. Det är inte mindre än mellan tre och fyra miljoner människor som på grund av det förtryck som utövas i Afghanistan har tvingats att fly till Pakistan. Också det är ett fattigt land, som nu tvingats ta hand om fler flyktingar än kanske något annat land i världen.

Det är också så, som har sagts här tidigare, att förtrycket av det afghanska folket tar sig alltmer skrämmande uttryck. Det är bomber på låg höjd som inte ger någon möjlighet att komma undan. Det är bomber över vattensystem, som gör att man inte längre kan få vatten för människor och djur. Det

Prot. 1985/86:37
27 november 1985

*Mänskliga rättigheter,
rätten till självbe-
stämmande m. m.*

är, som också har sagts här, den brända jordens taktik. Detta har alltså lett till att människorna antingen flyr till Pakistan eller tvingas från landsbygden in till huvudstaden Kabul, en stad vars invånarantal mer än fördubblats under de senaste åren.

Det här är alltså våldsamma övergrepp som äger rum i detta fattiga land, med lång och tidvis ärorik historia, men som ständigt varit utsatt för påfrestningar från olika håll. Vi vet också att det finns ett starkt motstånd mot den Sovjetstyrda regimen i Kabul. Det finns inte bara vid den pakistanska gränsen utan också i norr och i öster. Ett svårt förhållande är också att den egna militärstyrkan är mycket liten i förhållande till de sovjetstyrkor som befinner sig i landet. Det är ungefär fyra gånger så stora Sovjettrupper där som Kabulstyrkor.

Det finns alltså mycket starka skäl att kraftfullt fördöma, vilket vi har gjort i detta betänkande, de övergrepp som skett på Afghanistan som nation och på det afghanska folket, övergrepp som i stort sett strider mot alla de mänskliga rättigheter som vi tycker är självklara. Därutöver – och detta tas också upp i en av de motioner som här behandlats – hindrar man olika FN-organ att komma svältande och nödställda människor till hjälp. Det är helt oerferrättligt. Därför är det från utskottets sida ett bestämt önskemål och ett krav att regeringen fortsätter sitt arbete att påverka utvecklingen i Afghanistan genom det internationella arbetet i olika FN-organ och på annat sätt för att ge det afghanska folket dess självbestämmande tillbaka, så att det kan få både demokratiska rättigheter och rätten till ekonomisk och social trygghet.

Jag har i mitt anförande nämnt två områden som båda är väsentliga för oss att bevaka. Jag har sagt det tidigare, och det kan upprepas, att det är glädjande att utskottet har kunnat bli så enigt i dessa frågor. Det är väsentligt att vi står enade och starka när det gäller att hävda lidande medmänniskors rättigheter, inte bara i vår nära omgivning utan också i en omvärld som ligger relativt långt ifrån oss. Det är ändock våra medmänniskor det är fråga om.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Anf. 108 AXEL ANDERSSON (s):

Herr talman! Utskottets betydande enighet i de här frågorna gör det möjligt för mig att inte behöva utnyttja den talartid som jag har anmält, och jag har givit ett löfte till talmannen att ni skall få gå och äta kl. 6.

Låt mig börja där Karin Söder slutade, herr talman. Det är glädjande och tillfredsställande att utskottet uppvisar en sådan enighet i dessa frågor. Visserligen finns det två reservationer fogade till betänkandet, båda från vpk, men för båda gäller att åsiktsskillnaderna gentemot utskottsmajoriteten inte är särskilt stora. I det ena fallet, den som handlar om kurdernas situation, är skillnaden närmast marginell.

Trots att arbetet för de mänskliga rättigheterna alltmer kommit i förgrunden i internationella fora, nödgas vi konstatera, som några talare före mig har gjort, att kränkningarna fortsätter över hela världen. Ja, de inte bara fortsätter utan ökar. Amnestys senaste årsrapport visar på 123 stater – ett nytt dystert rekord – där kränkningar av grundläggande fri- och rättigheter

förekommit. Naturligtvis är det varje lands skyldighet att själv se till att mänskliga rättigheter respekteras, men vi vet att flera länder inte fullgör denna skyldighet. Och vad värre är: i många fall beror detta på bristande vilja.

Utskottet anser att den internationella opinionsbildningen i dessa fall är särskilt betydelsefull och delar alltså den principiella uppfattning som har uttryckts i de motioner som behandlats i detta betänkande.

Som framgår av utskottets beskrivning av Sveriges agerande i frågor om mänskliga rättigheter, råder inget som helst tvivel om vårt lands aktiva engagemang. I FN, Ecosoc och andra internationella sammanslutningar har regeringen tagit upp missförhållanden i enskilda länder som t. ex Chile, El Salvador, Iran, Afghanistan och Sydafrika. Utskottet anser här att det både är en rättighet och en plikt att reagera när de mänskliga fri- och rättigheterna kränks, varhelst på jorden det sker.

Herr talman! Får jag så gå över till de båda avsnitt av betänkandet där vpk har avgett reservationer. Det gäller alltså kurderna och Östra Timor.

Kurdernas situation har under senare tid årligen diskuterats här i riksdagen. Det har ställts frågor, framställts interpellationer och väckts motioner. Utrikesutskottet har för sin del behandlat motioner i ämnet de senaste fyra åren. I år är det en vpk-motion som kräver att den kurdiska frågan på svenskt initiativ skall föras upp i FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna.

Även om tiden är knapp, herr talman, så låt mig fortsätta i några meningar där Oswald Söderqvist började och informera litet grand om kurderna och vad de är för slags folk. Man kan tro att det är en människospillra som inte har särskilt stor omfattning, men sanningen är den att kurderna bebor ett nära 500 000 km² stort sammanhängande område, som sträcker sig in i fem länder: Turkiet, Iran, Irak, Syrien och Sovjet. Vidare bor det också kurder i Libanon, som vi känner till. Antalet kurder uppskattas i dag till runt 15 miljoner. Man räknar med att hälften av dem bor i Turkiet och större delen av återstoden i Iran och Irak. Religionen är i huvudsak sunnimuslimsk. Även om förhållandena för den kurdiska minoriteten varierar mellan länderna, kan ändå konstateras att de ofta förnekas rätten att ge uttryck för sin nationella särart.

Avgörande för om FN skall kunna engagera sig i den kurdiska frågan, såsom motionärerna begär, är det stöd som kan uppåddas i FN:s medlemsländer. För att nå framgång behövs det ett brett stöd. Mot bakgrund av kurdernas komplicerade situation har det hittills varit omöjligt att väcka en bredare internationell opinion till stöd för deras sak. Jag vill redan nu försäkra Oswald Söderqvist att Sverige oavsett regeringar de senaste åren har arbetat hårt i motvinden och tänker fortsätta att göra det i FN i de här sammanhangen. Utskottet delar naturligtvis motionärernas uppfattning att Sverige idogt och uthålligt skall fortsätta. Vilka kanaler eller fora som därvid är bäst lämpade att använda tycker vi, i viss mån till skillnad mot Oswald Söderqvist, att regeringen skall avgöra från fall till fall.

Jag skall med några ord beröra Östra Timor, som den andra vpk-reservationen gäller. Den frågan har också, i likhet med den kurdiska frågan, behandlats i riksdagen flera gånger.

Prot. 1985/86:37
27 november 1985

*Meddelande om
interpellation*

Trots att väpnat motstånd fortfarande förekommer mot ockupationen är Östra Timor numera i realiteten fast knutet till Indonesien. År 1977 införlivades området förmellt med Indonesien och blev dess 27:e provins. Fr. o. m. 1979 finns Östra Timor med i Indonesiens femårsplanering.

I vpk-motionen säger man att de svenska protesterna mot den indonesiska regeringens kränkningar av de mänskliga rättigheterna på ön skall skärpas, och så kräver man ett ändrat svenskt ställningstagande i FN beträffande Östra Timor.

Utskottet vill betona att den svenska regeringen aldrig godtagit Indonesiens annektering av Östra Timor. Tvärtom har Sverige, både i FN och i andra internationella fora, liksom direkt till den indonesiska regeringen, fördömt invasionen och krävt självbestämmande för Östra Timors folk.

Vad gäller kravet i motionen, som upprepas i reservation 2, på ett ändrat svenskt ställningstagande i FN vid behandling av Östra Timor-frågan anser utskottet för sin del att, eftersom frågan inte varit uppe på FN:s dagordning de senaste två åren, utskottet saknar anledning att i dag uttala sig i frågan.

Därmed ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets samtliga yrkanden och avslag på de två reservationer som fogats till betänkandet.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

11 § Anmälades och bordlades

Redogörelse

1985/86:12 Redogörelse från svenska delegationen vid Europarådets parlamentariska (rådgivande) församling rörande församlingmötena under tiden maj 1984–februari 1985 (36:e sessionen)

12 § Meddelande om interpellation

Meddelades att följande interpellation framställdes

den 27 november

1985/86:72 av *Alf Svensson* (c) till jordbruksministern om slopande av förmålningsavgiften på viss brödsäd:

En mycket stor del av svenska folket är orolig över att livsmedlen giftbehandlas. Många som är väl insatta i problematiken är inte bara oroliga, utan de ser klara förnufts-skäl till att kemikalieanvändningen och rovdriften på knappa råvarutillgångar måste begränsas.

Förbrukningen av kemiska bekämpningsmedel i jordbruket har under ganska lång tid varit ca 4 500 ton aktiv substans per år. Den aktiva substansen har dock generellt sett gjorts alltmer biologiskt aktiv. Detta medför att den biologiska effekten av giftbehandlingen ständigt har ökat i svenskt jordbruk. Människan, ja, alla levande organismer, utsätts alltså för en tilltagande belastning av bekämpningsmedelsrester och nedbrytningsprodukter från

dessa genom födan.

Inte ens skyhöga resurser till insatser för forskning om bekämpningsmedlens biologiska effekter och ett utbyggt kontrollsystem kan helt undanröja risken med den kemikaliserade livsmedelsproduktionen. Det finns för närvarande 299 kemikalier inregistrerade i Sverige som är godkända för att användas i odlingen. Därutöver används ett stort antal färgämnen, konserveringsmedel, konsistensgivare och andra mer eller mindre onaturliga ämnen i "förädlingen" av livsmedel. Det finns dessutom miljontals andra kemiska produkter i vår omvärld. Det lär tillkomma tusentals i veckan. Det är alltså uppenbart att man aldrig kan reda ut effekten av samverkan mellan alla tänkbara kombinationer av kemiska bekämpningsmedel och alla tänkbara kombinationer av det accelererande antalet kemiska produkter som alla levande organismer kommer i kontakt med. Lägg till detta att det kan ta mycket lång tid innan effekten kan registreras. Det kan exempelvis ta flera decennier innan en cancer utvecklas. Det bör också påpekas att det tar mycket lång tid innan effekten av kemikalieanvändningen i den odlade jorden kan avläsas. Forskning kring förändringar av markorganismfloran har utförts och pågår, men vad den långsiktiga effekten på den odlade marken blir är mycket svårt att förutsäga.

Användningen av "konstgödsel" har skapat obalans mellan djurhållning och areal produktion och brutit det naturliga kretsloppet föda-avfall-växtnäring-växt-föda. Dessa två faktorer är bl. a. grundorsak till övergödningen av våra sjöar. De är också orsak till rovdriften på sinande fosfortillgångar och onödigt uttag av högvärdiga energislag såsom olja och naturgas för "konstkväveframställningen".

Uppenbart är att vårt nuvarande system för produktion av livsmedlen inte har nödvändig biologisk-ekologisk förankring. Ett undantag är den s. k. alternativa odlingen, där man strävar efter att utveckla resursbesparande odlingssystem baserade på i huvudsak lokala resurser och där biologiska och ekologiska hänsyn ligger till grund för åtgärderna. Första målsättning i dessa odlingssystem är att producera hälsobefrämjande livsmedel.

I den odlingsteknik och förädling som tillämpas i den biologiskt-ekologiskt inriktade odlingen finns åtminstone början till en miljövänlig, uthållig och mindre sårbar produktion av biologiskt fullvärdiga livsmedel.

Den s. k. alternativa odlingen i vårt land omfattar bara någon promille av totalarealen. De ekonomiska villkoren är knappast gynnsamma vare sig för odlare eller för konsumenter av giftfria produkter. Förutom att de via skatter och avgifter tvingas bidra till utvecklingen av "kemikaliejordbruket" får de vara med och betala dess handelspolitiska baksida.

Det är exempelvis orimligt att konsumenter av brödsädsprodukter som odlas utan kemiska bekämpningsmedel och "konstgödsel" skall vara med och betala förlusterna på exporten av det spannmålsöverskott som man pressar fram med hjälp av kemiska bekämpningsmedel och "konstgödsel".

Flera kvarnar har hos statens jordbruksnämnd begärt befrielse från förmålningsavgift för den kvantitet brödsäd som bevisligen odlas utan kemiska bekämpningsmedel och "konstgödselkväve". De har fått avslag, men många har överklagat till regeringen. Förmålningsavgiften, som för närvarande uppgår till 90 öre per kg normalvete, går in i de regleringskassor

Prot. 1985/86:37
27 november 1985

*Meddelande om
interpellation*

Prot. 1985/86:37
27 november 1985

Meddelande om frågor

som används för att täcka förlusterna på exporten av spannmålsöverskottet. Det är enligt kds uppfattning orättvist och felaktigt att belasta producenter och konsumenterna av s. k. alternativt odlad brödsäd med avgift för exportförluster. Detta odlingsystem ger inga exportförluster. Även om en ny jordbrukspolitik för att utveckla ett biologiskt-ekologiskt säkrat odlingsystem i framtiden skulle leda till överskott, kan man förvänta att den internationella efterfrågan på biologiskt-ekologiskt odlade produkter är så stor att inga exportförluster behöver uppstå.

Mot bakgrund av vad som ovan framförts vill jag fråga:

Är jordbruksministern beredd att vidta åtgärder så att förmålningsavgiften på brödsäd som bevisligen odlats utan kemiska bekämpningsmedel och "konstgödselkväve" snarast kan slopas?

13 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 27 november

1985/86:236 av *Lennart Alsén* (fp) till justitieministern om ett nytt polishus i Karlskrona:

Frågan om uppförande av ett polishus i Karlskrona har diskuterats under flera år. Ärendet har i dag avancerat så långt att byggnadsstyrelsen den 10 september 1985 till regeringen redovisat byggnadsprogram med begäran om projekteringsuppdrag.

Med hänsyn till att behovet att uppföra ett nytt polishus i Karlskrona av alla instanser bedömts som ytterst angeläget vill jag fråga justitieministern: När och i vilken riktning kan ett beslut i frågan väntas?

1985/86:237 av *Britta Bjelle* (fp) till statsministern om planerad utbyggnad av Råne älv:

Energiminister Birgitta Dahl har gjort ett uttalande av innebörd att vattenrallare som blir utan jobb skall få sysselsättning genom en utbyggnad av Råne älv. Energiministern betonar också sysselsättningsaspekten i prop. 1985/86:25 om statens vattenfallsverks övertagande av BÅKAB:s fallrättigheter i Råne älv. Detta står i bjärt kontrast till det uttalande som statsministern gjorde den 5 september 1985 vid ett besök i Norrbotten. I en intervju i Norrbottens-Kuriren sade statsministern: "Jag kan inte tänka mig att någon enda människa skulle vilja bygga ut någon av de orörda älvarna enbart av sysselsättningsskäl. En utbyggnad görs för att framställa energi."

Eftersom företrädare för regeringen anger olika motiv till en utbyggnad av Råne älv vore det för den fortsatta debatten klargörande om riksdagen fick reda på regeringens inställning.

Vilket motiv har varit avgörande för regeringens beslut att föreslå en utbyggnad av Råne älv?

1985/86:238 av *Sten Svensson* (m) till jordbruksministern om naturvårdsverkets förslag till restaurering av Hornborgasjön:

Prot. 1985/86:37
27 november 1985

Meddelande om frågor

Enligt ett TT-meddelande den 26 november 1985 väljer naturvårdsverket att sätta jordbruksmark under vatten i stället för att bygga invallningar kring Hornborgasjön i det nya förslaget till restaurering som man därmed offentliggjort.

Därmed frångår naturvårdsverket vad som kan bedömas vara riksdagens år 1977 klart uttalade mening, samtidigt som myndigheten tar strid med 154 markägare.

Eftersom ett beslut av denna innebörd inte synes kunna verkställas utan riksdagens medgivande, vill jag fråga jordbruksministern om han avser att vidta någon åtgärd.

14 § Kammaren åtskildes kl. 17.57.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Gunborg Apelgren